

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO OBRONNY

DEMOBILIZACJA PAŃSTWA PO ZAKOŃCZENIU KONFLIKTU ZBROJNEGO

Studium analityczne

Część I

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/4182 cz. 1

05-004182-002-0

WARSZAWA

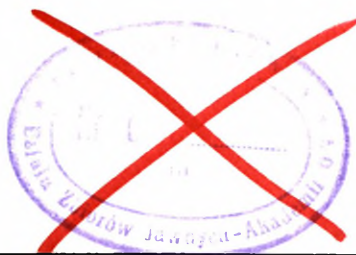
68805

DEMOBILIZACJA PAŃSTWA
PO ZAKOŃCZENIU
KONFLIKTU ZBROJNEGO

Studium analityczne
część I

ZESPÓŁ AUTORSKI:

płk dr hab. inż. Józef ZUBEK

- kierownictwo naukowe,
redakcja, wstęp, rozdziały 1 i 2
oraz zakończenie

ppłk mgr inż. Józef KRZYMIŃSKI

- rozdziały 3 i 4 oraz załączniki

mgr Ewa DZIEWICKA – JANICKA

- adjustacja gramatyczno - styli-
styczna

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI.....	3
WSTĘP.....	6
1 ZAŁOŻENIA WSTĘPNE PROGRAMU BADAWCZEGO	8
1.1 UZASADNIENIE PODJĘCIA PROGRAMU BADAWCZEGO	8
1.2 CEL BADAŃ	12
1.3 PROBLEMY BADAWCZE	13
1.4 METODY BADAWCZE	14
1.4.1 Prognozowanie	18
1.4.2 Weryfikacja wyników badań	23
1.5 ORGANIZACJA BADAŃ	24
1.6 NAUKA O DEMOBILIZACJI	26
1.6.1 Demobilizacja jako proces odwrotny do mobilizacji	28
1.6.2 Nauka na usługach procesu demobilizacji państwa	33
2 TEORETYCZNE PODSTAWY DEMOBILIZACJI PAŃSTWA	41
2.1 DEFINICJE DEMOBILIZACJI PAŃSTWA.....	41
2.2 ETAPY ZAKOŃCZENIA WOJNY	51
2.3 RODZAJE ZAKOŃCZENIA WOJEN (WOJNA ZAKOŃCZONA I NIE ZAKOŃCZONA)	58
2.3.1 Okupacja.....	63
2.3.2 Obecność wojsk rozjemczych.	67
2.4 RODZAJE DEMOBILIZACJI I SPOSOBY JEJ PRZEPROWADZENIA	68
2.5 ISTOTA DEMOBILIZACYJNEGO ZWINIĘCIA JEDNOSTEK ADMINISTRACYJNYCH	72
2.6 POCZĄTEK I KONIEC DZIAŁAŃ DEMOBILIZACYJNYCH	75
2.7 CELE PRZEJŚCIA PAŃSTWA NA STOPEŁ POKOJOWĄ.	78
2.7.1 Główne zadania realizowane w poszczególnych działach GN.....	87
2.7.2 Zasady demobilizacji	97
3 PLANOWANIE PRZEJŚCIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA POKOJOWĄ ...	100
3.1 URUCHOMIENIE PROCESU PLANOWANIA PRZEJŚCIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA POKOJOWĄ.....	100
3.2 ORGANIZACJA PROCESU PLANOWANIA PRZEJŚCIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA POKOJOWĄ.	104
3.3 PLANOWANIE I ORGANIZACJA DEMOBILIZACJI.....	114
3.3.1 Bilans demobilizacyjny	122
4 REALIZACJA PROCESU PRZECHODZENIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA STOPEŁ POKOJOWĄ	125

4.1	URUCHOMIENIE PROCESU PRZECHODZENIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA POKOJOWĄ.....	125
4.2	KIEROWANIE PRZECHODZENIEM PAŃSTWA NA STOPE POKOJOWĄ.....	127
4.3	FORMA DEMOBILIZACJI	131
4.4	DESTABILIZACJA PAŃSTWA W OKRESIE DEMOBILIZACJI.	134
5	ZAKOŃCZENIE	138
6	SPIS LITERATURY	141
	ZAŁĄCZNIK 1 WYBRANE DEFINICJE DEMOBILIZACJI ORAZ DEFINICJE ZWIĄZANE	146
	ZAŁĄCZNIK 2 PODSTAWOWE DEFINICJE I OKREŚLENIA.....	153

„Kiedy na świecie panuje pokój, ludzie honoru
pozostawiają miecze u swego boku”

Ho Yen Hsi

„ Ogólnie rzecz biorąc najlepszą polityką wojny
jest zachowanie bez szwanku stanu swojego i
wroga”

Sun Tzu

WSTĘP

W czasie studiowania literatury dotyczącej konfliktów i wojen zadano sobie (bardzo racjonalne z punktu widzenia prakseologii) pytania: ? Jaki jest cel wywoływania konfliktów, czy też prowadzenia wojen? Jak ten cel naprawdę osiągnąć? Co po wojnie?

Przecież żadne państwo nie odważy się na prowadzenie wojny nie mając w perspektywie wyznaczonego celu. Analiza konfliktów jak i wojen doprowadziła do wniosku, że kolejne bitwy (operacje wojskowe) są tylko jednym ze środków do osiągnięcia celu. Tu rodzi się kolejne pytanie:” jakie są pozostałe środki? Po bliższym przyjrzeniu się wymienionym wyżej pytaniom stwierdzono, że są one związane z przechodzeniem państwa ze stopy wojennej na pokojową.

Dostępna literatura nie dawała odpowiedzi na te pytania. Stąd zrodził się pomysł podjęcia badań w tym kierunku. Dodatkowe sugestie dotyczące realizacji badań w tym kierunku wypływały od oficerów Sztabu Generalnego.

Ze względu na obszerność problematyki związanej z przechodzeniem państwa ze stopy wojennej na pokojową, autorzy postanowili przedstawić ją w dwóch częściach. Część pierwsza została zrealizowana w roku 1999, część druga będzie zrealizowana w roku przyszłym.

Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, spisu literatury i załączników.

W rozdziale pierwszym znajduje się uzasadnienie podjęcia badań, ich cel, problemy oraz metody badawcze i sprawy dotyczące organizacji badań. Na uwagę zasługuje podrozdział 1.6

poświęcony miejscu i roli nauki w badaniu procesów demobilizacyjnych państwa.

W rozdziale drugim przedstawiono teorię przechodzenia państwa z stopy wojennej na pokojową. W rozdziale tym warto zwrócić uwagę na ustalenie relacji między przechodzeniem państwa ze stopy wojennej na pokojową a demobilizacją oraz rodzaje zakończenia wojen.

Planowaniu przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową poświęcony jest rozdział trzeci. W tym rozdziale warto zwrócić uwagę na modernizację cyklu działań zorganizowanych przystosowującą go do potrzeb planowania działań obronnych.

W rozdziale czwartym omówiono problemy realizacji procesu przechodzenia państwa z stopy wojennej na pokojową. W tym rozdziale na szczególną uwagę zasługuje podrozdział dotyczący możliwości destabilizacji państwa w czasie jego demobilizacji.

Zakończenie podsumowuje całość rozważań przedstawionych w części pierwszej opracowania.

W części drugiej w roku 2000 autorzy planują przedstawić wybrane zagadnienia demobilizacji poszczególnych podsystemów państwa.

1 ZAŁOŻENIA WSTĘPNE PROGRAMU BADAWCZEGO

1.1 Uzasadnienie podjęcia programu badawczego

Generalnie celem każdej wojny, kryzysu, konfliktu jest doprowadzić do zawarcia pokoju, ale na nowych warunkach. Aby wojnę wygrać, należy właściwie się do niej przygotować. Walka o pokój rozpoczyna się w momencie zakończenia działań zbrojnych, a kończy, gdy wszystkie pożytki płynące z wojny zostaną skonsumowane. Można stwierdzić, że ustanie działań zbrojnych jest końcem konfrontacji siłowej i przejściem walczących stron do pokojowego współzawodnictwa, prowadzonego na innych płaszczyznach i w innych niż wojskowe dziedzinach. Współzawodnictwo to jest jednak nie mniej bezwzględne i zdecydowane niż bezpośrednie starcie zbrojne. Przynosi ono niekiedy przegranemu nawet większe straty niż działania wojenne. We współzawodnictwie tym każde państwo działa samodzielnie. Przyszłe sojusze tworzone są na ogół tylko po to, aby unieszkodliwić ewentualnego trzeciego przeciwnika. Przykładem takich działań¹ może być konkurencja między państwami koalicji antyirackiej o przejęcie arabskich rynków handlu bronią.

Pod względem polityczno-militarnym państwo może znajdować się w jednym z następujących stanów: pokój, kryzys, konflikt zbrojny lub wojna.

¹ L. Bijard, H. Girchoum, „Wojna po wojnie”, Forum 1991, nr 23, s.12

W czasie eskalacji konfliktu reakcją państwa na wzrastające zagrożenie jest (adekwatne do skali tego zagrożenia) przechodzenie ze stopy pokojowej na wojenną. Natomiast w miarę z wygasania konfliktu państwo ze stopy wojennej przechodzi na stopę pokojową, czyli w stan pokoju.

Przejście państwa ze stopy pokojowej na wojenną jest realizowane głównie poprzez mobilizację jego najważniejszych organizacji (struktur). Przejście państwa ze stopy wojennej na pokojową jest realizowane głównie przez demobilizację jego organizacji i struktur.

Przy rozpatrywaniu problemu przejścia państwa na stopę pokojową należy mieć na uwadze fakt, że demobilizacja to nie tylko proces kończący konflikt zbrojny, ale jednocześnie pierwszy etap nowej, już pokojowej działalności państwa.

W tym miejscu należy zadać sobie pytanie: czy warto inwestować w badania nad demobilizacją? Aby na nie odpowiedzieć, musimy sobie uświadomić jakie mogą być efekty źle przeprowadzonej demobilizacji. Otóż źle przeprowadzona demobilizacja stwarza poważne problemy polityczne, społeczne i gospodarcze. Stanowi zaprzepaszczoną okazję do wprowadzenia niezbędnych zmian i reform. Może spowodować opóźnienie, a tym samym przegraną w pokojowym współzawodnictwie między państwami. Źle przeprowadzona demobilizacja, w swej najostrzejszej formie, może nawet być zarzewiem nowego konfliktu wewnętrznego lub zewnętrznego.

Waga skutków źle przeprowadzonej demobilizacji państwa sprawia, że należy zawczasu podjąć działania, które by zaistnienie ich niebezpieczeństwa zmniejszyły. Konsekwencją takiego podejścia jest niezbędność wypracowania racjonalnego systemu demobilizacji państwa. Model systemu powinien ujmować: teoretyczne podstawy procesu demobilizacji (organizację, struktury) oraz wytyczne do praktycznego działania. Badania mające na celu wypracowanie takiego modelu należy przeprowadzić już w czasie pokoju, tak żeby nie tworzyć go pośpieszenie w momencie zaistnienia potrzeby zastosowania, ale do gotowego wprowadzić jedynie niezbędne zmiany i modyfikacje. Brak teoretycznych podstaw procesu, nieprzygotowanie w czasie „P” odpowiednich przepisów spowodują, że w momencie kiedy wystąpi potrzeba ich zastosowania, będą one tworzone ad hoc, więc nieporządnie, w sposób niedostatecznie przemyślany. Ważne jest to tym bardziej, że niewykonanie niezbędnych czynności związanych z demobilizacją w określonym czasie stwarza nowe problemy i dodatkowo podnosi koszty konfliktu zbrojnego.

W dotychczasowych opracowaniach naukowych główny nacisk kładziono na statystykę, czyli liczbowe przedstawienie procesu demobilizacji. Natomiast w planowanej pracy główny akcent położony będzie na zobrazowanie natury (istoty) zachodzących podczas niej procesów, określenie mechanizmów rządzących demobilizacją, a także skutków oraz warunków ich zastosowania.

Nowe zadania dla państwa w zakresie demobilizacji zwią-

zane są z udziałem naszych sił zbrojnych w działaniach pokojowych. Obecność polskich sił zbrojnych w misjach pokojowych sprawia, że żołnierze biorący w nich udział nabierają praw weteranów. Powoduje to, że choć w ograniczonym zakresie, należy względem nich przeprowadzić niezbędne działania demobilizacyjne.

Najwięcej opracowań naukowych dotyczy pokoju, mobilizacji, wojny (konfliktu). Istnieją uczelnie (wydziały, instytuty, katedry) zajmujące się wyłącznie wybranymi zagadnieniami zjawisk i procesów. Natomiast demobilizacja, mimo swego znaczenia, pozostawała najczęściej w cieniu. Stąd planowany program badawczy ma za zadanie w pierwszej kolejności określenie aktualnego stanu wiedzy na temat przechodzenia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową, a następnie - drogą realizacji niezbędnych badań naukowych - rozszerzenie wiedzy w tym zakresie. Efektem urzeczywistnienia takiego programu badawczego powinno być uzupełnienie wiedzy obronnej o wymienione zagadnienia oraz wypracowanie rekomendacji dla praktyki w tym zakresie.

1.2 Cel badań

Głównym celem programu badawczego oznaczonego kryptonimem DEMOB jest badanie procesów zachodzących w państwie w czasie jego przechodzenia ze stopy wojennej na stopę pokojową.

W wyniku przeprowadzonych badań procesy demobilizacyjne mają najpierw zostać wyodrębnione „wypreparowane”, co pozwoli następnie na sformułowanie zasad i prawidłowości, które nimi rządzą oraz określenie ich następstw (skutków). Całość badań będzie realizowana pod kątem zaspokojenia praktycznych potrzeb procesu planowania przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową.

Cele pomocnicze których realizacja ułatwi osiągnięcie celu głównego, dotyczą zbadania:

- warunków umożliwiających demobilizację oraz zasad przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową jako procesu systemowego;
- wpływu na proces demobilizacji sytuacji polityczno-militarnej, rodzaju byłych konfliktów oraz procesów ją poprzedzających;
- wpływu prawa międzynarodowego (konwencji międzynarodowych) na przebieg i zakres działań w procesie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową;

- przebiegu procesów demobilizacyjnych w administracji państwowej;
- przebiegu demobilizacji gospodarki narodowej możliwych wariantów jej przebiegu oraz opracowanie ogólnych zasad jej prowadzenia;
- procesu przechodzenia ze stopy wojennej na pokojową sił zbrojnych oraz możliwości opracowania na tej podstawie odpowiednich wytycznych demobilizacyjnych;
- sposobu realizacji przejścia ze stopy wojennej na pokojową w warunkach państwa okupowanego.

1.3 Problemy badawcze

Główny problem badawczy brzmi: określić, w jaki sposób planować, organizować i przeprowadzić demobilizację całkowitą lub częściową państwa, stosownie do wymagań powstałych po zakończeniu konfliktu militarnego.

Problemy szczegółowe to:

- zbadanie jakie są ogólne zasady i jakie występują prawidłowości w czasie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową;
- zbadanie w jaki sposób planowano, organizowano i realizowano proces demobilizacji dotychczas;
- zbadanie jakie były stosowane formy i sposoby demobilizacji (ich cechy i przydatność do zastosowania w określonych sytuacjach);

- zbadanie jakie czynniki i w jaki sposób wpływają na planowanie i realizację procesów przechodzenia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową;
- określenie jakie dane są niezbędne do prawidłowego planowania procesów demobilizacyjnych;
- zbadanie jaki model demobilizacji państwa po zakończeniu konfliktu zbrojnego będzie najbardziej odpowiedni w warunkach danego kraju.

1.4 Metody badawcze

Zgodnie z tematem pracy - w wyniku przeprowadzonych badań ma powstać opracowanie dotyczące procesów przechodzenia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową. Aby móc dokonać szczegółowej analizy zastosowanych metod, w pierwszej kolejności należy określić charakterystyczne cechy proponowanej koncepcji.

- opracowanie posiada formę i cechy studium teoretycznego;
- zawarte w nim rozwiązania koncepcyjne opracowaniu powinny się nadawać do zastosowania w działalności praktycznej;
- w opracowaniu nie chodzi o podanie rozwiązania jednego słusznego. Celem autorów jest przedstawienie zbioru rozwiązań, z których Czytelnik będzie mógł wybierać najbardziej mu odpowiadające.

Wniosek: powyższe wywody upoważniają do stwierdzenia, że koncepcja przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową po zakończeniu konfliktu zbrojnego, powinna być rozwiązaniem wieloparametrowym i wielowariantowym. Powinna też uwzględniać zależności i powiązania między poszczególnymi elementami procesu przechodzenia ze stopy wojennej na pokojową.

Dla zbadania procesów demobilizacji zastosowano metody badawcze zarówno rokujące uzyskanie poprawnych wyników, jak i sprawne przeprowadzenie badań. Przedstawiono je zgodnie z ogólnie przyjętym podziałem^[2] na metody podejścia i metody działania.

Metody podejścia^[3] zastosowane w toku prowadzenia badań, to:

Historyczne^[4] - polegające na badaniu literatury przedmiotu w celu znalezienia opisów zjawisk związanych z demobilizacją mających miejsce w przeszłości.

Systemowe^[5] polegające - na podziale badanego obszaru według teorii systemów na systemy i podsystemy, wygenerowaniu zależności (więzi) pomiędzy poszczególnymi podsystemami, w szczególności pomiędzy rozpatrywanym podsystemem, a systemem całościowym (nadsystemem). Umożliwiło to nada-

² E. Wiśniewski, „Metodyka wojskowych badań naukowych”, ASG WP KS, Warszawa 1983, s. 55

³ E. Wiśniewski, op. cit. s. 56

⁴ E. Wiśniewski, op. cit. s. 67

⁵ E. Wiśniewski, op. cit. s. 69

nie obiektowi badań, jakim jest państwo, cech systemu, natomiast poszczególnym dziedzinom działalności państwowej - cech podsystemów.

Funkcjonalne^[6] - polegające na badaniu działań obiektu badań (właściwych dla niego oddziaływań wewnętrznych i zewnętrznych). Podejście to pozwoliło określić sposób funkcjonowania państwa w czasie przechodzenia ze stopy wojennej na stopę pokojową.

Strukturalne^[7] - polegające na badaniu i analizie budowy rozpatrywanego obiektu badań. Podejście to było stosowane przy analizie pokojowych i wojennych struktur państwa, co umożliwiło zbadanie i wypracowanie kierunków zmian w organizmie państwowym przy przechodzeniu z czasu „W” na czas „P”.

Metody działania zastosowane w czasie prowadzenia badań to:

Analiza^[8] - polegająca na rozłożeniu badanych procesów na poszczególne składniki w celu ich kolejnego zbadania i wykrycia elementów istotnych. Stosowana była głównie podczas studiowania materiałów źródłowych (literatura, akty prawne);

Analiza systemów - polegająca na traktowaniu obiektu badań jako systemu (w prowadzonych badaniach wykorzystano je-

⁶ E. Wiśniewski, op. cit. s. 77

⁷ E. Wiśniewski, op. cit. s. 75

⁸ E. Wiśniewski, op. cit. s. 129

dynie elementy tej metody, w szczególności zaś jej aspekt funkcjonalny, przydatny do określenia zjawisk demobilizacyjnych zarówno wewnątrz systemu jak i w jego otoczeniu (środowisku zewnętrznym));

Abstrakcja izolująca^[9] – umożliwiająca wyodrębnienie zasadniczych cech badanych procesów demobilizacyjnych. Metoda ta stosowana była głównie w czasie generowania zjawisk i prawidłowości w pojedynczych procesach demobilizacyjnych;

Abstrakcja generalizująca^[10] – pozwalająca wyodrębnić cechy wspólne dla wielu podobnych procesów zachodzących w trakcie demobilizacji. Stosowana była jako uzupełnienie poprzedniej metody i umożliwiała dokonanie określonych uogólnień zjawisk występujących w procesach demobilizacyjnych;

Wnioskowanie przez analogię^[11] – umożliwiające sformułowanie na podstawie badań procesów już zaistniałych wniosków dotyczących procesów, które dopiero mogą wystąpić w przyszłości. Metoda ta, jest blisko związana z prognozowaniem, różni się jednak od niego tym, że jest głównie liniowym przedłużeniem zaistniałej rzeczywistości w przyszłość (podczas gdy w przypadku prognozowania przedłużenie to jest najczęściej nieliniowe). Wnioskowanie przez analogię nie pozwala na sąd o procesach, które nie zaistniały dotychczas. Metoda ta była podstawową przy wypracowania koncepcji. Metoda wnioskowania

⁹ E. Wiśniewski, op. cit. s. 137

¹⁰ E. Wiśniewski, op. cit. s. 137.

¹¹ E. Wiśniewski, op. cit. s. 141.

przez analogię jest protoplastką takich metod projekcji przyszłości, jak: prognozowanie, planowanie i projektowanie. Wymienione metody wdrażają do praktyki teoretyczną metodę wnioskowania przez analogię, w różnym stopniu wykorzystując doświadczenia teorii i praktyki. W wyniku prognozowania, które głównie daje rozwiązania strategiczne, powstają najczęściej różnego rodzaju prognozy i koncepcje. Natomiast w wyniku planowania i projektowania (praktyczne metody działania wykorzystujące między innymi wnioskowanie przez analogię) powstają plany i projekty, które są praktycznym wdrożeniem rozwiązanego teoretycznie problemu naukowego.

1.4.1 Prognozowanie.

Podstawą większości badań naukowych są problemy (pytania) wynikłe z działalności praktycznej (empirii). Teoretyczne opracowanie rozwiązania problemu jest odpowiedzią na pytanie w sferze nauki. Praktyka nie zadowala się odpowiedzią na pytanie: dlaczego tak jest? Praktyka żąda odpowiedzi na pytanie: jak ma (lub może) być? Odpowiedź na tak sformułowane pytanie należy już do sfery prognozowania^[12].

Prognozowanie jest spożytkowaniem opracowanych w obszarze nauki teorii na potrzeby praktyki, to jest do przewidywania przyszłych zdarzeń. Stanowi ono także podstawą planowa-

¹² **Prognozowanie** - przewidywanie procesów społecznych, przyszłych faktów, zdarzeń i zjawisk, opartych na uzasadnionych i udowodnionych przesłankach, formułowane przez ekspertów w danej dziedzinie. (Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 3 Warszawa 1975 s. 101)

nia, gdyż planowanie jest wdrożeniem prognozy w życie. Bardzo podobną do prognozowania jest metoda wnioskowania przez analogię (opisana wcześniej), jednak prognozowanie różni się od wnioskowania przez analogię następującymi cechami:

- prognoza może być wynikiem nieliniowego przedłużenia historii, podczas gdy wnioskowanie przez analogię przewiduje tylko przedłużenie liniowe;
- wnioskowanie przez analogię jest podstawą wniosków teoretycznych. Prognoza jest podstawą praktycznych wniosków do planowania;
- w czasie prognozowania bierze się pod uwagę możliwość wystąpienia nowych rozwiązań danego problemu, natomiast we wnioskowaniu przez analogię przyjmuje się możliwość wystąpienia tylko rozwiązań już istniejących;
- we wnioskowaniu przez analogię nie uwzględnia się wpływów zewnętrznych oraz dynamicznych przemian, co ma miejsce w prognozowaniu;
- prognoza jest otwarta, co oznacza, że w prognozowaniu dopuszcza się jej korektę w czasie, natomiast wynik z wnioskowania przez analogię po sformułowaniu nie podlega zmianie. Zmiana może nastąpić po ponownym przeprowadzeniu badań.

W czasie przygotowywania wyników badań oraz opracowywania scenariuszy przyszłych działań wykorzystano elementy takich metod prognostycznych, jak:

- dyskusje panelowe^[13], polegające na organizowaniu sesji dyskusyjnych w specjalnie dobranych zespołach. Praktycznie odbywało się to w formie zorganizowanych (w czasie zajęć katedralnych), jak i nie zorganizowanych (spontanicznych) dyskusji na tematy związane z pracą ;
- korelacja trendów^[14], polegająca na tym, że wartość interesujących nas wskaźników przyjmuje się jako przejaw określonego czynnika przyczynowego. Wynik w tej metodzie jest wypadkową kilku trendów składowych. W naszym przypadku, badając trendy występujące w procesach demobilizacyjnych następujących po poszczególnych konfliktach, byliśmy w stanie określić ogólny trend w tej dziedzinie;
- analogie historyczne^[15], polegające na tym, że na podstawie danych z długiego okresu czasu formułuje się prognozę na przyszłość. Korzystanie z tej metody było wymuszone tym, że dostępny materiał badawczy stanowiły w większości materiały historyczne.

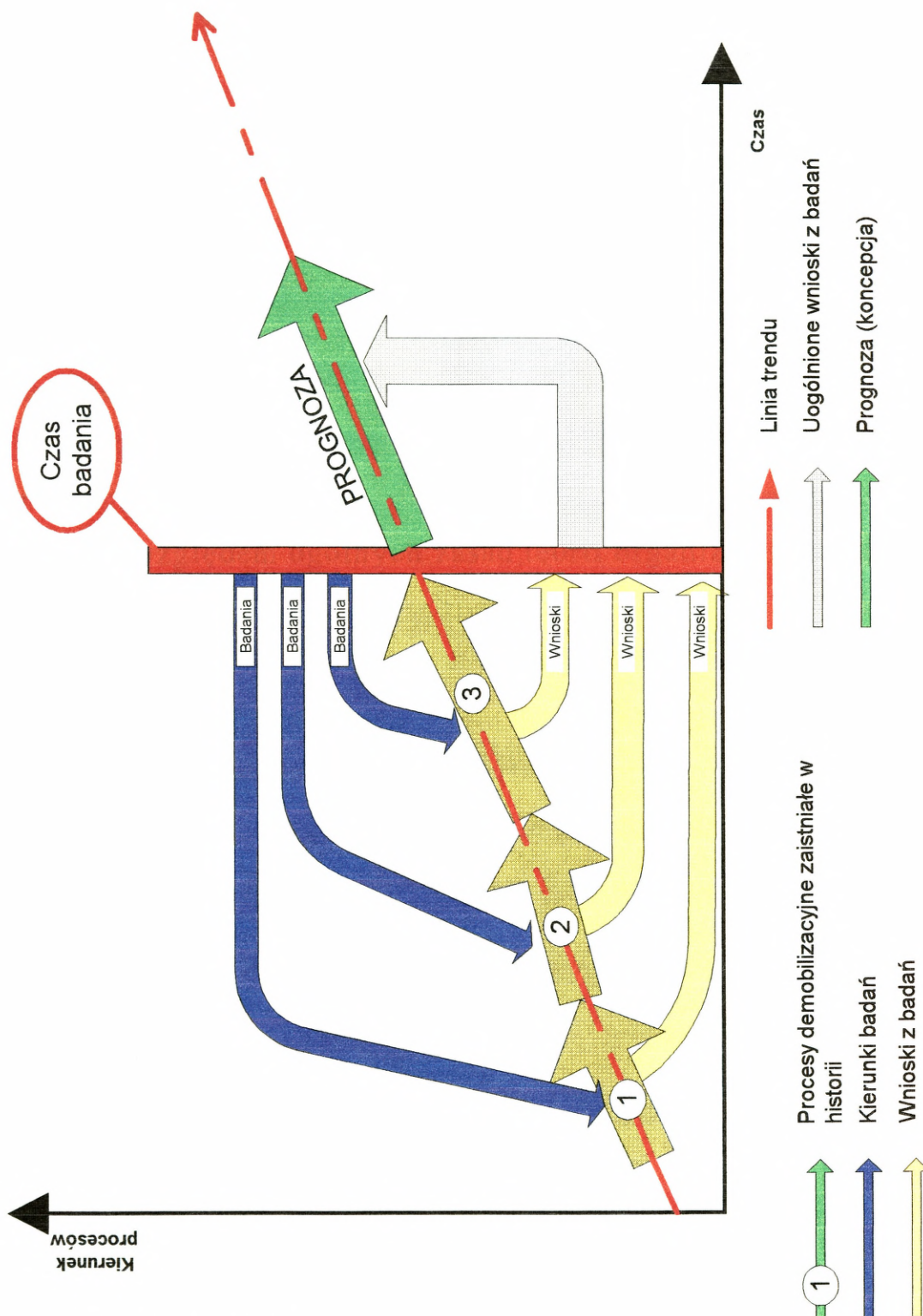
W prognozowaniu zastosowano metodę będącą połączeniem przedstawionych wyżej metod. Ideę procesu prognozowania przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową przedstawiliśmy na rysunku 1. Zielonymi strzałkami zaznaczono przebieg procesów demobilizacyjnych po poszczególnych konfliktach. Długość strzałek jest odzwierciedleniem natężenia proce-

¹³ M. Cetron: „Prognozowanie rozwoju przemysłu”, WNT, Warszawa 1978, s. 20

¹⁴ M. Cetron: op. cit., s. 24

¹⁵ M. Cetron, op. cit., s. 25

sów, natomiast kierunek strzałek odpowiada kierunkom (trendom), jakie obowiązywały w danym czasie. W celu otrzymania trendu ogólnego, połączono prostą początek jednej strzałki (wektora) z końcem następnej (suma wektorów), następnie łącząc początek pierwszej strzałki z końcem ostatniej prostą, otrzymaliśmy ogólną linię trendu (wypadkową). Pozwoliło to na określenie ogólnych kierunków rozwoju procesów demobilizacyjnych. Ponieważ prognozowanie jest procesem dynamicznym, bardzo ważnym czynnikiem jest czas w jakim to prognozowanie się odbywa. Stąd zaznaczenie pionowej czerwonej linii obrazującej czas prowadzenia badań i prognozowania.

Rysunek 1 Zasady prognozowania

Źródło: opracowanie własne

1.4.2 Weryfikacja wyników badań

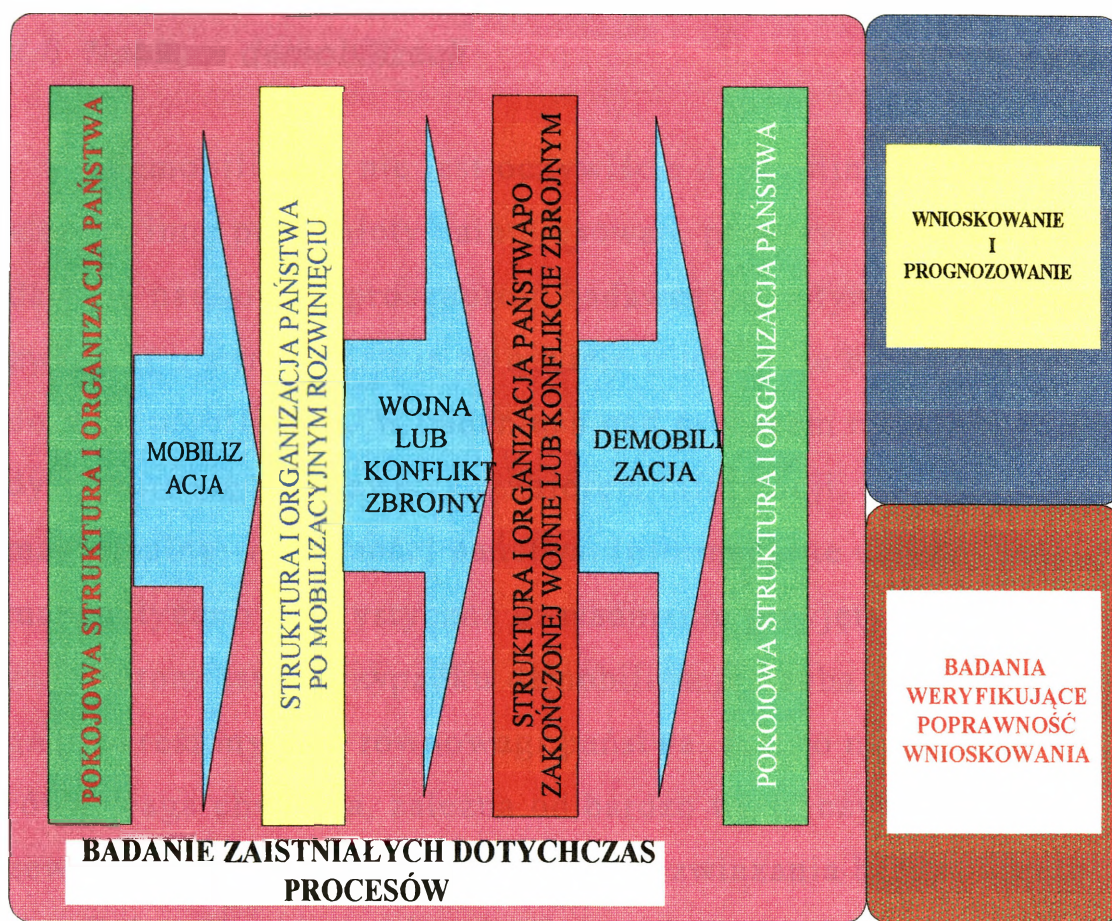
Istotnym problemem jest weryfikacja uzyskanych wyników badań. Wiadomo, że ich weryfikacja praktyczna jest niemożliwa. Stąd pozostaje weryfikacja przez zastosowanie metod eksperckich. Przewidziano, że weryfikacja będzie przeprowadzona przez dwie grupy ekspertów. Pierwsza - to eksperci z zakresu organizacji i zarządzania, druga, - eksperci z zakresu organizacji poszczególnych dziedzin działalności państwowej. Zadaniem pierwszej grupy ekspertów była weryfikacja poprawności pracy pod względem ogólnych zasad teorii organizacji i zarządzania (szczególnie w zakresie rozwiązań ogólnych). Zadaniem drugiej grupy ekspertów była weryfikacja rozwiązań szczegółowych, jakie zostały zaproponowane w wyniku przeprowadzonych badań. Wykazana przez ekspertów poprawność uzyskanych w pracy wyników, zarówno w zakresie rozwiązań ogólnych, jak i szczegółowych, jest jej ostatecznym podsumowaniem.

1.5 Organizacja badań

W celu sprawnego przeprowadzania badań całość procesu podzielono na 3 zasadnicze etapy:

Etap pierwszy - wstępny. W tym etapie określono problem naukowy, sprecyzowano temat, dokonano niezbędnych założeń i ograniczeń. Określono także cel i zakres badań oraz stosownie do tego dobrano właściwie metody i narzędzia badawcze. Dokonano analizy dostępnej literatury przedmiotu pod kątem jej przydatności w procesie badań.

Etap drugi - zasadniczy (badania właściwe). W etapie tym przeprowadzono badania procesów przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową. Ze względu na brak możliwości prowadzenia badań praktycznych z konieczności oparto się na materiałach sprawozdawczych, opisujących sposób przeprowadzenia demobilizacji po różnych konfliktach zbrojnych, a także innych kryzysach z użyciem wojska. Zebranie tych materiałów, a następnie opracowanie ich i pogrupowanie oraz sklasyfikowanie było etapem wyjściowym do dalszej części badań, w której na podstawie zebranych materiałów przystąpiono do prognozowania możliwości wystąpienia określonych procesów w przyszłości. W wyniku tego można było opracować koncepcje działania w czasie wychodzenia z kolejnego kryzysu z użyciem wojska. Zakończeniem tego etapu są badania weryfikacyjne, mające na celu sprawdzenie poprawności wnioskowania, a w szczególności prognozowania. Obrazuje to rysunek 2.

Rysunek 2 Główne elementy procesu badawczego.

Źródło: Opracowanie własne

Etap Trzeci - końcowy. W etapie tym opracowano i przedstawiono wyniki ekspertom i praktykom z dziedziny bezpieczeństwa narodowego i wojskowego w celu uzyskania ich opinii. Podsumowaniem tego etapu, jak i całości badań dotyczących omawianego problemu jest niniejsze opracowanie.

1.6 Nauka o demobilizacji

Demobilizacja nie jest oczywiście dyscypliną naukową, ale, jak inne przedmioty zainteresowań, procesy, zjawiska poddaje się naukowym procedurom badawczym, z tym, że problemy związane z demobilizacją są o wiele trudniejsze od tych, które dotyczą mobilizacji. W badaniach nad procesem mobilizacji dysponuje się podstawowym zbiorem informacji, dotyczących maksymalnej wydolności państwa. Informacje te umożliwiają matematyczno - statystyczne uzasadnienie przyjętych rozwiązań. Natomiast w przypadku demobilizacji trzeba najpierw osiągnąć określony stan równowagi państwa. Jest to najczęściej równowaga chwiejna, zależna od bardzo wielu czynników, tak zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Rozwiązania bardzo często określają tylko kierunki zmian bez podania konkretnej ich wartości. Wszelkie naruszenia osiągniętego stanu równowagi grozi niestabilnością wewnętrzną państwa.

Skalę problemu można zobrazować następującym przykładem. Przy ograniczonych środkach budżetowych rząd (parlament) musi określić, na ile zredukować siły zbrojne. Przy dużym poziomie redukcji sił zbrojnych, dysponowane środki można przeznaczyć na rozwój gospodarczy kraju, co daje efekt w postaci szybszej jego odbudowy i rozbudowy. Odbywa się to jednak kosztem bezpieczeństwa kraju. Przy sytuacji odwrotnej bezpieczeństwo kraju jest zapewnione, jednak rozwój państwa jest niezadowalający. I tak: po II wojnie światowej, państwa które ją przegrały, a którym bezpieczeństwo zapewniały wojska okupacyjne, mogły znaczną część środków przeznaczyć na od-

budowę i rozbudowę kraju. W efekcie uzyskały wyższy poziom rozwoju gospodarczego niż państwa, które tę wojnę wygrały, ale musiały utrzymywać wysoki poziom sił zbrojnych dla zapewnienia własnego bezpieczeństwa i możliwości okupowania zajętych terytoriów. Jak z powyższego wynika prawidłowe przeprowadzenie demobilizacji państwa należy do bardzo trudnych i skomplikowanych problemów. Dlatego najrozsądniej jest je powierzyć w sferze teorii - nauce.

Należy zatem wyodrębnić przedmiot i cel badań. Głównym przedmiotem badań nad demobilizacją jest państwo czasu „W” i „P”.

Główne kierunki badawcze to:

- budowa struktur państwa czasu „W” i „P”;
- funkcjonowanie państwa w czasie „W”, „P” i przejściowym.

Zasadniczym celem badań procesu demobilizacji jest określenie w jaki sposób przestawić państwo z funkcjonowania w czasie „W” na funkcjonowanie w czasie „P”, z zachowaniem wewnętrznego i zewnętrznego jego bezpieczeństwa w zmiennej sytuacji polityczno – militarnej, przy najniższych kosztach społecznych i ekonomicznych.

Z kolei należałoby określić, w jakim dziale nauki można badać procesy mobilizacji i demobilizacji. Jak sądzą autorzy niniejszego opracowania mogą być one z powodzeniem analizo-

wane w ramach nauk o bezpieczeństwie narodowym. Demobilizację łączy się nierozdzielnie z mobilizacją, stanowiąc niejako jej pochodną. Dlatego dla realizacji procesu demobilizacji nie należy tworzyć nowych komórek organizacyjnych, bowiem komórki mobilizacyjne znakomicie nadają się również do przeprowadzenia demobilizacji.

Problematyka demobilizacji państwa jest bardzo obszerna. Swym zakresem musi ona objąć poprzednią i ewentualną przyszłą mobilizację oraz zmiany jakie zaszły w państwie na skutek wojny. Dlatego przy jej badaniu należy korzystać z doświadczeń takich nauk jak: teoria organizacji i zarządzania, prakseologia, nauka o systemach, cała grupa nauk o społeczeństwie, nauki polityczne czy też nauka o prognozowaniu. W badaniach problemów szczegółowych dodatkowo należy włączyć w niezbędnym zakresie konkretną wiedzę dotyczącą tego problemu. Wynika z tego, że badania problemów demobilizacji państwa mają bardzo szeroki zakres i muszą być traktowane w sposób interdyscyplinarny.

1.6.1 Demobilizacja jako proces odwrotny do mobilizacji

W praktyce - szczególnie w technice oraz organizacji i zarządzaniu - istnieje wiele zjawisk i procesów odwracalnych. To znaczy takich, w odniesieniu do których zastosowanie odpowiednich działań może spowodować powrót do stanu wyjściowego lub zbliżonego do wyjściowego. Istnieją także procesy

częściowo odwracalne, to jest takie, w których powrót do stanu wyjściowego jest możliwy tylko w ograniczonym zakresie. Badając przejście państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową oraz jego demobilizację stwierdzono istnienie przesłanek świadczących o tym, że mogą to być procesy w zróżnicowanym zakresie odwracalne.

Zgodnie z tymi przesłankami przyjmuje się, że:

- cele i zadania pokojowe państwa przed i po wojnie mogą być takie same lub bardzo zbliżone;
- zmiany terytorialne państwa, szczególnie w przypadku wojny obronnej, mogą być tak małe, że nie wywrą żadnego wpływu na sytuację w państwie powojennym;
- zmiany w otoczeniu państwa mają ograniczony wpływ na jego działalność wewnętrzną, zwłaszcza, że wiele z tych państw dąży do odtwarzania stanów istniejących przed wojną;
- przy planowaniu organizacji państwa czasu „P”, bardzo często jako pierwsze przybliżenie (prototyp) planu przyjmuje się taką jego organizację, jaka istniała przed wojną. Dopiero na dalszych etapach planowania wprowadzamy kolejne poprawki (uwzględniając skutki wojny takie jak zmiany ustrojowe, etniczne, terytorialne itp.).

Rozpatrując przebieg poszczególnych etapów od pokoju do wojny i od wojny do pokoju, zmiany wynikłe na ich skutek można opisać poniższymi wzorami:

Mobilizacja

W jej wyniku państwo będące na stopie pokojowej przechodzi na stopę wojenną. Można więc zapisać to w postaci:

$$\begin{array}{c} \text{mobilizacja} \\ \mathbf{A} \quad == > \quad \mathbf{B} \end{array} \quad \text{wzór 1}$$

gdzie:

A państwo na stopie pokojowej;

B państwo na stopie wojennej (po mobilizacyjnym rozwinięciu).

Wojna (konflikt zbrojny)

W czasie trwania wojny państwo podlega przeobrażeniom. Mogą na to wpływać między innymi takie czynniki, jak: straty, zniszczenia i reorganizacja. Powoduje to dalsze zmiany (ewolucję) państwa na stopie wojennej. Można to zapisać w postaci:

$$\begin{array}{c} \text{Konflikt zbrojny} \\ \mathbf{B} \quad ==> \quad \mathbf{B'} \end{array} \quad \text{wzór 2}$$

gdzie:

B' państwo na stopie wojennej (po zakończeniu konfliktu).

Demobilizacja

W wyniku tego procesu państwo ze stopy wojennej przechodzi na stopę pokojową. W rezultacie uzyskuje się nowe (jakościowo) państwo na stopie pokojowej. Można zapisać to w postaci:

demobilizacja

$$B' \implies A' \quad \text{wzór 3}$$

gdzie:

A' państwo na stopie pokojowej po przeprowadzeniu demobilizacji.

Państwo jakie powstanie po demobilizacji ma na ogół wiele cech wspólnych z państwem istniejącymi przed konfliktem. Posiada też jednak cechy nowe, będące zarówno wynikiem doświadczeń wyniesionych z minionego konfliktu, jak i wpływu nowego pokojowego otoczenia. Powoduje to, że pokojowe państwo istniejące przed konfliktem różni się w określonym stopniu, od państwa powstałego po zakończeniu konfliktu. Symbolicznie możemy to zapisać w następujący sposób:

$$A \neq A' \quad \text{wzór 4}$$

W zależności od tego jak bardzo państwo powojenne będzie się różnić od państwa przedwojennego tak będzie można mówić o stopniu podobieństwa oraz zróżnicowania zaistniałych procesów. Rozpatrzono to na bardzo uogólnionym przykładzie. Oto on: w wyniku mobilizacji została utworzona nowa komórka. W czasie wojny (konfliktu) komórka ta pracowała oraz uległa niewielkim zmianom. W czasie demobilizacji komórka została rozwiązana. Ludzi zwolniono, zajmowane mienie zwrócono właścicielom, rozliczono komórkę finansowo, a efekty jej pracy zarchiwizowano. Przy znacznym stopniu uogólnienia, można

stwierdzić, czyli, że w wyniku demobilizacji usunięto skutki mobilizacji. Tak więc nastąpił proces odwrotny, czyli przywrócenie stanu wyjściowego. Jeżeli jednak wniknie się w szczegóły, to okaże się, że nie jest to takie proste. Na przykład problem zatrudnienia ludzi powołanych do pracy w rozpatrywanej komórce. Ich zdemobilizowanie jest procesem odwrotnym do procesu mobilizacji. Jakie więc będą ich losy? Część powróci do pracy w poprzednim miejscu zatrudnienia, natomiast część będzie musiała szukać sobie nowych miejsc pracy. I wówczas będzie to proces już tylko częściowo odwrotny. Można mieć również do czynienia z procesami, które nie są odwracalne. Przykładem może być sprzęt pobrany w ramach świadczeń, a następnie zniszczony w czasie działań zbrojnych. W tej sytuacji nie ma możliwości prostego zwrotu sprzętu jego właścicielowi. Czyli nie można zrealizować procesu odwrotnego. Natomiast, aby odtworzyć stan podobny do pierwotnego potrzebne są nowe działania (np. rekompensata finansowa).

W podsumowaniu można stwierdzić, że to czy proces demobilizacji jest odwrotny do odnośnego procesu mobilizacji w każdym przypadku należy rozpatrywać indywidualnie. Przy czym trzeba brać pod uwagę między innymi: poziom ogólności i szczegółowości, na jakim rozpatruje się dany proces, rodzaj procesu oraz punkt, z jakiego jest on rozpatrywany.

1.6.2 Nauka na usługach procesu demobilizacji państwa

Okres przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową jest nie tylko wysiłkiem przetwarzania organizacji państwowych z wojennych na pokojowe, ale także bardzo dużym wysiłkiem w sferze nauki.

Głównymi celami badań w tym zakresie, są:

- zbadanie możliwości przystosowania państwa do stanu zagrożenia i wojny;
- zbadanie działania istniejących struktur państwowych w czasie wojny;
- zbadanie funkcjonowania państwa w okresie przejściowym z „P” → „W”;
- wypracowanie modelu funkcjonowania nowego państwa.

Natomiast główne zadania badawcze, to:

- zebranie i utrwalenie materiału badawczego dla teraźniejszych i przyszłych badań;
- dokonanie wstępnej analizy zebranego materiału badawczego;
- przeprowadzenie niezbędnych badań i wypracowanie wniosków potrzebnych w bieżącej działalności państwa;
- przygotowanie i uruchomienie badania na nowych kierunkach lub tematów wywołanych ostatnim kryzysem;

- uruchomienie i prowadzenie planowej działalności naukowej nad problemami do natychmiastowego rozwiązania.

Pierwszym i zasadniczym czynnikiem wymuszającym przeznaczenie znacznych nakładów na zbadanie zaistniałych zjawisk jest fakt, że nikt nie wywoła wojny, po to tylko aby naukowcy mogli dokonać jej analizy. Uczni muszą się więc niejako wpisać z badaniami w istniejący cykl przemian państwa. Jeżeli nie zrobią tego we właściwym czasie, to utracą bezpowrotnie zaistniałą możliwość.

Druga przyczyna, to „samozanikanie” materiału badawczego, w tym szczególnie różnego rodzaju subiektywnych odczuć ludności. Już w krótkim czasie od zdarzenia (tydzień, miesiąc) ludzie nie są w stanie podać szczegółów. Po kilku latach pozostają już tylko odczucia mało przydatne do badań.

Przyczyna trzecia, to zniekształcanie (świadome i nieświadome) informacji, szczególnie niewygodnych dla osób objętych badaniem. Upływający czas, przemyślenia, niejednokrotnie potrzeba zmiany swojego wizerunku, powodują, że następuje naginanie faktów według indywidualnych lub zbiorowych potrzeb badanego lub badającego.

Czwarty czynnik, to przepisy dotyczące archiwizacji dokumentów. Do archiwów docierają tylko wyznaczone dokumenty. Później następuje okres braku dostępu do nich. Przyczyną może być realizacja prac archiwizacyjnych, kiedy to dokumenty czekają w paczkach na swoją kolejkę, lub ich utajnienie. Natomiast dokumenty materiałowe będące potwierdzeniem nie tylko jakościowym ale przede wszystkim ilościowym działań

po okresie 2-5 lat ulegają zniszczeniu.

Potrzeba badań naukowych w okresie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową powinna wypływać zasadniczo z dwóch źródeł.

Pierwsze źródło generujące potrzeby badań naukowych - to szeroko pojęta gospodarka narodowa, w tym szczególnie instytucje centralne i regionalne (wojewódzkie). Decydenci tych instytucji powinni być świadomi faktu, że odbudowa i budowa nowego państwa nie może opierać się tylko na wyczuciu sytuacji i intuicji kierującego, ale na podstawach naukowych. W wielu przypadkach perspektywiczne rozwiązania proponowane przez naukowców mogą przynieść wymierne efekty już w bliskiej przyszłości. Bardzo trafnie ujął to S. Augustyn w swojej książce „Czteroetapowe podejście ¹⁶” stwierdzając

{... Jednocześnie odbudowa ta powinna być realizowana w nowy sposób, tak aby rejon dotknięty katastrofą był po odbudowie mniej wrażliwy na kolejną katastrofę. Tak więc w czasie odbudowy powstaje sposobność i wzrasta możliwość zapobiegania przyszłym katastrofom}

Drugim źródłem generacji potrzeb badań naukowych jest sama nauka. Zebranie określonego materiału badawczego, przeprowadzenie badań archiwizujących i systematyzujących posiadany materiał, przygotowuje grunt do pod przyszłe badania. Doświadczenie i wiedza kadry naukowej umożliwiają sprawne i

¹⁶ S. Augustyn: „Czteroetapowe podejście (zapobieganie, przygotowanie, reagowanie i odbudowa) do klęsk żywiołowych i katastrof technicznych. Zasady planowania i kierowania działaniami w tym zakresie”, AON – USOCK, Warszawa 1998, s. 11

efektywne zbieranie potrzebnego materiału. Przykładem mogą być tu archiwa niemieckie. Wiele publikacji dotyczących okresu II wojny światowej opracowywanych jest właśnie na bazie materiałów zgromadzonych w tych archiwach.

Nie można zapominać, że okres demobilizacji jest okresem mobilizacji szkolnictwa. Do szkół i uczelni napływają ludzie, którym wojna przerwała naukę lub też z powodu wojny nie mogli jej podjąć. Ludzie ci znający praktykę (sami w niej uczestniczyli) wzbogaceni teorią nabywaną w trakcie zajęć stają się bardzo dobrymi specjalistami. Nie na darmo największy rozwój nauki (i wdrożeń) przypada na okres wojny i czas tuż po jej zakończeniu. W okresie wojny postęp wymuszony jest potrzebami pola walki. Natomiast nauka nastawiona jest na formułowanie nowych zasad walki i oraz tworzeniu prototypów nowych rodzajów broni dla wojsk własnych, a także na skuteczne przeciwdziałanie zasadom walki i broniom stosowanym przez przeciwnika. W okresie powojennym, gdy nie trzeba pracować pod nakazem chwili jest czas na ocenę i wypracowanie wniosków. Owocuje to dalszym postępem nauki. Dla przykładu po II wojnie światowej jedynym nowym środkiem walki jest laser, większość pozostałych posiada swój rodowód (powstanie teorii, wdrożenie teorii do praktyki) z okresu wojny.

Warto sprawdzić jak to robią inni.

Problem badań naukowych realizowanych w czasie i tuż po konflikcie zbrojnym został bardzo mocno doceniony w USA.

Pierwszy przykład¹⁷] stanowią badania realizowane przez Amerykanów od czerwca 1945 roku w podległej strefie okupacyjnej. Do badań włączono 500 generałów i wyższych oficerów Wehrmachtu. W wyniku badań otrzymali oni dokładną wielopłaszczyznową charakterystykę obszarów na których walczyli Niemcy. Trudno zarzucić jej dezaktualizację, jeżeli weźmiemy pod uwagę, że :

- wiele obiektów obronnych i przemysłowych było budowanych przed i w czasie II wojny światowej;
- infrastruktura terenu zmienia się bardzo wolno lub pozostaje nie zmieniona przez dziesiątki lat;
- warunki geograficzne pozostają praktycznie niezmienne;
- kolejne wojny toczą się na tych samych lub zbliżonych kierunkach;
- archiwiści niemieccy bardzo solidnie wykonywali swoją robotę.

To dzięki badaniom prowadzonym w Niemczech Amerykanie uzyskali materiały, których nie byłoby wstanie uzyskać w żaden inny sposób. Z kolei analiza i wnioski praktyków i teoretyków niemieckich, wraz z dobrą znajomością realiów każdego z teatrów działań, były podstawą niejednych planów operacyjnych. Na bazie ich doświadczeń tworzą światową teorię walki zbrojnej.

¹⁷ Praca zbiorowa: „Bundeswehra armia agresji”, MON, Warszawa 1970, s. 14

O prowadzeniu na szeroką skalę badań przez państwa zachodnie świadczą liczne artykuły zamieszczane w czasopiśmie specjalistycznych, popularnonaukowych, wreszcie popularnych.

Jak podchodzą do problemu badań naukowych za granicą inni a jak w naszym kraju może świadczyć liczba publikacji krajowych i zagranicznych znajdujących się w Centralnej Bibliotece Wojskowej. Tabelę 1 opracowano na podstawie bibliografii „Wojna w Zatoce Perskiej¹⁸”.

Biorąc pod uwagę, że wojna iracka jest aktualnie traktowana jako jeden ze wzorców przyszłych wojen, to liczba opracowań, szczególnie analitycznych, jest zatrażająco mała.

Podobny problem w podejściu do badań naukowych wystąpił po powodzi 1997 roku. Nie dość, że na wielkość klęski wpłynęło zlekceważenie istniejących wyników badań, to i po klęsce problem został zaniedbany. Nikt nie pokusił się o przeprowadzenie badań działalności cywilnych i wojskowych sztabów kryzysowych, problemów łączności, zabezpieczenia ludności czy też przyczyn katastrof obiektów, które powinny były taką powódź wytrzymać. Na dzień dzisiejszy materiał badawczy w postaci zbiorczych sprawozdań, rozkazów, wspomnień uczestników jeszcze istnieje lecz z każdym dniem go ubywa. Kompleksowych tematycznych opracowań z powodzi oraz wniosków z nich płynących do praktycznego działania, w postaci

¹⁸ Praca zbiorowa: „Wojna w Zatoce Perskiej, bibliografia selektywna za okres sierpień 1990 – sierpień 1992”, CBW, Warszawa 1993.

nowelizacji przepisów czy też wytycznych, nie ma.

Celem autorów nie jest analiza wojny w Zatoce Perskiej ani powodzi 97, lecz uświadomienie na tych przykładach, jak szybko ulega zatraceniu materiał badawczy, a także, jak różne jest podejście do badań naukowych w kraju i za granicą.

**Tabela 1 Zestawienie liczbowe opracowań dotyczących
Wojny w Zatoce Perskiej**

Lp	Dział	Publikacje zagraniczne [ilość]	Publikacje polskie [ilość]	Razem [ilość]
1	Zagadnienia ogólne	56	4	60
2	Uwarunkowania konfliktu iracko-kuwejckiego	10	11	21
3	Agresja Iraku na Kuwejt	8	4	12
4	Reakcje międzynarodowe na agresję Iraku	117	69	186
5	Potencjał militarny stron konfliktu	12	11	23
6	Przygotowania stron do działań zbrojnych – operacja „Pustynna Tarcza”	46	12	58
7	Działania zbrojne –operacja „Pustynna Burza”			
	A) zagadnienia ogólne	47	28	75
	B) działania sił powietrznych	59	26	85
	C) działania sił lądowych	57	16	73
	D) działania sił morskich	23	4	27
	E) działania specjalne	12	7	19
8	Technika, uzbrojenie i wyposażenie walczących stron	104	63	167
9	Logistyka	28	16	44
10	Jeńcy wojenni	6	4	10
11	Sylwetki dowódców	4	1	5
12	Doświadczenia, oceny i wnioski	70	21	91
13	Skutki wojny	64	31	95
	Razem	723	328	1051

Opracowanie własne na podstawie: Praca zbiorowa: „Wojna w Zatoce Perskiej, bibliografia selektywna za okres sierpień 1990 – sierpień 1992”, CBW, Warszawa 1993

2 TEORETYCZNE PODSTAWY DEMOBILIZACJI PAŃSTWA

2.1 *Definicje demobilizacji państwa*

Przy rozpatrywaniu każdego problemu jedną z podstawowych czynności jest jego zdefiniowanie. Szczególnie jeśli jest on określany na wiele różnych sposobów, co stwarza poczucie niejasności, wieloznaczności oraz interpretacyjnego luzu. Powoduje to konieczność jego zdefiniowania, elementarnego usystematyzowania oraz określenia relacji między poszczególnymi elementami.

W literaturze przedmiotowej dotyczącej problemów demobilizacji, funkcjonują następujące pojęcia: „demobilizacja” i „przejście na stopę pokojową”. Wielu autorów pojęcia te stosuje zamiennie. Aby określić, co one oznaczają należy zdefiniować pojęcia: „państwo na stopie wojennej” i „państwo na stopie pokojowej”. Dokonano tego bez dodatkowych wywodów.

Państwo na stopie wojennej jest to stan, w którym jego wszystkie lub wybrane (decydujące) struktury (organizacje) są zorganizowane według etatów wojennych. Struktury te działają zgodnie z przepisami i zasadami obowiązującymi w czasie wojny. Państwo jest w gotowości do wojny lub ją prowadzi. Zamiennie można stosować określenie „**Państwo w stanie wojny**”

Państwo na stopie pokojowej jest to stan, w którym wszystkie jego struktury (organizacje) są zorganizowane według etatów pokojowych. Struktury te działają według przepisów i

zasad obowiązujących w czasie pokoju. Państwo prowadzi normalną działalność pokojową. Zamiennie można stosować określenie „**Państwo w stanie pokoju**”.

W literaturze różnicę między określeniami „przejście na stopę pokojową” i „demobilizacja” w zakresie dotyczącym SZ przedstawił J. Babula w książce: „Wojsko Polskie 1945-1989”^[19]:

*{przez pojęcie **demobilizacja** rozumiano całokształt przedsięwzięć związanych ze zmniejszeniem stanu liczebnego żołnierzy, uzbrojenia i wyposażenia jednostek i instytucji wojskowych czasu wojny oraz całkowite rozwiązanie ustalonej części z nich. Natomiast przez **przechodzenie sił zbrojnych na stopę pokojową** rozumiano przyjęcie przez jednostki (wojska) ustalonych struktur organizacyjnych (etatów, tabel należności) i składu bojowego, zapewniających utrzymanie wymaganego poziomu gotowości bojowej i mobilizacyjnej, szkolenie kadry i żołnierzy z poboru oraz utrzymanie infrastruktury wojskowej}.*

Z powyższego wynika, że pojęcie: „przejścia na stopę pokojową” jest szersze od pojęcia „demobilizacja”. Ponadto zakres czynności określonych pojęciem demobilizacja zawiera się w pojęciu przejścia na stopę pokojową.

Trzymając się powyższego schematu myślowego określono jak należy rozumieć pojęcia: przechodzenie państwa na stopę

¹⁹ J. Babula, „Wojsko Polskie 1945-1989. Próba analizy operacyjnej”, Bellona, Warszawa 1998, s.44

pokoju” i „demobilizacja”.

Przez pojęcie **demobilizacja państwa** należy więc rozumieć całokształt przedsięwzięć związanych z redukcją lub rozwiązaniem struktur powołanych na czas wojny, przesunięcie lub zwolnienie sił i środków ze redukowanych lub rozwiązywanych struktur.

Przez pojęcie: **przechodzenie państwa na stopę pokojową** należy rozumieć przystosowanie struktur państwa do wymogów jego pokojowej organizacji i działalności.

Aby państwo mogło przejść ze struktur wojennych na pokojowe musi być zrealizowany cały szereg procesów przekształceniowych. Zbiór tych procesów, ze względu na kierunek zmian organizacji państwowych, możemy podzielić na trzy grupy. Będą nimi:

- zmniejszane (zwijanie) lub rozwiązywanie organizacji^[20] powołanych lub istniejących w czasie „W” (redukcja);
- pozostawienie w dotychczasowej strukturze organizacji, których działalność nie zależy od stanu państwa (stagnacja);
- rozwijanie istniejących w czasie „W” organizacji, których działalność była zminimalizowana lub tworzenie nowych pokojowych organizacji (rozwój).

²⁰ Organizację rozumiemy w jej trzech pojęciach: rzeczowe, czynnościowe i atrybutowe. W. Kieżun: „Sprawne Zarządzanie Organizacją”, SGH, Warszawa 1997, s. 13

Do której grupy zaliczona będzie rozpatrywana organizacja zależeć będzie od potrzeb okresu przejściowego oraz planowanej działalności państwa w czasie pokoju.

Z kolei zajęto się problemem definicji pojęcia: „demobilizacja”. Słowo demobilizacja używane bardzo często w połączeniu z działaniami wojennymi spowodowało, że zapomniano o szerszym jego znaczeniu. W wielu źródłach autorzy starają się podać jedną, uniwersalną definicję demobilizacji, odpowiednią do każdej z sytuacji. Powoduje to, że definicje te niezbyt dokładnie oddają sens demobilizacji. O ile pogładowy sposób definiowania demobilizacji stosowany w encyklopediach jest do przyjęcia, to w przypadku bliższego rozpatrywania zagadnienia wymagana jest większa precyzja. Ponadto w definicjach uniwersalnych bardzo często łączy się w jedno: pojęcie ogólne (ideę) demobilizacji, problematykę i treść definicji demobilizacji państwa, problematykę i treść definicji demobilizacji elementów (podsystemów) państwa (np. demobilizacja sił zbrojnych, demobilizacja przemysłu), a także problematykę i treść demobilizacji poszczególnych elementów podlegających temu procesowi.

Rozpatrując samo pojęcie demobilizacji, można wyróżnić cztery poziomy definicji:

Pierwszy poziom - demobilizacja jako pojęcie ogólne. Tego rodzaju definicja zawiera charakterystykę zjawiska demobilizacji, jego istoty, kierunków zmian, bez precyzowania kogo lub czego dotyczy;

Drugi poziom - na którym definiuje się demobilizację konkretnego systemu (obszaru). Poziom ten charakteryzuje się już nieco wyższym stopniem szczegółowości. W opisywanym przypadku definicja dotyczy państwa. W jej zakres wchodzi całość problematyki związanej z redukcją lub rozwiązaniem zbędnych w warunkach pokojowych organizacji państwowych;

Trzeci poziom, bardziej od poprzedniego szczegółowy, dotyczy podsystemów demobilizowanych w ramach państwa, Czyli już konkretnych dziedzin działalności państwa (np. demobilizacja SZ, demobilizacja gospodarki). Jednak i na tym poziomie definicja demobilizacji, aby być w zgodzie z ogólną ideą tego pojęcia, dotyczy jedynie działań minimalizujących, co wyraźnie odczuwalne jest w przytoczonej definicji J. Babuli;

Czwarty poziom, o bardzo wysokim stopniu szczegółowości, dotyczy demobilizacji wybranych elementów podsystemów. Jest to poziom na którym zadania demobilizacji realizowane są w sensie fizycznie. Bardzo często równolegle ze słowem: „demobilizacja”, lub zamiast niego, występują takie określenia jak: rozwiązanie, rozformowanie, przeformowanie, zwolnienie, zdanie, przekazanie, sprzedanie, skasowanie, zniszczenie.

Widzimy, że kolejne poziomy charakteryzują się malejącym poziomem ogólności z równocześnie wzrastającym poziomem szczegółowości. Odzwierciedlenie tego powinno mieć miejsce w definicjach. Treść definicji powinna odpowiadać poziomowi, na którym definicja się znajduje.

Poziom I.

Demobilizacja jako pojęcie ogólne jest ujęta w „Słowniku Wyrazów Obcych^[21]”. Jest ona zdefiniowana jako: *{rezygnacja z działania, pozbawienie energii, chęci do wysiłku}*. Ogólnie można stwierdzić, że demobilizacja, to i zmniejszenie, i pozbawienie zdolności do działania. Analizując skutki mobilizacji i demobilizacji, można powiedzieć, że demobilizacja usuwa skutki mobilizacji. Badając kierunki zmian, można przyjąć, że demobilizacja jest procesem odwrotnym do mobilizacji. W związku z powyższym proponuje się następującą ogólną definicję demobilizacji:

DEMOBILIZACJA jest to zmniejszenie zdolności do działania, pozbawienie energii, chęci do wysiłku. Jest ona odwrotnością mobilizacji.

Poziom II.

Poziom definicji demobilizacji państwa. Do tego poziomu zaliczymy te definicje, które w swej części zasadniczej dotyczą problemów państwa. Natomiast w rozszerzeniu mogą, dla wizualizacji problemu, opisywać czynności, jakie się w ich ramach

²¹ Praca zbiorowa: „Słowniku Wyrazów Obcych”

proceedzi. Spełniając warunki poziomu II definicja demobilizacji państwa, jest przedstawiona w „Małej Encyklopedii Wojskowej”²². Dlatego przytoczono ją w całości.

DEMOBILIZACJA:

łac. ZT, de - od+ mobilis - ruchomy, mobilizacja]

ogół czynności związanych z przejściem państwa z stanu wojennego do pokojowego; przeciwieństwo →mobilizacji.

W czasie demobilizacji zwalnia się z czynnej służby wojskowej żołnierzy którzy odbywali tę służbę w okresie mobilizacji i podczas wojny.

W związku z zmobilizowaniem we współczesnych wojnach wszystkich zasobów państwa demobilizacja stała się zagadnieniem nie tylko wojskowym, lecz także gospodarczym, politycznym i społeczno-psychologicznym.

W znaczeniu wojskowym demobilizacja polega na rozwiązywaniu jednostek powołanych na czas wojny, zwolnieniu rezerw, odstawieniu ich z obszaru działań wojennych do miejsc zamieszkania, wypłacie odpraw pieniężnych, sprzedaży lub zniszczeniu zbytecznego materiału wojskowego i uzbrojenia oraz przejściu do normalnej rekrutacji i pokojowego szkolenia.

W znaczeniu gospodarczym oznacza przejście z wojennych stosunków gospodarczych do pokojowych. demobilizacja gospodarki narodowej jest zagadnieniem skomplikowanym, wiąże się z zasadniczą zmianą struktury produkcji i metod zarządzania życiem gospodarczym. Trwa ona dłużej niż demobilizacja

²² Praca zbiorowa: „Mała Encyklopedia Wojskowa” Wydawnictwo MON, Warszawa 1967, wyd. 1, tom I, s. 304

sił zbrojnych.

W znaczeniu politycznym i społeczno-psychologicznym polega na uspokojeniu nastrojów wywołanych przez wojnę oraz na przystosowanie psychiki społeczeństwa do pracy pokojowej. demobilizacja znajduje również odbicie w polityce zagranicznej państwa.

W zakresie stosunków prawnych demobilizacja oznacza ustanie właściwości sądów wojskowych w dziedzinie przestępstw pospolitych, popełnionych przez żołnierzy w czasie służby wojskowej, oraz przestępstw wojskowych nie związanych ze służbą. Zob. mobilizacja wojenna gospodarki, gospodarka wojenna;

Zmniejszenie liczebności wojska w czasie pokoju po odbyciu przez nich zasadniczej służby wojskowej lub ćwiczeń wojskowych nie nazywa się demobilizacją.

Definicja ta jest bardzo szczegółowa i obszerna. Na co-dzień potrzebna jest krótsza. Dlatego zaproponowano następującą:

Demobilizacja państwa jest jednym z procesów realizowanych w ramach jego przejścia ze stopy wojennej na pokojową. Polega ona na: redukcji lub rozwiązaniu organizacji, zwolnieniu lub przesunięciu sił i środków nieprzydatnych w pokojowych strukturach (pokojowej działalności) państwa.

Tak skonstruowana definicja demobilizacji państwa jest zgodna z ogólną definicją demobilizacji, pokazuje jej miejsce w całości zagadnienia oraz opisuje ogólnie, jakie działania w jej ramach będą prowadzone.

Poziom III.

Poziom definicji demobilizacji podsystemów państwa. Do tego poziomu zaliczymy te definicje, które w części zasadniczej odnoszą się do problemów redukcji podsystemów (organizacji wchodzących w skład) państwa. W zależności od podziału systemu, jakim jest państwo, na podsystemy, będzie tyle definicji, ile wyróżnionych podsystemów. Jeżeli przyjmie się, że podział ten jest zgodny z podziałem na działy (taki, jaki jest w projekcie ustawy²³), to otrzymamy 28 różnych specjalistycznych definicji. W przypadku innych podziałów liczba definicji może ulec zmianie. Dodatkowym problemem jest używanie przez specjalistów różnych gałęzi nauki własnego słownictwa (np. ekonomiści stosują w tym miejscu zamiast określenia demobilizacja przemysłu, określenie rekonwersja przemysłu).

Na Potrzeby analizowanego problemu trzeba było zająć się sformułowaniem definicji demobilizacji sił zbrojnych. Pozostałe definicje demobilizacji z omawianego poziomu zostały przytoczone w miejscach, w których rozpatruje się poddawane demobilizacji poszczególnych działów działalności państwa.

Warunki prawidłowej definicji demobilizacji sił zbrojnych spełnia jedynie przedstawiona już wcześniej definicja J. Babuli. Dlatego proponuje się przyjąć ją w następującej formie:

²³ Projekt: „Ustawa o obowiązku wojskowym i innych powinnościach obronnych”, Art.192

DEMOBILIZACJA SIŁ ZBROJNYCH jest to całokształt przedsięwzięć związanych ze zmniejszeniem stanu liczebnego żołnierzy, uzbrojenia, wyposażenia jednostek i instytucji wojskowych czasu wojny oraz całkowite rozwiązanie ustalonej ich części.

Ponieważ pojęcie demobilizacja SZ dotyczy tylko redukcji sił zbrojnych, dlatego trzeba przedstawić definicję obejmującą całość problemu. Podobnie jak na poziomie II, tak i na poziomie III całość problemu jest definiowana z pomocą pojęcia: przejście na stopę pokojową. Zatem, opierając się nadal na podanym przez J. Babulę prawzorze definicji można na potrzeby niniejszego opracowania przyjąć, że:

PRZEJŚCIE SIŁ ZBROJNYCH ZE STOPY WOJENNEJ NA POKOJOWĄ jest to przyjęcie przez jednostki (wojska) ustalonych pokojowych struktur organizacyjnych (etatów, tabel należności) i składu bojowego, zapewniających utrzymanie wymaganego poziomu gotowości bojowej i mobilizacyjnej, szkolenie kadry i żołnierzy z poboru oraz utrzymanie infrastruktury wojskowej.

Należy zaznaczyć, że poziom III jest to najniższy poziom, na jakim występuje pojęcie przejście na stopę pokojową.

Poziom IV.

Na tym poziomie występują już tylko szczegółowe definicje demobilizacji, obejmujące konkretne zagadnienia (np. demobilizacja stanów osobowych, demobilizacja koni itp.). Na

tym poziomie definicja demobilizacji jest wspólną nazwą grupy praktycznie realizowanych czynności. W określeniu używa się głównie słowa - polega na.

Przykład: demobilizacja koni²⁴ polega na: ewidencji koni będących na stanie sił zbrojnych, ocenie ich przydatności do dalszej służby, przekazaniu lub sprzedaży zbędnych koni.

Przedstawiona w podrozdziale systematyka głównych pojęć związanych z przejściem państwa na stopę pokojową oraz z demobilizacją, z punktu widzenia teorii przedmiotu wydaje się być poprawna. Jednak z punktu widzenia empirycznego określenie: „przejście państwa z stopy wojennej na pokojową”, mimo poprawnego sformułowania ma jedną zasadniczą wadę: jest za długie, a przez to niewygodne w praktycznym stosowaniu. Dlatego w opracowaniu używać się będzie zamiennie określeń: „demobilizacja” i „przejście na stopę pokojową”.

2.2 Etapy zakończenia wojny

W literaturze zajmującej się problematyką obronności, fazy dochodzenia do konfliktu zbrojnego lub wojny są bardzo dobrze opracowane. Jednakże w wielu publikacjach opis problemów kończy się na dojściu do konfliktu. W niniejszym opracowaniu zamierzono rozwinąć etap zakończenia działań, a w szczególności zbadać i opisać fazy zakończenia konfliktu. (Przy

²⁴ E. Krawczyk: „Demobilizacja i pokojowa organizacja Wojska Polskiego w latach 1920-1921”, Wojskowy Instytut Historyczny, Warszawa 1971, s. 111

rozpatrywaniu faz kryzysu autorzy bardzo często posługują się wykresem jak na rysunku 3).

Teoretycznie wymienia się dwie zasadnicze fazy konfliktu: eskalację (narastanie) konfliktu i deeskalację (wygasanie) konfliktu. Eskalacji działań odpowiada przechodzenie państwa na stopę wojenną; deeskalacji działań odpowiada przechodzenie państwa na stopę pokojową. W fazie deeskalacji wyróżnia się dwa etapy: początek wygasania konfliktu oraz stabilizację w nowej rzeczywistości.

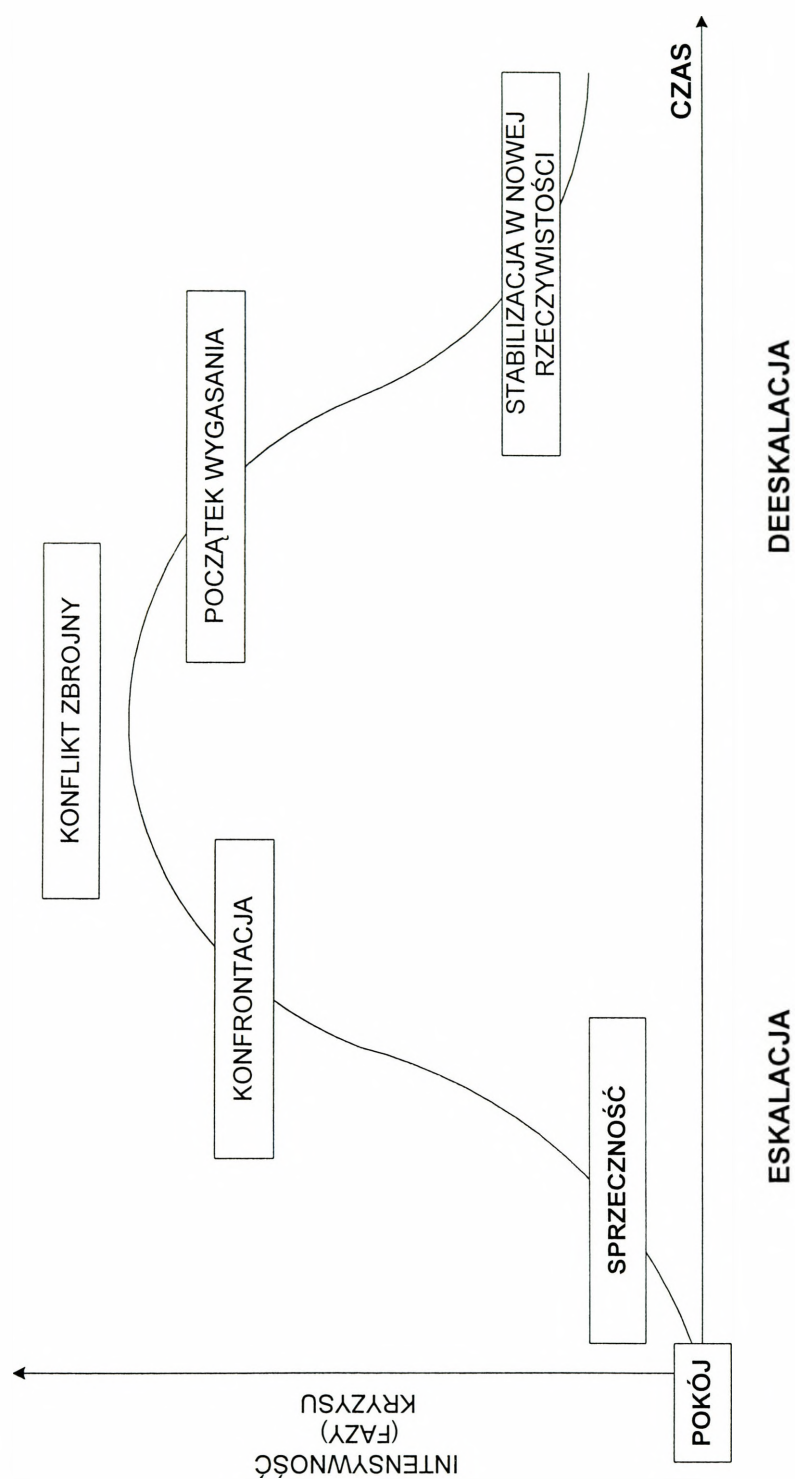
Aby proces przejścia od wojny do pokoju mógł zaistnieć, muszą być zrealizowane określone etapy, co przedstawiono na **Rysunek 4**. Ich realizacja jest warunkiem zakończenia wojny. Wyróżnia się następujące etapy procesu zakończenia wojny:

- a). ogólne przerwanie działań zbrojnych;
- b). rozejm (okres rokowań politycznych);
- c). podpisanie traktatów pokojowych;
- d). realizację postanowień traktatów pokojowych;
- e). przejście do działalności pokojowej.

Przerwanie działań zbrojnych może nastąpić na skutek:

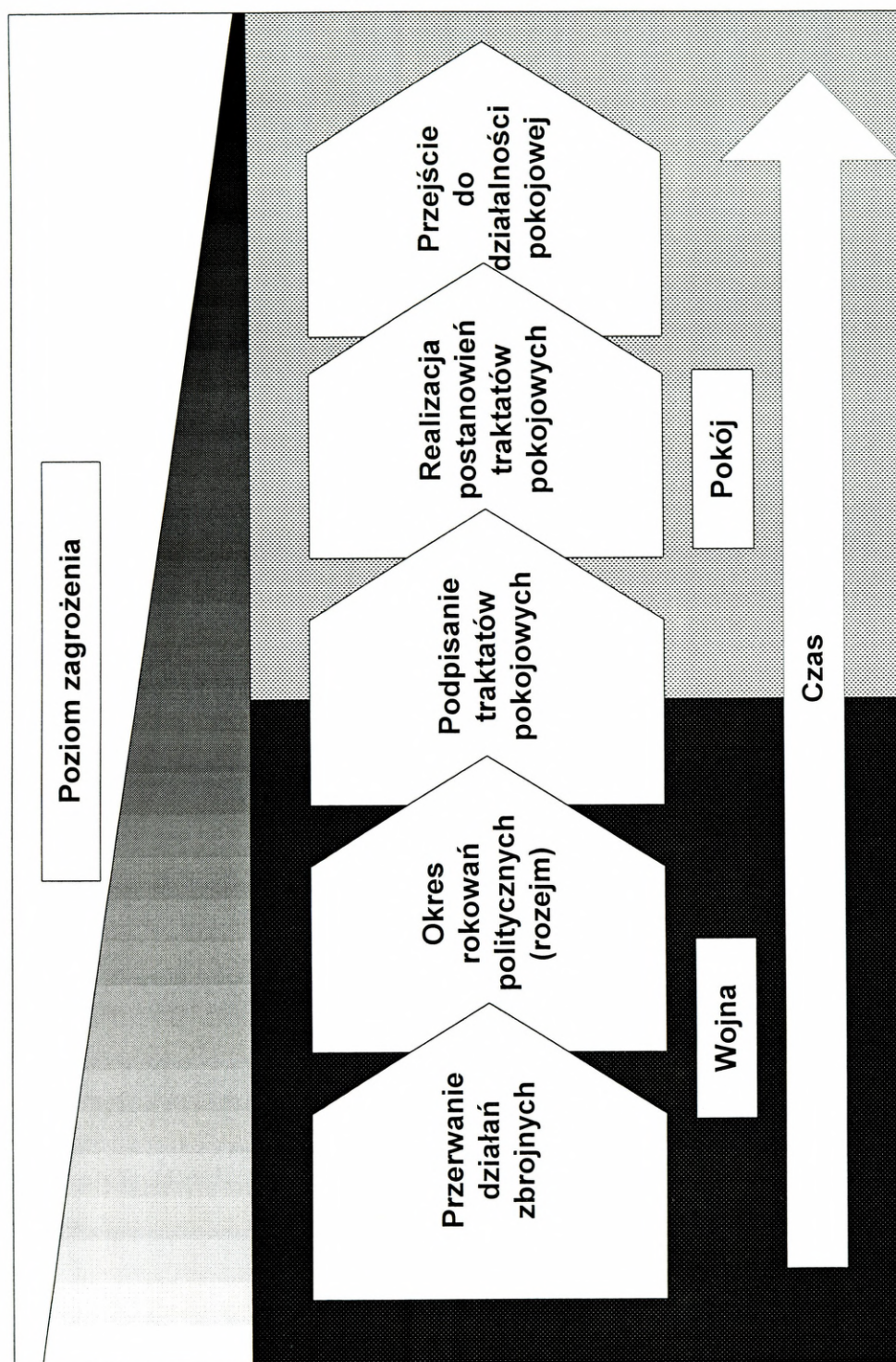
- utraty możliwości prowadzenia dalszych działań przez jedną lub obydwie strony;
- podpisania kapitulacji;
- zawarcia rozejmu;
- zawieszenia działań zbrojnych;
- wycofania się agresora;

- powodzenia mediacyjnych działań politycznych;
- wprowadzenia wojsk rozjemczych.

Rysunek 3 Cykl przebiegu (faz) kryzysu

Źródło: opracowanie własne na podstawie P. Górski, Planowanie zaopatrywania ludności w podstawowe artykuły konsumpcyjne w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny”,

Rysunek 4 Etapy przechodzenia od wojny do pokoju

Źródło: opracowanie własne

Ogólne przerwanie działań zbrojnych. Cechą charakterystyczną tego etapu jest to, że wojska pozostają w miejscach, w których zastało je przerwanie działań zbrojnych, najczęściej umacniają swoje pozycje, tak aby móc w razie potrzeby kontynuować działania zbrojne, przekazują inicjatywę politykom i oczekują na wyniki rokowań. Etap ten jest bardzo niestabilny i często, jeżeli zawieszenie działań nie było wymuszone rozgromieniem sił zbrojnych przeciwnika, kończy się wznowieniem działań.

Rozejm jest to z kolei okres, kiedy wojska kontynuują zawieszenie broni, natomiast do walki przystępują politycy. W czasie rokowań politycy przetwarzają wyniki wojny na korzyści pokojowe. Rokowania te mogą być prowadzone dwustronnie lub wielostronnie. Mogą być prowadzone samodzielnie przez strony konfliktu lub pod nadzorem mocarstw czy też organizacji międzynarodowych. Gotowość sił zbrojnych do dalszych działań jest bardzo często (dodatkowym) argumentem w ustalaniu treści przyszłych traktatów pokojowych. O ile nie ma zagrożenia wznowienia działań zbrojnych, strony mogą przystąpić do ograniczonej demobilizacji.

Podpisanie traktatów pokojowych. jest najczęściej zakończeniem wojny. Składają się na nie wysiłki polityków, sił zbrojnych oraz całego zaplecza krajowego. Poprzez podpisanie stosownych aktów prawnych kończy się stan wojny, rozpoczyna pokojowa działalność byłych stron konfliktu. W aktach prawnych (traktatach pokojowych) zawarte są wszystkie korzyści, jakie uzyska prawnie strona zwycięska (regulacje terytorialne,

reparacje, odszkodowania, zmiany polityczne). Od tego momentu strony mogą przystąpić do pełnej demobilizacji swoich państw, z wyłączeniem jednak sił zbrojnych i innych sił zmilitaryzowanych biorących udział w okupacji kraju przeciwnika, (jako wojska pokojowe gwarantujące wypełnienie przez przeciwnika zobowiązań przyjętych w traktacie pokojowym).

Realizacja traktatów pokojowych jest to okres egzekwowania zawartych w nich zapisów. W okresie tym dokonuje się:

- fizycznego ustalenia granic;
- rekwizycji mienia, które przypadło zwycięscy w udziale jako reparacje wojenne;
- przemieszczeń ludności (o ile tak było zapisane w traktatach);
- rozbrajania pozostałych sił zbrojnych i organizacji paramilitarnych;
- sądenia zbrodniarzy wojennych.

Oczywiście nie wszystkie działania zwycięskich wojsk będą odpowiadać ludności podbitego kraju, co może zaowocować powstaniem narodowym lub innymi formami zbrojnego i nie-zbrojnego oporu. Konieczne jest więc zachowanie dodatkowych sił zbrojnych przeznaczonych do utrzymania porządku.

Przejsie do działalności pokojowej, to początek stabilizacji w nowej rzeczywistości. Wycofanie się sił okupacyjnych, przejęcie pełnej władzy państwowej przez przedstawicieli danego narodu oraz pełna suwerenność w działaniu są dowodem na

wejście państwa w okres pokojowej działalności. W okresie tym powinno być zakończone przechodzenie państwa na stopę pokojową. Aktem politycznym świadczącym o zakończeniu wojny i przejściu na stopę pokojową państwa są bardzo często wolne wybory.

Realizacja wszystkich wymienionych etapów jest niezbędnym warunkiem trwałego zakończenia działań. Niezrealizowanie któregoś z etapów może być przyczyną rewizjonistycznych żądań i wywołać konieczność utrzymania zwiększonego potencjału obronnego, a tym samym spowolnienie procesów pokojowych.

2.3 Rodzaje zakończenia wojen (wojna zakończona i nie zakończona)

Jednym z istotnych czynników mających wpływ na przejście państwa na stopę pokojową ma sposób zakończenia konfliktu (lub wojny). O ile początek konfliktu (lub wojny) zawsze można jednoznacznie określić (zawsze istnieje fakt lub zdarzenie, które uznaje się, że ją zapoczątkowało), to w przypadku zakończenia wojny sprawa nie jest już tak jednoznaczna. Ostatnią wojną o wyraźnym zakończeniu była II Wojna Światowa. Natomiast po tym okresie, wojny w większości albo przechodziły w stan „chroniczny”, albo nie posiadały oficjalnego prawnego zakończenia. Ze względu na sposób zakończenia, wojny dzieli się na zakończone i nie zakończone. Wojny nie zakończone określane są często jako wojny „zamrożone”.

Wojna zakończona, to taka wojna, w której przynajmniej jedna ze stron osiągnęła zamierzony efekt. Działania stron zostały zakończone kapitulacją lub przymusowym rozejmem. Strony przystąpiły do rozmów pokojowych, w których wyniku:

- został podpisany traktat pokojowy;
- strony określiły powinności strony przegranej;
- zostały określone korzyści strony zwycięskiej;
- podjęto środki zapobiegania rewizjonizmowi i rewanżyzmowi.

Wojna zakończona jest najbardziej korzystna dla obu stron, ponieważ:

- obie strony konfliktu mogą realizować pełne przejście na stopę pokojową;
- umożliwia zakończenie okupacji i wycofania wojsk okupacyjnych;
- walczące dotychczas strony mogą nawiązać przyjazne (pokoje) stosunki polityczne, gospodarcze i militarne;
- walczące dotychczas strony mogą część środków budżetowych przeznaczyć na odbudowę i rozbudowę swoich krajów;
- walczące dotychczas strony mogą wspólnie występować przeciwko zagrożeniu ze strony państw trzecich.

Wojna zamrożona (zawieszona, nękająca) jest to wojna, w której żadna ze stron nie uzyskała planowanych celów. Nastąpiło wstrzymanie działań zbrojnych, jednak strony nie wyrzekły się agresji przeciwko sobie i czekają tylko dogodnego momentu, aby wojnę wznowić (kontynuować).

Przyczyny, jakie mogły doprowadzić do zamrożenia działań wojennych, to:

- interwencja organizacji międzynarodowych (np. ONZ), mocarstw światowych, koalicji państw, układów militarnych. W wyniku interwencji następuje:
 - ◆ przerwanie działań zbrojnych zwaśnionych stron;
 - ◆ wprowadzenie na rubież styczności lub na sporny teren sił rozjemczych lub pokojowych;
 - ◆ wprowadzenie lub zagrożenie wprowadzeniem w przypadku naruszenia rozejmu, sankcji politycznych, gospodarczych lub militarnych.

Przykładem takiego rozwiązania może być konflikt izraelsko - arabski, wobec tego, że na Wzgórzach Golan do dziś stacjonują wojska ONZ.

- wyczerpanie potencjału wojennego obu stron przez co żadna z nich nie jest w stanie podjąć regularnych działań zbrojnych. Przykładem może być wojna w La-

osie^[25], gdzie wycofanie pomocy zagranicznej umożliwiło zatrzymanie wojny lecz nie jej zakończenie;

- wyjątkowo niekorzystne cechy pola walki, które powodują konieczność zużycia znacznego potencjału wojennego przy problematycznych przyszłych korzyściach. W takiej sytuacji strony konfliktu utrzymują na spornym terenie siły minimalne niezbędne dla „zaryglowania” przeciwnika i oczekują korzystniejszych warunków dla rozwiązania militarnego konfliktu. Przykładem takiej wojny jest fragment działań rozgrywających się na lodowcu Siachen na wysokości 4000 n.p.m. ^[26] między Indiami i Pakistanem;
- wojna bez wojny, kiedy działania zbrojne mają charakter terrorystyczny i ulegają zawieszeniu po uzyskaniu zamierzonych celów przez grupę terrorystyczną lub państwo - terrorystę. Przykładem takiej sytuacji może być konflikt między Izraelem a OWP, gdzie żadna ze stron nie chce lub nie może podjąć regularnych działań zbrojnych, jednak systematyczne ataki terrorystyczne utrzymują określony stan zagrożenia;

²⁵ M. Kuczyński, „Konflikty Zbrojne w Azji, Ameryce, Australii i Oceanii. Informator”, MON DSS, Warszawa 1995, s.42, 76

²⁶ M. Kuczyński, op. cit, s.42

- wojna zakończona rozejmem^[27], kiedy obowiązujące prawo międzynarodowe nie zezwala na korzyści terytorialne poprzez podbój innego narodu. Podpisanie rozejmu powoduje, że tereny zajęte przez agresora pozostają w jego władzy do czasu ostatecznego pokojowego rozwiązania sporu. Ponieważ rozstrzygnięcie takie może nastąpić po wielu latach lub wcale, agresor może dążyć do pozyskania zajętych ziem przez zasiedzenie.

Wojna zamrożona (zgodnie z polskim przysłowiem „gdzie dwóch się bije tam trzeci korzysta”) jest najbardziej korzystna właśnie dla państw trzecich, ponieważ państwa będące w stanie wojny zamrożonej (zawieszonej) muszą:

- utrzymywać zwiększony potencjał militarny (większy, niż jest wymagany tylko na potrzeby obronne) oraz bardzo wysoką gotowość mobilizacyjną;
- utrzymywać zwiększoną produkcję zbrojeniową, przez co stanowią mniejszą konkurencję na wspólnych rynkach;
- zwiększać wydatki na cele obronne, a tym samym nie są w stanie inwestować w rozwój gospodarczy;
- kupować duże ilości broni;
- zadłużać się u państw trzecich (brak środków własnych) lub wyprzedawać na ich rzecz majątek narodowy.

²⁷ W. Morawiecki: „Środki Zwalczenia Wojny, Prawa i Zwyczaje Wojenne, Zakończenie i Likwidacja Skutków Wojny”, PWN, Warszawa 1957, s. 153

Są to ewidentne korzyści państw trzecich, mimo nieangażowania się przez nie w tę wojnę.

Wnioski:

1. państwa, które brały udział w wojnie zakończonej mogą realizować pełne przejście na stopę pokojową. Mogą one przystąpić do normalnej pokojowej działalności.
2. Państwa będące uczestnikami wojny „zamrożonej” mogą (dla obniżenia kosztów wojny) realizować częściową demobilizację. Państwa te muszą jednak utrzymywać pełną gotowość do natychmiastowego rozpoczęcia działań zbrojnych.

2.3.1 Okupacja

W czasie działań wojennych bardzo często dochodzi do sytuacji, że siły zbrojne jednej ze stron zajmują terytorium drugiej strony. Jest to początek okupacji zajętego terytorium.

„Okupacja wojenna^[28] polega na przejściowym zajęciu przez nieprzyjaciela części lub całości terytorium przeciwnika i ustanowieniu na nim swej władzy.

Międzynarodowe akty prawne - takie jak IV Konwencja Haska z 1907 r, Konwencja Genewska z 1949r o ochronie osób cywilnych podczas wojny: Tytuł III, Dział III „Terytoria okupowane”, - nakładają na okupanta obowiązki oraz ograniczają

²⁸ W. Morawiecki, „Środki zwalczania wojen, prawa i zwyczaje wojenne, zakończenie i likwidacja skutków wojny”, PWN, Warszawa 1957, s. 136

jego prawa. Do obowiązków państwa - okupanta należy zabezpieczenie życia okupowanej ludności i działalności .państwowej. Zmusza to okupanta do zorganizowania wojskowej, cywilnej lub mieszanej administracji państwowej, utworzenia lub wprowadzenie własnych sił porządkowych, utrzymania okupacyjnych sił zbrojnych dla zapewnienia porządku i bezpieczeństwa na okupowanym terytorium.

Do czasów II Wojny Światowej okupacja była bardzo korzystna dla strony okupującej. Jednak od czasu wprowadzenia zaostrzonych przepisów międzynarodowych, oraz coraz większych trudności z uzyskaniem kontrybucji, koszty okupacji zaczęły przewyższać pochodzące z niej zyski. Ponadto:

- na terenach spornych bardzo często nie można jednoznacznie określić, czy są to tereny okupowane, odzyskane czy też wyzwolone. Ustalenie statusu tych ziem uzależnione jest od działań na forum politycznym (np. wybory, referendum);
- na okupowanym terenie rodzi się bierny lub czynny opór ludności;
- utrzymanie władz oraz wojsk okupacyjnych ogranicza możliwości odbudowy własnego kraju;
- niepewność co do wyników konferencji pokojowych nie pozwala inwestować w odbudowę spornych terytoriów;
- strona okupująca nadal pozostaje przeciwnikiem, co nie pozwala na rozwinięcie pokojowych stosunków;
- wojska okupacyjne nie będąc w działaniu ulegają degeneracji.

Wszystko to powoduje, że państwo - okupant stara się jak najszybciej zakończyć okupację lub przejść z form zbrojnych na inne formy uzależnienia. W tym celu najczęściej realizowane są między innymi następujące przedsięwzięcia:

- odtworzenie władzy politycznej państwa z opcji politycznych przychylnych państwu zwycięskiemu, lecz z ograniczoną suwerennością;
- przekazanie miejscowym rządom władzy wraz z odpowiedzialnością za losy swego kraju;
- umożliwienie w pierwszej kolejności stworzenia wewnętrznych sił porządkowych, a następnie sił zbrojnych;
- przyjęcie państwa do przymusowego sojuszu (politycznego, ekonomicznego, militarnego), w którym dominującą rolę pełni państwo hegemon, dyktujące w demokratyczny sposób pozostałym państwom swoje warunki;
- wprowadzenie do kluczowych przedsiębiorstw i instytucji pod różnymi pozorami (konsulting, pomoc menedżerska, doradztwo) własnej kadry kierowniczej, która nadzoruje działania i uniemożliwia posunięcia przeciwko zwycięskiemu państwu;
- przymusowy udział części sił zbrojnych w strukturach międzynarodowych, podporządkowanych międzynarodowemu dowództwu sojuszu, przez co rząd krajowy (mimo finansowania ich) traci możliwość ich użycia;

- szantaż w postaci darowania^[29] części (lub całości) długów reparacyjnych.

Zrealizowanie wymienionych przedsięwzięć umożliwia zwycięskiemu państwu zapewnienie sobie dominacji i uległości państwa pokonanego, przynajmniej na jakiś czas.

Przy rozpatrywaniu problemów przechodzenia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową musimy wziąć pod uwagę problemy strony okupowanej. Wprowadzenie administracji kraju okupującego nie pozwala na realizację przedsięwzięć demobilizacyjnych. Struktury administracji okupacyjnej najczęściej utrzymywane są jako struktury wojenne. Interes przez nie prezentowany jest interesem kraju okupującego, stąd wiele niezbędnych dla państwa okupowanego czynności nie jest realizowanych. Osobnym problemem są siły zbrojne i jednostki zmilitaryzowane. Na terenach okupowanych siły zbrojne państwa okupowanego przynajmniej w pierwszym okresie nie istnieją. Są one najczęściej rozbite i rozformowane. Te, które nie brały udziału w walce, zostały rozbrojone. Dla własnego bezpieczeństwa okupant realizuje demilitaryzację całego okupowanego obszaru. Natomiast stan osobowy sił zbrojnych jest umieszczany w obozach jenieckich^[30]. Jednak po zrealizowaniu niezbędnych dla siebie zabezpieczeń, państwo - okupant zezwala na tworzenie własnych sił zbrojnych w okupowanym państwie. Kolejne realizowane przedsięwzięcia strony okupowanej i okupującej

²⁹ W. Morawiecki, „Środki zwalczanie wojen, prawa i zwyczaje wojenne, zakończenie i likwidacja skutków wojny”, PWN, Warszawa 1957, s. 173

³⁰ Praca zbiorowa: „Bundeswera Armia Agresji”, MON, Warszawa 1970, s. 13

prowadzą do zmiany formy okupacji z militarnej na polityczną, bardziej formalną i niż rzeczywistą. W miarę jak władza przechodzi z rąk okupanta do rąk rządu krajowego, rząd ten musi wykonać wszystkie konieczne działania demobilizacyjne. Okupacja powoduje, że państwa w nią zaangażowane ponoszą koszty wojny jeszcze długo po jej zakończeniu. Okupacja jest problemem dla obydwu stron, zarówno dla państwa okupującego, jak i okupowanego. Brak jest szerszych opracowań tego problemu. Także i w tym materiale nie zostanie on szerzej potraktowany. Przyjmuje się jedynie, że okupacja ma wyraźny wpływ na planowanie i realizację demobilizacji państwa, natomiast zadania realizowane w ramach tej demobilizacji zależą od tego czy jest to państwo okupujące, czy też okupowane.

2.3.2 Obecność wojsk rozjemczych.

W XX wieku wraz z wzrostem znaczenia organizacji międzynarodowych, zaobserwowano nowe zjawisko, jakim jest obecność wojsk rozjemczych (pokojowych). Jest to rozwiązanie stosowane w przypadku, gdy dany konflikt zagraża interesom społeczności międzynarodowej. Szczególnie dotyczy to wojen domowych lub religijnych. Wojska rozjemcze mogą być wprowadzone, tylko na mocy postanowień organizacji międzynarodowych i za obopólną zgodą zwaśnionych stron. Siły rozjemcze spełniają tu rolę bariery rozdzielającej walczące wojska, albo rolę organów policyjnych wymuszających utrzymanie niezbędnego porządku. Ponadto siły te mogą brać udział w demilitaryzacji oddziałów wojskowych i partyzanckich, nadzorować róż-

nego rodzaju plebiscyty i wybory oraz w rozdzielaniu pomocy humanitarnej (wykonanie czego w sprawiedliwy sposób przez miejscowe władze nie jest realne). Siły rozjemcze nie mieszają się do spraw wewnętrznych stron konfliktu. Ich obecność umożliwia stronom uregulowanie problemów, a tym samym przeprowadzenie pełnej lub ograniczonej demobilizacji.

2.4 Rodzaje demobilizacji i sposoby jej przeprowadzenia

Demobilizację państwa ze względu na objęcie swoim zasięgiem jego całości lub części dzielimy na:

- demobilizację całkowitą (powszechną);
- demobilizację częściową.

Demobilizacja całkowita polega na jednoczesnym, obejmującym wszystkie dziedziny państwa, wykonaniu czynności przejścia na struktury pokojowe i pokojowy tryb pracy.

Taki wariant demobilizacji jest w praktyce mało prawdopodobny. Może on mieć miejsce w późnej fazie mobilizacji lub tuż po jej zakończeniu, w przypadku mobilizacji nietrafionej. Może być zastosowany także po mobilizacji, której sam fakt wymusił na przeciwniku postępowanie zgodne z naszym oczekiwaniem i dla utrzymania uzyskanych korzyści konieczna jest szybka demobilizacja państwa.

Demobilizacja częściowa polega na wykonaniu wybranych zadań związanych z przejściem państwa na stopę pokojową. Wariant ten jest najczęściej stosowany, ponieważ umożliwia elastyczne reagowanie na aktualną sytuację zewnętrzną i wewnętrzną państwa.

Ze względu na sposób zarządzenia i wykonania demobilizacji możemy ją podzielić na:

- jawną;
- skrytą.

Demobilizacja jawna polega na oficjalnym realizowaniu wszelkich przedsięwzięć demobilizacyjnych. Przedsięwzięcia te podaje się często do publicznej wiadomości. Taka demobilizacja jest silnym elementem presji politycznej na inne państwa. Stosuje się ją po wojnie zakończonej. Realizacja demobilizacji jawnej jest aktem dobrej woli strony przegranej^[31].

Demobilizacja skryta, polega na realizacji wybranych zadań demobilizacyjnych w sposób niejawny. Ma ona za zadanie ukryć rzeczywiste rozmiary procesu. Ten typ demobilizacji stosuje się w przypadku wojny zamrożonej dla utrzymania przeciwnika w przekonaniu większego zagrożenia niż jest naprawdę. Może wystąpić również wówczas, gdy strona szykuje się do wszczęcia wojny na nowo lub na innym kierunku.

³¹ (ak) „Scudy to pestka”, Gazeta wyborcza 1991, nr 118, s. 7

Ze względu na sposób kierowania przebiegiem demobilizacji możemy podzielić ją, na:

- demobilizację w trybie nakazowym;
- demobilizację zawczasu przygotowaną (planową);
- demobilizację w trybie mieszanym.

Demobilizacja w trybie nakazowym polega na tym, że wykonawcy otrzymują tylko polecenia i zadania cząstkowe. Nie jest im natomiast znana całość procesu. Ten sposób kierowania stosowany jest w najniższych (wykonawczych) ogniwach kierowania.

Demobilizacja zawczasu przygotowana jest realizacją określonego (przygotowanego wcześniej) planu. Proces może być uruchomiony odpowiednim sygnałem lub zapisem w planach.

Z demobilizacją w trybie mieszanym mamy do czynienia wtedy, gdy część działań prowadzona jest w sposób planowy, natomiast część w trybie nakazowym. Sytuacja taka będzie miała miejsce gdy jednostki centralne, będą realizować określone plany, natomiast jednostki terenowe (ostatnie ogniwa łańcucha) będą pracować w trybie nakazowym.

Ze względu na sposób uruchomienia demobilizację możemy podzielić, na:

- demobilizację nakazaną;

- demobilizację samoistną.

Demobilizacja nakazana ma miejsce wtedy gdy podstawą jej rozpoczęcia jest polecenie właściwych władz państwowych.

Demobilizacja samoistna następuje wówczas, gdy ludność realizuje przedsięwzięcia demobilizacyjne z własnej inicjatywy. Możliwymi przyczynami demobilizacji samoistnej mogą być: po pierwsze – organizowanie życia społecznego i państwowego bez oglądania się na nie zawsze sprawnie działający aparat państwowy; po drugie - próba przechwycenia władzy w terenie przez opozycję. Demobilizacja samoistna z zasady może występować tam, gdzie naruszona jest ciągłość władzy państwowej (np. na terenach wyzwolonych). Sprzyja jej bałagan organizacyjny oraz brak przygotowanej kadry, która by na wyzwolonych terenach zorganizowała i utrzymała władzę do najbliższych wyborów.

Ze względu na liczbę realizowanych etapów demobilizację możemy podzielić na:

- jednoetapową;
- wieloetapową.

Demobilizacja jednoetapowa polega na wykonaniu nakazanych czynności w jednym etapie. Stosowana będzie do realizacji tych zadań, od których nie zależy bezpośrednio bezpieczeństwo państwa lub ze względu na rozmiary nie można ich podzielić na etapy.

Demobilizacja wieloetapowa polega na podzieleniu czynności do wykonania w kolejnych etapach. Będzie miała zastosowanie w odniesieniu do organizacji, od których zależy bezpieczeństwo i stabilność państwa. Najczęściej demobilizację etapową stosuje się względem sił zbrojnych i sił porządkowych.

2.5 Istota demobilizacyjnego zwinięcia jednostek administracyjnych

Demobilizacyjne rozformowanie jednostki administracyjnej jest to zorganizowane jej przejście z etatu czasu wojennego na pokojowy przy wykorzystaniu posiadanych sił i środków. Polega ono między innymi na przekazaniu do rezerw nadwyżek stanów osobowych; przekazaniu do zapasów lub do GN nadwyżek środków transportowych i maszyn oraz środków materiałowych.

Z uwagi na funkcje w systemie demobilizacji państwa jednostki administracyjne możemy podzielić, na:

- jednostki demobilizujące – są to jednostki administracyjne istniejące w czasie wojny i przewidziane do istnienia w czasie pokoju lub do rozformowania w ostatniej kolejności, które w czasie demobilizacji przeformowują się według etatów czasu pokojowego oraz wykonują zadania związane z demobilizacyjnym zwinięciem

ciem (rozformowaniem) innych jednostek;

- jednostki demobilizowane – są to głównie jednostki rozformowywane, których rozformowanie powierzono jednostkom demobilizującym.

Organizacje (struktury) w czasie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową mogą znaleźć się w jednym z następujących stanów (sytuacji):

- ulec rozwiązaniu;
- podlec redukcji;
- pozostać w nie zmienionej formie;
- podlec rozwinięciu;
- zostać utworzone od nowa.

Stosownie do potrzeb pokojowej działalności wojsk jednostki administracyjne w czasie demobilizacji mogą:

- pozostać na tym samym szczeblu organizacyjnym, przechodząc na pokojowy stan etatowy;
- zachować dotychczasową strukturę organizacyjną, lecz zmniejszyć stany do etatu czasu pokojowego;
- przeformować się na struktury organizacyjne i stan etatowy czasu pokojowego;
- być sformowane od nowa według etatów czasu pokojowego;
- podlegać rozformowywaniu.

Organizacje podlegające rozwiązaniu, to takie, które zostały powołane tylko na czas wojny. Ich dalsza działalność po wojnie nie jest potrzebna. Przykładem takich organizacji są wszystkie oddziały zmilitaryzowane;

Organizacje podlegające redukcji, to takie, które istnieją w czasie wojny i pokoju, jednak dla realizacji pokojowych zadań nie ma potrzeby utrzymywania ich w dotychczasowej strukturze. Przykładem takich organizacji mogą być siły zbrojne.

Organizacje pozostające w nie zmienionej formie, to takie, których struktura i stan w czasie wojny i pokoju jest taki sam. Przykładem takich organizacji mogą być urzędy gminne.

Organizacje nowo powstające, to takie, które nie istniały w czasie wojny natomiast istnieją w czasie pokoju. Przykładem takich organizacji mogą być partie polityczne powstające lub reaktywowane po wojnie.

2.6 Początek i koniec działań demobilizacyjnych

Uruchomienie demobilizacji państwa jest aktem prawnym^[32] najwyższej rangi. Dlatego decyzję o uruchomieniu demobilizacji ma prawo podjąć tylko najwyższa władza w państwie (według pakietu projektów ustaw okołobronnych prawo to przysługuje prezydentowi państwa^[33]).

Przechodzenie państwa ze stopy wojennej na pokojową rozpoczyna się w momencie uruchomienia pierwszych działań demobilizacyjnych, kończy w momencie zakończenia ostatnich. Ponieważ moment ostatecznego zakończenia procesu demobilizacji poszczególnych dziedzin jest trudny do określenia, za koniec demobilizacji przyjmuje się zakończenie demobilizacji sił zbrojnych oraz cofnięcie wszystkich ograniczeń, jakie obowiązywały w czasie wojny.

Demobilizacja organów państwowych, rozpoczyna się zawsze wydaniem odpowiednich aktów prawnych nakazujących jej wykonanie oraz określających zakres i termin rozpoczęcia i zakończenia jej realizacji.

Demobilizacja w odniesieniu do konfliktu (wojny) może być:

- rozpoczęta w czasie trwania konfliktu (wojny) i zakoń-

³² Dekret Rady Ministrów z dnia 10.08.45, „O częściowej demobilizacji armii czynnej”

³³ Projekt „Ustawa o obowiązku wojskowym i innych powinnościach obronnych”, Art.

- czona po jego zakończeniu;
- rozpoczęta i zakończona po zakończeniu lub zawieszeniu działań zbrojnych;
 - rozpoczęta i zakończona po zakończeniu konfliktu (wojny).

Sytuacja pierwsza jest typowym przebiegiem demobilizacji. W momencie, gdy losy wojny są już rozstrzygnięte oraz na terenach wyzwolonych rozpoczyna się działania demobilizacyjne, realizuje się te przedsięwzięcia, które nie osłabiają zdolności bojowych sił zbrojnych, a przygotowują kraj do pokojowej działalności. Będą do nich należeć: tworzenie władzy państwowej na wyzwolonych terenach, uruchamianie zniszczonego przemysłu, odtwarzanie szeroko pojętej infrastruktury. Konieczność wykonania wielu działań po zakończeniu wojny (podpisaniu pokoju), jak na przykład likwidacja skutków wojny, powoduje, że określone organizacje mogą być demobilizowane jeszcze długo po zakończeniu wojny.

Rozpoczęcie demobilizacji po zakończeniu lub zawieszeniu działań zbrojnych ma miejsce wtedy, gdy wojna przechodzi w stan zamrożenia. Utrzymanie przez siły pokojowe wymuszonego stanu rozejmu na rubieży styczności wojsk, brak możliwości wszczęcia działań bojowych powoduje, że strony dla odciążenia gospodarki narodowej przeprowadzają częściową (najczęściej skrytą) demobilizację wybranych organizacji państwowych, w tym sił zbrojnych. Demobilizacja organizacji państwowych jak i sił zbrojnych jest doprowadzona do takiego poziomu, na którym te siły i środki, które nie zostały zdemobili-

zowane są zdolne do zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia i wejścia sił głównych do walki.

Trzecia sytuacja kiedy rozpoczęcie demobilizacji państwa następuje po zakończeniu konfliktu zbrojnego występuje w przypadku bardzo szybkich działań zbrojnych (wojny błyskawicznej). Nie opłaca się w niej lub nie ma możliwości rozpoczęcia demobilizacji jeszcze w czasie trwania konfliktu.

Korzyści z dobrze przeprowadzonej demobilizacji to:

- oszczędności związane z utrzymaniem organizacji powołanych na czas wojny;
- racjonalne wykorzystanie środków materiałowych zatrzymanych na potrzeby obronności;
- możliwość uruchomienia produkcji towarów i dóbr których produkcja na czas wojny była wstrzymana;
- uzupełnienie gospodarki narodowej o specjalistów zabranych w czasie mobilizacji;
- wysoka społeczna ocena władz państwowych;
- utrzymanie właściwej gotowości obronnej państwa.

2.7 Cele przejścia państwa na stopę pokojową.

Już na początku stawiamy tezę, że:

głównym celem przejścia państwa na stopę pokojową jest budowa nowego pokojowego w nim ładu.

Teza ta odbiega od popularnie rozumianego sposobu zakończenia wojny. Jest ona jednak zgodna z rzeczywistymi działaniami okresu powojennego. Po zakończeniu działań zbrojnych w dyspozycji państwa znajdują się znaczne siły i środki. Przy nacisku różnych grup społecznych można by je w krótkim czasie zwolnić. Jednak powstaje pytanie co dalej? Po wojnie państwo musi nadal realizować swoje zadania w nowej, nie zawsze korzystnej sytuacji. Bardzo często musi prowadzić odbudowę kraju. Jednocześnie, na podstawie wniosków z okresu działalności państwa przed wojną, oraz wizji i oczekiwań społecznych względem postulowanego kształtu powojennego państwa, należy to państwo takim właśnie tworzyć. Trzeba także uwzględnić, że w wyniku wojny mógł ulec zmianie kształt kraju (granice państwa), co także wymaga reorganizacji struktur państwowych. Kolejnym przyczynkiem jest możliwość wprowadzenia określonych reform, które w poprzednim okresie, ze względu na skostnienie struktur lub opór przeciwko zmianom, nie były możliwe do wdrożenia.

Nie bez znaczenia jest też aspekt społeczny realizacji przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową. Proces ten

musi posiadać wszelkie znamiona racjonalności. Zwalnianie, a potem ponowne pobieranie sił i środków kojarzy się bowiem z bezplanową działalnością i wystawia złą ocenę ekipie rządzącej. Należy dodać, że przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową nie jest działaniem doraźnym obliczonym „na teraz” ale zdecydowanie perspektywicznym. Jego właściwa realizacja umożliwia długoplanowe organizowanie zadań państwowych^[34].

Przyjęcie powyższej tezy powoduje, że wiele problemów musimy przewartościować. W odniesieniu do demobilizacji państwa okazuje się, że nie jest ona celem samym w sobie, a jednym ze środków budowy nowego powojennego państwa. Jednak demobilizacja państwa jest bardzo ważnym środkiem, ze względu na to, że jest pierwszym etapem pokojowej jego działalności.

Rozwijając przyjętą tezę, możemy określić podstawowe cele, jakie stoją przed państwem w czasie jego przechodzenia na stopę pokojową. Przyjmujemy, że będą to między innymi następujące cele:

- budowa nowego powojennego państwa;
- zorganizowanie i wyposażenie zarówno pod względem personalnym jak i materiałowym takiej liczby cywil-

³⁴ Takie spojrzenie na problem przechodzenia państwa na stopę pokojową jest rozwinięciem myśli E. Krawczyka zawartej w książce „Demobilizacja i pokojowa organizacja Wojska Polskiego w latach 1920-1921 [34]” oraz myśli J. Babuli zawartej w książce „Wojsko Polskie 1945-1989[34]”.

nych i wojskowych struktur, jakie będą niezbędne do pokojowej działalności państwa;

- zwolnienie lub przesunięcie do pracy w innych działach gospodarki pracowników ze struktur podlegających demobilizacji;
- zdeponowanie i właściwe zużycowanie materiału wojennego.

Są to cele, bardzo ogólne dotyczące całego państwa. Dalej ich uszczegółowienie dokonane zostanie po podziale całego obszaru badań przedmiotu jakim jest państwo, na trzy główne części:

- demobilizacja struktur państwowych;
- demobilizacja gospodarki narodowej;
- demobilizacja sił zbrojnych.

Problemy te przedstawione zostaną na tle przewidywanej (prognozowanej) sytuacji.

Cele w zakresie demobilizacji struktur państwowych:

Po zakończonej wojnie, wojenna organizacja państwa musi być rozwiązana. Organizacja przedwojenna najczęściej nie odpowiada wymaganiom państwa powojennego. Z kolei mogą istnieć rejony państwa na których nie ma żadnej administracji państwowej. Jeżeli przy takim stanie rzeczy uwzględnić wizje polityków, to problem organizacji struktur w powojennym państwie okazuje się wręcz „kwadraturą koła”.

Celami w zakresie demobilizacji władz państwowych i zarządzania państwem w tej sytuacji mogą być:

- na bazie wojennych struktur zarządzania państwem stworzenie struktur administracji państwowej przystosowanych do potrzeb pokojowych;
- na terenach wyzwolonych (zdobytych) utworzenie władzy wojskowej a na jej bazie cywilnej administracji państwowej. W kolejnych etapach z uwzględnieniem wymogów demokracji i samorządności stworzenie samorządowej administracji terenowej;
- przygotowanie kadr, mogących tworzyć administrację państwową i samorządową na terenach odzyskanych lub wymienić funkcjonujących niewłaściwie menadżerów;
- budowa lub odbudowa (na bazie istniejących ludzi i sprzętu) elementów władzy takich jak: policja, straż pożarna, instytucje zarządzające i eksploatujące mienie komunalne, zarządy drogowe, urzędy podatkowe itp.

Cele w zakresie gospodarki:

W skali międzynarodowej każdy konflikt zbrojny zrywa lub modyfikuje nie tylko istniejące powiązania polityczne ale także gospodarcze. Po zakończeniu konfliktu zbrojnego następuje walka o nowy podział rynków zbytu^[35] oraz obszarów wpływów gospodarczych i ekonomicznych. W tej walce potencjał militarny ma znaczenie drugorzędne. Liczy się pozycja tego

³⁵ Laurent Bijard, Henri Girchoum: „Wojna po wojnie”, Forum 1991r, nr 23, s.12

państwa, które najsprawniej przeorganizuje swoje struktury polityczne i gospodarcze, dostosowując je do potrzeb pokojowych; tego, które najszybciej odbuduje swój potencjał ekonomiczny i obronny. Państwo, które zrobi to szybciej i lepiej, ma większe szanse na uzyskanie dominacji nad państwami gorzej realizującymi procesy demobilizacyjne. Trzeba też mieć na uwadze fakt, że struktury i powiązania ekonomiczno - gospodarcze powstałe po konflikcie w bardzo krótkim czasie uzyskują wysoką trwałość i aby cokolwiek zmienić w istniejących układach potrzebne będą bardzo duże nakłady oraz intensywne działania polityczne i ekonomiczne.

Cele w zakresie gospodarki państwa to:

Przemysł:

- doradztwo techniczne, ekonomiczne i organizacyjne ułatwiające uruchomienie zakładów przemysłowych;
- przygotowanie załóg i kierownictw dla odzyskanych zakładów, szczególnie o ruchu ciągłym w tym zaspokajających podstawowe potrzeby miejscowej ludności;
- przygotowanie i wprowadzenie w życie niezbędnych zmian struktury produkcji w przemyśle (w tym zmiana lub renegotjacje zamówień rządowych);
- powzięcie decyzji o nacjonalizacji lub prywatyzacji określonych gałęzi przemysłu, poszczególnych przedsiębiorstw lub zakładów, mających kluczowe znaczenie dla obronności państwa;
- odbudowa zniszczonych lub budowa nowych zakładów tak aby zagospodarować nadwyżki siły roboczej powstałej w wyniku demobilizacji SZ;

- uruchomienie eksportu;
- odtworzenie strategicznych zapasów państwowych.

Rolnictwo:

- rekultywacja (w tym rozminowanie i usunięcie skutków wojny ekologicznej) terenów zniszczonych lub nie eksploatowanych rolniczo na skutek działań wojennych;
- osadnictwo wojskowe (cywilne) na ziemiach odzyskanych (lub zdobytych);
- odtworzenie i poprawa materiału siewnego (w czasie konfliktu bardzo często nie realizuje się jego wymiany czego efektem jest zwyrodnienie);
- odtworzenie pogłowia zwierząt hodowlanych zaniżonego między innymi z takich powodów, jak: nadmierne rekwizycje wojskowe, brak lub zmniejszenie produkcji roślinnej, choroby oraz zniszczenie obiektów gospodarskich;
- odtworzenie parku maszyn rolniczych zużytego (lub zarekwirowanego), a nie odnawianego w czasie działań wojennych;

Rynek:

- przechodzenie z systemu nakazowo - rozdzielczego na system rynkowy;
- całkowite lub stopniowe^[36] (w zależności od rodzaju artykułu) znoszenie ograniczeń w zaopatrzeniu ludności.

³⁶ (PAP), „Husajn świętuje Kurdowie umierają”, Polska Zbrojna 1991, nr 83, s.2

Finanse i bankowość:

- uruchomienie linii kredytowych (emisja akcji, kredyty) mających na celu finansowania odbudowy kraju (gospodarki);
- wprowadzenie na terenach odzyskanych znaków pieniężnych obowiązujących w całym państwie;
- działania mające na celu zmniejszenie lub ograniczenie inflacji oraz poprawę sytuacji finansowej (denominacja);
- wymiana znaków pieniężnych w przypadku stwierdzenia dywersji, zaboru, grabieży³⁷ lub innych nieprawidłowości, które można usunąć tylko tą metodą.

Cele w zakresie demobilizacji sił zbrojnych:

Mimo, że problem przechodzenia sił zbrojnych jest tematem osobnego opracowania, to jego wpływ na całość demobilizacji państwa jest tak duży, że nie można go pominąć.

Po zakończeniu konfliktu (wojny) w siłach zbrojnych zgromadzona jest znaczna liczba ludzi, sprzętu i materiałów, przy jednoczesnym braku powyższych w gospodarce narodowej. Równocześnie sytuacja militarno-polityczna w rejonie lub zobowiązania sojusznicze mogą wymuszać konieczność utrzymania niezbędnych stanów wojsk i ich gotowości obronnej. Z ko-

³⁷ „Antyzłódziejski dinar”, Gazeta Wyborcza 1991, nr 71, s.7

lei, mimo że w gospodarce narodowej istnieje zapotrzebowanie na ludzi i materiały będące w dyspozycji sił zbrojnych, to nie jest ono nieograniczone. W zakresie stanów osobowych zapotrzebowanie dotyczy w pierwszej kolejności tych grup ludzi (np. specjalistów, właścicieli zakładów pracy, nauczycieli itp.) które mają zapewnione miejsca pracy lub przygotowują miejsca pracy dla innych. Natomiast w zakresie materiałów potrzeby dotyczą środków żywnościowych, energetycznych czy też transportowych. Odradzający się przemysł zgłasza także duże zapotrzebowanie na złom pochodzący ze zniszczonego sprzętu wojskowego (1 czołg = 1000 [mb] szyny).

W związku z powyższym postulowane cele w zakresie demobilizacji sił zbrojnych będą dotyczyły:

- stworzenia na bazie wojennych sił zbrojnych sił pokojowych, o strukturze i możliwościach zapewniających bezpieczeństwo państwa z uwzględnieniem doświadczeń uzyskanych podczas trwania konfliktu (wojny);
- zwalniania z SZ nadmiaru stanów osobowych, sprzętu i zapasów tak, aby:
 - ◆ zachować niezbędną gotowość obronną państwa;
 - ◆ GN była w stanie wchłonąć zwalniane stany osobowe i materiały;
 - ◆ nie doprowadzić do zadrażeń społecznych.
- zbudowania, odbudowania bazy mobilizacyjnej (cywilnej i wojskowej) zużytej w czasie ostatniego konfliktu

zbrojnego;

- remontu lub kasacji sprzętu produkowanego i eksploatowanego w czasie konfliktu oraz wyprodukowanie nowego w miejsce zużytego;
- odtworzenia zapasów wojskowych;
- szkolenia nowych rezerw osobowych, przeznaczonych do zastąpienia rezerw osobowych utraconych w poprzednim konflikcie.

2.7.1 Główne zadania realizowane w poszczególnych działach GN

. Główne zadania realizowane w poszczególnych działach opracowano na podstawie:

- analizy zadań mobilizacyjnych zawartych w projekcie ustawy³⁸;
- wyników badań demobilizacji państwa po Wojnie Polsko Rosyjskiej (1920r.);
- wyników badań demobilizacji państwa po II Wojnie Światowej;
- komunikatów prasowych z wojny: Irak – koalicja anty-iracka oraz działań demobilizacyjnych po tej wojnie.

Opierając się na założeniu, że demobilizacja usuwa skutki mobilizacji i wojny, zakładamy, iż będzie się ona odbywać w tych samych działach co mobilizacja. Stąd układ i kolejność działów są takie same jak w projekcie ustawy.

Główne zadania realizowane w czasie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową w poszczególnych działach to:

1) W dziale administracji publicznej:

- a) prowadzenie ewidencji ludności i innych ewidencji oraz udostępnianie danych niezbędnych dla obronności kraju;
- b) ustalanie zasad organizacji i przeprowadzania rejestracji przedpoborowych i oraz samego poboru, a także ustalenie

³⁸ Projekt: „Ustawa o obowiązku wojskowym i innych powinnościach obronnych”

we współdziałaniu z właściwymi organami kierującymi określonymi działami administracji rządowej, kryteriów zdolności poborowych do służby wojskowej;

- c) określanie zadań i koordynowanie przedsięwzięć realizowanych przez nadzorowane centralnie organy administracji rządowej i podległe jednostki organizacyjne w zakresie spraw państwowego nadzoru budowlanego, geodezji i kartografii, budownictwa i architektury oraz spraw nieruchomości.

2) W dziale budżetu:

- a) opracowanie systemu finansowania obronności państwa podczas demobilizacji oraz w początkowym okresie pokojowej działalności państwa;

3) W dziale finansów publicznych:

- a) określenie zasad finansowania zadań w zakresie obronności objętych budżetem państwa;
- b) opracowanie zasad polityki celnej i skarbowej, realizowanej w czasie demobilizacji i odbudowy państwa;
- c) opracowanie działań naprawczych systemu monetarnego.

4) W dziale gospodarki:

- a) opracowanie zasad funkcjonowania gospodarki oraz kontroli obrotu z zagranicą w czasie demobilizacji i odbudowy państwa;
- b) opracowanie planu demobilizacji zwanego „Centralnym Planem Demobilizacji Gospodarki”;

- c) zapewnienie odbudowy i funkcjonowania krajowych systemów paliwowych i energetycznych w czasie demobilizacji i budowy państwa;
- d) odtworzenie i utrzymanie wymaganego stanu rezerw państwowych oraz obowiązkowych zapasów paliw;
- e) opracowanie zasad utrzymania potencjału produkcyjnego i usługowego na cele obronne i odbudowy kraju.

5) W dziale gospodarki morskiej:

- a) określenie zasad funkcjonowania transportu morskiego i żeglugi morskiej oraz portów i przystani morskich a także korzystania z obszarów morskich w okresie demobilizacji.

6) W dziale gospodarki wodnej:

- a) określenie zasad odtworzenia śródlądowych dróg wodnych, obiektów hydrotechnicznych oraz przepraw promowych na potrzeby odbudowy kraju i obrony;
- b) odbudowa budowli wodnych i urządzeń brzegowych na potrzeby obrony oraz utrzymanie ich w stałej gotowości eksploatacyjnej.

7) W dziale instytucji finansowych:

- a) ustalenie zasad funkcjonowania instytucji finansowych w szczególności banków i zakładów ubezpieczeń z funduszy powierniczych w okresie przejściowym, jak też bezpośrednio po nim;
- b) ustalenie zasad emisji i obiegu pieniądza oraz obrotu papierami wartościowymi w okresie przejściowym, jak i

bezpośrednio po nim.

8) W dziale integracji europejskiej:

Włączenie się w procesy integracji europy po zakończonym konflikcie z uwzględnieniem nowej sytuacji polityczno - militarnej oraz szeroko pojętego bezpieczeństwa państwa.

9) W dziale kultury:

- a) określenie zasad ochrony i powrotu do miejsca przeznaczenia ewakuowanych w czasie konfliktu dóbr kultury oraz ochrona ich w okresie przejściowym;
- b) opracowanie zasad funkcjonowania jednostek organizacyjnych w dziedzinie kultury zarówno w okresie przejściowym, jak i bezpośrednio po nim;
- c) podjęcie działań mających na celu odzyskanie zrabowanych w czasie konfliktu dóbr kultury;
- d) podjęcie działań mających na celu ratowanie dóbr kultury zniszczonych lub uszkodzonych w czasie działań zbrojnych lub z innych przyczyn.

10) W dziale kultury fizycznej i turystyki:

- a) utrzymanie rozwoju sportów obronnych;
- b) rozwój sportów masowych i wyczynowych zgodnie z potrzebami pokojowymi.

11) W dziale łączności:

- a) określenie zasad funkcjonowania systemów łączności, poczty, radiokomunikacji i telekomunikacji w czasie demobilizacji i bezpośrednio po niej.

12) W dziale mieszkalnictwa i rozwoju miast:

- a) pracowanie zasad uwzględniających aspekty obronne w odbudowie i zagospodarowaniu miast oraz ustalanie warunków technicznych budowli ochronnych i specjalnych;
- b) uwzględnienie potrzeb obronnych w projektowaniu, planach budowy i rozbudowy infrastruktury komunalnej miast.

13) W dziale nauki:

- a) określanie kierunków badań naukowych i prac badawczo-rozwojowych w dziedzinach szczególnie ważnych dla obronności państwa i ich koordynowanie;
- b) prowadzenie badań i analiz minionego konfliktu;
- c) prowadzenie badań i analiz w zakresie usuwania skutków konfliktu lub kataklizmu.

14) W dziale obrony narodowej:

według odrębnych przepisów.

15) W dziale oświaty i wychowania:

- a) opracowanie programów szkolenia uwzględniającego pokojowe potrzeby państwa oraz potrzeby obronne;

- b) ustalenie zasad funkcjonowania szkół podstawowych, średnich i wyższych w okresie przejściowym i bezpośrednio po nim;
- c) ustalenie zasad pobierania nauki przez osoby, którym ta nauka została przerwana.

16) W dziale pracy:

- a) ustalanie zasad racjonalnego wykorzystania rezerw osobowych państwa dla celów zatrudnienia w okresie przejściowym;
- b) tworzenie nowych stanowisk pracy celem zapewnienia zatrudnienia osób zwalnianych z SZ oraz służb i organizacji paramilitarnych.

17) W dziale rolnictwa:

- a) opracowanie zasad produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz skupu płodów rolnych na czas odtwarzania pełnych zdolności produkcyjnych rolnictwa;
- b) rekultywacja gruntów zniszczonych w czasie konfliktu lub kataklizmu;
- c) planowanie potrzeb użycia sił zorganizowanych dla uruchomienia produkcji rolniczej na terenach odzyskanych;
- d) udział w planowaniu osadnictwa wojskowego i cywilnego.

18) W dziale rozwoju wsi:

- a) opracowanie zasad przygotowania, zabezpieczenia i zapewnienia dostaw wody na potrzeby ludności, przemysłu i na cele obronne;

- b) opracowanie zasad odbudowy infrastruktury wodno – kanalizacyjnej;
- c) planowanie oraz wspieranie odbudowy i rozbudowy infrastruktury produkcyjnej.

19) W dziale Skarbu Państwa

- a) zapewnienie interesu państwa w dziedzinie obronności w czasie prywatyzacji, nacjonalizacji i zagospodarowywania mienia przejętego;
- b) określenie zakładów, które ze względu na interes państwa będą podlegać nacjonalizacji oraz zakładów podlegających prywatyzacji;
- c) gospodarowanie mieniem Skarbu Państwa w okresie przejściowym i bezpośrednio po nim;
- d) organizowanie zadań obronnych w przedsiębiorstwach państwowych, dla których organem założycielskim jest Skarb Państwa i w spółkach, w których Skarb Państwa posiada ponad 50% udziałów lub akcji.

20) W dziale aparatu sprawiedliwości:

- a) opracowanie projektów aktów prawnych regulujących właściwości i tryb postępowania w okresie przejściowym oraz podczas pokoju organów wymiaru sprawiedliwości i ścigania;
- b) przygotowanie projektów aktów prawnych określających zasady funkcjonowania : służby więziennej i jednostek organizacyjnych więziennictwa, zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich w okresie przejściowym i pokojowym;

- c) opracowanie aktów prawnych pozwalających osądzić winnych przestępstw okresu wojennego.

21) W dziale szkolnictwa wyższego:

- a) opracowanie zasad działania i funkcjonowania szkolnictwa wyższego w okresie przejściowym i pokojowym;
- b) opracowanie zasad kontynuacji nauki dla osób, które przerwały naukę z powodu kryzysu lub wojny;
- c) opracowanie zasad zabezpieczenia zasobów archiwalnych, ich powrotu w miejsca stałego przechowywania oraz renowacji w okresie przejściowym i powojennym.

22) W dziale transportu:

- a) określenie zasad funkcjonowania transportu i żeglugi śródlądowej w okresie przejściowym i pokojowym;
- b) ustalanie zasad przygotowania oraz utrzymania i ochrony infrastruktury kolejowej, drogowej i lotniskowej na potrzeby obronne i gospodarki narodowej w tym ustalanie zasad organizowania remontów i napraw uszkodzonej infrastruktury komunikacyjnej;
- c) odtwarzanie zniszczonej infrastruktury komunikacyjnej;
- d) wprowadzenie lub utrzymanie ograniczeń w przewozach osób i rzeczy środkami transportu w okresie przejściowym i pokojowym;
- e) organizacja i realizacja przewozów jeńców i repatriantów.

23) W dziale obrony środowiska:

- a) opracowanie zasad odtworzenia (usunięcia zniszczeń) środowiska naturalnego powstałych wskutek działań zbrojnych lub kataklizmów;

- b) opracowanie zasad wykorzystania środowiska naturalnego zarówno na potrzeby obronne, jak i gospodarki narodowej.

24) W dziale spraw wewnętrznych:

- a) opracowanie zasad ochrony obiektów o szczególnym znaczeniu dla obrony państwa i gospodarki narodowej;
- b) zapewnienie nieprzerwanego kierowania państwem w razie zagrożenia w okresie przejściowym i pokojowym;
- c) zapewnienie sprawnego kierowania państwem na ziemiach odzyskanych;
- d) ustalanie trybu postępowania z cudzoziemcami w okresie przejściowym i bezpośrednio po nim.

25) W dziale wyznań religijnych:

- a) realizacja zadań ustalonych przez Komisję Wspólną Rządu i Wyznań Religijnych.

26) W dziale zabezpieczenia społecznego:

- a) opracowanie zasad zaopatrzenia społecznego i świadczeń socjalnych, w tym świadczeń na rzecz rodzin i osób niepełnosprawnych w okresie przejściowym i pokojowym;
- b) określenie zasad funkcjonowania pomocy społecznej w okresie przejściowym i pokojowym;
- c) opracowanie zasad realizacji świadczeń społecznych w okresie przejściowym i pokojowym.

27) W dziale spraw zagranicznych:

- a) nawiązanie nowych lub reaktywowanie starych stosunków politycznych, gospodarczych i innych w nowym

powojennym układzie.

28) ^{dn} W dziale obrona zdrowia:

- a) ustalanie zasad organizacji i funkcjonowania służby zdrowia w okresie przejściowym i pokojowym;
- b) określenie wykorzystania kadr medycznych;
- c) ustalenie norm i zasad zaopatrywania zakładów służby zdrowia i ludności (w szczególności w środki farmaceutyczne, materiały medyczne, aparaturę) w okresie przejściowym i pokojowym;
- d) opracowanie zasad leczenia i rehabilitacji osób, które poniosły uszczerbek na zdrowiu w czasie działań zbrojnych lub podczas usuwania skutków katastrofy ekologicznej.

Podanie powyższych przykładów miało na celu zobrazowanie i uświadomienie Czytelnikowi, że demobilizacja, to nie tylko likwidacja niedogodności wojennych i częściowe rozformowanie SZ, ale że jest to cały skomplikowany zespół wzajemnie powiązanych działań, który ma takie samo znaczenie dla przyszłego pokoju, jak mobilizacja dla możliwego konfliktu.

2.7.2 Zasady demobilizacji

Łauy

Przy demobilizacji państwa możemy określić jako obowiązujące następujące zasady:

- I. Zaistnienie demobilizacji jest możliwe pod warunkiem wcześniejszej mobilizacji.
- II. Podstawą do demobilizacji SZ jest decyzja najwyższych władz państwowych (politycznych).
- III. Demobilizację przygotowuje się w okresie pokoju i wojny. Natomiast praktyczna jej realizacja następuje po zakończeniu konfliktu zbrojnego.
- IV. Głównym celem demobilizacji SZ jest dostosowanie ich do potrzeb wynikających z potrzeb nowego ładu pokojowego państwa.

Podstawowe czynniki wpływające na sposób przeprowadzenia demobilizacji, to:

- stan bezpieczeństwa zewnętrznego państwa, a w tym:
 - ◆ działania polityczne i militarne sąsiadów;
 - ◆ układ sił polityczno - militarych po zakończeniu konfliktu zbrojnego;
 - ◆ paktów i układów politycznych, gospodarczych i militarych;
 - ◆ przebieg demobilizacji u ewentualnych przeciwników.

- ocena bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, a w tym:
 - ◆ działania polityczne podstawowych ugrupowań politycznych, etnicznych, mniejszościowych;
 - ◆ działania sił zbrojnego podziemia;
 - ◆ istnienie i działalność grup przestępczych;
 - ◆ transformacje ustrojowe.

- stan bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, a w tym:
 - ◆ stan przemysłu, zdolności produkcyjnych, zapasów materiałów i surowców oraz potrzeb rynku;
 - ◆ stan rolnictwa, pora roku, stan zapasów żywnościowych;
 - ◆ poziom bezrobocia, możliwości zatrudnienia dodatkowej siły produkcyjnej.

- stan realizacji zadań związanych z odtwarzaniem zdolności obronnych państwa, a w tym:
 - ◆ odbudowa infrastruktury (drogi kołowe, kolejowe i wodne, obiekty mostowe i hydrotechniczne, lotniska i sieci telekomunikacyjne);
 - ◆ usuwanie skutków konfliktu zbrojnego (likwidacja pól minowych morskich i lądowych, zabiegi specjalne w strefach i rejonach skażonych użyciem broni ABC, likwidacja zapasów broni ABC, usuwanie

zapór i fortyfikacji).

- planowany kształt sił zbrojnych, a w tym:
 - ◆ utworzenie nowych struktur organizacyjnych sił zbrojnych po zakończeniu konfliktu;
 - ◆ spożytkowanie doświadczeń własnych i sąsiadów wyniesione z zakończonego konfliktu;
 - ◆ zaplanowanie etapowej i docelowej struktury organizacyjnej sił zbrojnych;
 - ◆ zaplanowanie wykorzystania sprzętu i uzbrojenia pozostałego po konflikcie zbrojnym.

3 PLANOWANIE PRZEJŚCIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA POKOJOWĄ

3.1 *Uruchomienie procesu planowania przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową*

W toku studiowania literatury z zakresu Teorii Organizacji i Zarządzania z przykładów tam podawanych wynika, że ta gałąź nauki została rozwinięta w pierwszej kolejności na potrzeby sprawnego działania. W Polsce mimo deklaratywnego uznania wręcz konieczności przestrzegania zasad TOiZ, bardzo często spotykamy się z tym, że organizacje projektuje się „pod ludzi”. Natomiast zadania dla tych organizacji dorabia się później. Szczególnie problem ten ujawnia się w działaniach związanych ze strukturami państwowymi. Mimo że do wielu problemów organizacji struktur i planowania działań można wykorzystać ogólne zasady TOiZ, stosując zwykłą metodę podstawienia, to wielu obawia się stosowania tych metod, nie chcąc narazić się na krytykę z strony przełożonych i kolegów.

Problem wdrażania TOiZ w działaniach praktycznych związany jest przede wszystkim z:

- ślepym przywiązaniem do tradycji;
- niechęcią do poznawania nowej dziedziny wiedzy;
- zaściankowością myślenia (w stylu: „co mi tam jakiś naukowiec będzie mówił jak mamy kierować, kiedy my sami wiemy najlepiej”);

- brakiem fachowców, którzy przełożyliby zasady TOiZ na grunt praktyki.

Podstawową czynnością w czasie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową jest generalna zmiana jego organizacji wojennych na organizacje pokojowe. Są to typowe zadania z zakresu organizacji i zarządzania (z racji zmiany struktury). Prawidłowa realizacja tych zadań jest możliwa po określeniu istoty sześciu elementów cyklu tworzenia (przekształcania) organizacji. Są to: potrzeba, wizja, misja, cele, zadania i struktury. Elementy te krótko omówiono poniżej.

Potrzeba

W przypadku przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową jest ona wymuszona przez konieczność przygotowania zawczasu wszystkich działań, które mają duże znaczenie dla kraju. Konieczność przygotowania kształtu nowego pokojowego ładu jest wystarczającą tego przyczyną;

Wizja

Jest to wypadkowa obrazu przyszłego państwa, jaki ukształtował się w wyobraźni, żołnierzy walczących za swój kraj, obywateli należących do poszczególnych grup społecznych oraz polityków. Wizja nowego pokojowego państwa stworzona przez poszczególne grupy społeczne nie zawsze jest spójna. Może to powodować ścieranie się poglądów nie tylko na płaszczyźnie politycznej.

Misja:

Jest to uświadomioną przyszłą rolą państwa w bliższym i dalszym otoczeniu zewnętrznym oraz jego model wewnętrzny. Rolę państwa w nowej rzeczywistości, zarówno zewnętrzną jak i wewnętrzną traktuje się jako swego rodzaju posłannictwo.

Cele

Celem najważniejszym jest utrzymanie suwerenności państwowej a dopiero na drugim planie stawia się zaspokajanie potrzeb jego obywateli.

Zadania

Zbiór zadań, jakie ma realizować państwo już w warunkach pokoju obejmuje całość życia państwowego. Szczegółowe zadania, jakie mają do wykonania poszczególne organizacje państwowe przedstawiono w celach i zadaniach przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową.

Struktura:

Struktury organizacji, jakie mają powstać w wyniku tego etapu racjonalnego tworzenia nowej rzeczywistości muszą odpowiadać potrzebom pokojowych zadań państwa. Przy ich tworzeniu należy uwzględnić dodatkowo doświadczenia przedwojenne, doświadczenia sąsiadów, jak też możliwość sprawnego działania w stanach kryzysowych. Struktury te muszą być skorelowane między sobą.

Tworzenie nowego państwa po zakończeniu konfliktu zbrojnego odbywa się w konkretnym otoczeniu. Otoczenie to będzie wpływać na nowo tworzoną strukturę państwa, a zarazem

będzie jej wyznaczać pewne warunki brzegowe³⁹] (ograniczające). Możemy tu wyróżnić warunki „brzegowe” takie jak:

- polityczne zewnętrzne;
- polityczne wewnętrzne;
- militarne zewnętrzne;
- militarne wewnętrzne;
- socjologiczne;
- ekonomiczne;
- demograficzne.

W każdym kolejnym etapie tworzenia nowych struktur organizacyjnych państwa powinny być uwzględnione istniejące warunki militarne zarówno wewnętrzne jak i zewnętrzne, doświadczenia z dotychczasowych działań jak też wizje możliwych przyszłych konfliktów.

³⁹ Konieczność współpracy narodowej w wielu dziedzinach wymusza konieczność przystosowania organizacji krajowych do wymogów światowych organizacji. Niespełnienie tych wymogów może grozić izolacją państwa lub jego obywateli. Może też być pretekstem do nowych działań zbrojnych (np. o przestrzeganie praw człowieka)

3.2 Organizacja procesu planowania przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową.

Jako podstawę poprawnego organizowania przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową przyjęto cykl działań zorganizowanych (CDZ) wg Kieżuna [⁴⁰]. Cykl ten w postaci oryginalnej przedstawiono na rysunku 5.

Ogólnie wyróżniamy trzy następujące etapy:

- preparacji;
- wykonania;
- kontroli.

Specyfiką działań związanych z obronnością państwa jest to, że wiele z nich przygotowujemy dla przeciwstawienia się ewentualnym zagrożeniom. Stąd w czasie pokoju najczęściej realizuje się etap preparacji przyszłych działań. Natomiast realizację pozostałych etapów uzależnia się od wystąpienia określonych zdarzeń. Dotyczy to także przejścia państwa na stopę pokojową. Aby można było urzeczywistnić etap realizacji przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową, wcześniej państwo musi przejść ze stopy pokojowej na wojenną (przeprowadzić mobilizację) oraz musi zostać powzięta decyzja o przystąpieniu do wykonania tego etapu.

⁴⁰ W. Kieżun: „Sprawne zarządzanie organizacją”, SGH, Warszawa 1997r, s. 325

Oryginalny cykl Kieżuna posiada następujące niedostatki:

- przewiduje przerwanie działań w przypadku braku niezbędnych zasobów (czynników), co nie może mieć miejsca w odniesieniu do działań związanych z demobilizacją. Należy bowiem tak długo zmieniać warunki, aż etap preparacji działań zaowocuje poprawnym rozwiązaniem problemu;
- nie przewiduje przerw w realizacji cyklu. Natomiast w naszym przypadku należy uwzględnić możliwość zatrzymania realizacji całego cyklu działań zorganizowanych. Może to zaowocować koniecznością wprowadzenia etapu pomocniczego, którego celem będzie dopasowanie istniejących planów do zaistniałej rzeczywistości.

Uwzględnienie powyższych postulatów zmusiło autorów do zmodernizowania cyklu działań zorganizowanych Kieżuna zgodnie z potrzebami procesu przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową. Zmodernizowany CDZ przedstawiono na rysunku 6. Wprowadzone zmiany wyróżniliśmy linią przerywaną (kolorem czerwonym). Zmiany te dotyczą takich przedsięwzięć jak:

- w etapie preparacji zniesienie warunku zatrzymania wykonywania algorytmu, a wprowadzenie zamian weryfikacji założeń i zapętlenie na początek procesu;
- wprowadzenie dodatkowego etapu Ia, to jest „oczekiwania działania”, coznaczono na rysunku jako proces uprzednio zdefiniowany.

W wyniku tych zmian otrzymano cztery następujące etapy:

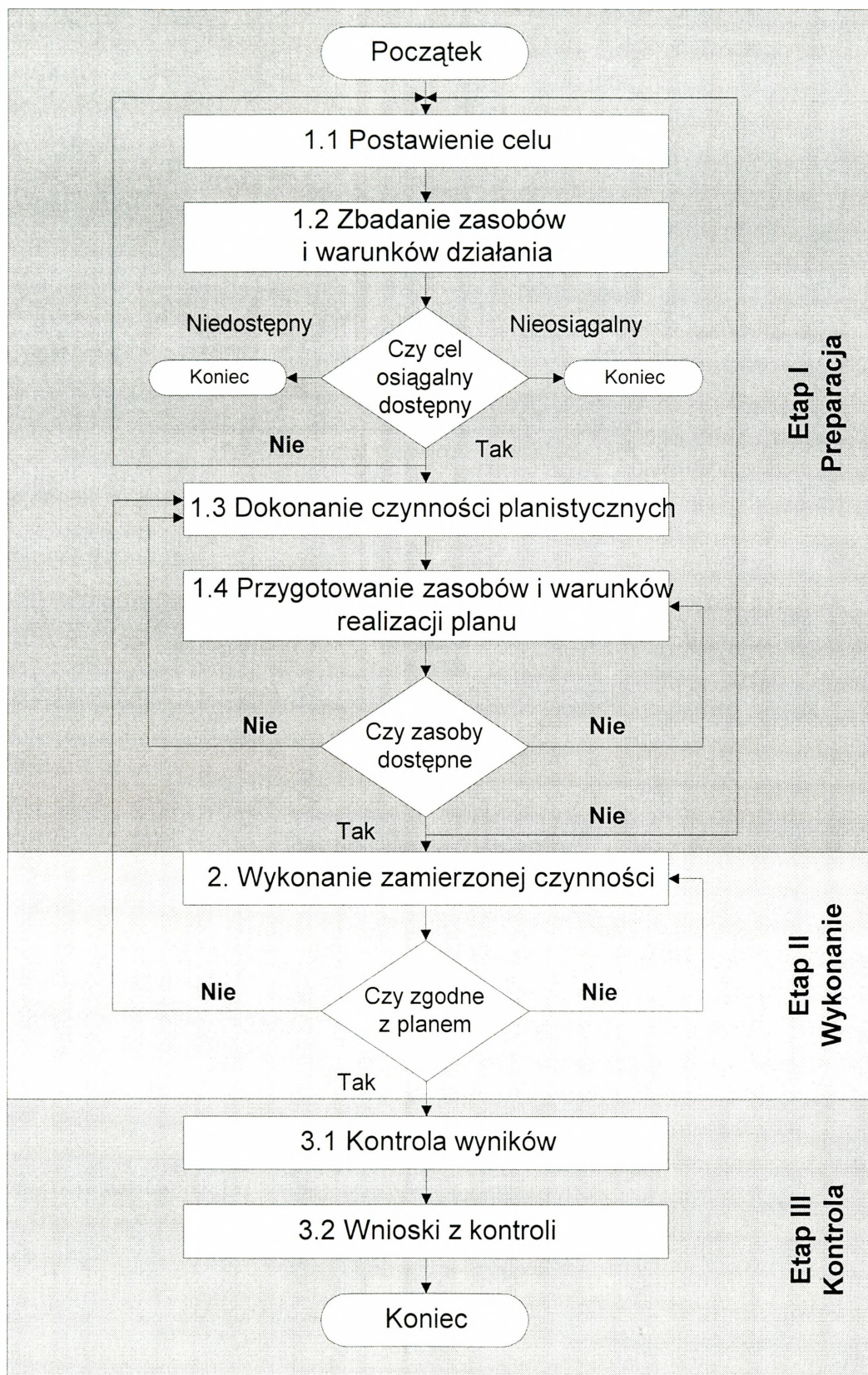
- preparacji przejścia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową;
- oczekiwania działania;
- realizacji przejścia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową;
- kontroli przejścia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową.

Szerszego omówienia wymaga etap Ia, to jest „oczekiwanie działania”. Graficzne zobrazowanie tego etapu przedstawiono na rysunku 7.

Wejście do bloku zobrazowano łącznikiem międzystronicowym (A). Pierwszym procesem jest archiwizacja wypracowanych planów. Z kolei przechodzi się do miejsca, w którym znajduje się pętla zatrzymująca warunkowo realizację algorytmu. Głównym elementem jest blok decyzyjny w którym stawia się pytanie: czy zaistniały warunki do realizacji przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową? Jeżeli odpowiedź brzmi „nie”, realizowana jest pętla w której wykonywane są działania pomocnicze, polegające na okresowej weryfikacji i aktualizacji planów. W przypadku odpowiedzi pozytywnej (tak) przechodzi się do kolejnego bloku decyzyjnego, w którym zadaje się pytanie o zgodność planów z rzeczywistością. W przypadku odpowiedzi negatywnej uruchamia się niezbędny proces preparacyjny i po nowelizacji planów wraca się do bloku decyzyjnego.

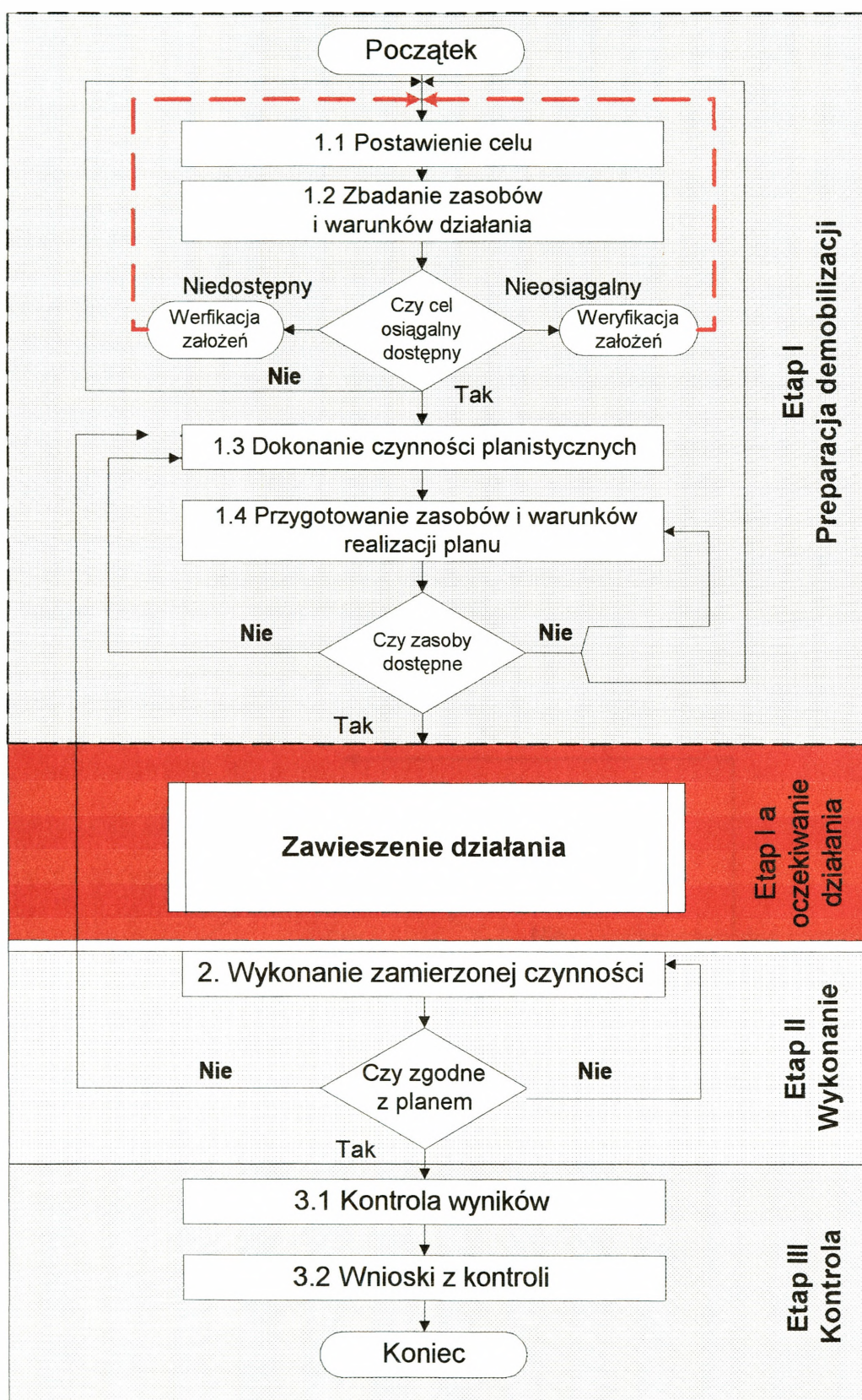
W przypadku odpowiedzi pozytywnej (tak) przez łącznik stronicowy (B) przechodzimy do II etapu.

Analiza zmodernizowanego CDZ pokazuje jedną z niedogodności związanych z funkcjonowaniem organizacji związanych z obronnością. W oryginalnym cyklu Kieżuna rozwój, działanie i rozwiązywanie organizacji jest zgodne z natężeniem procesów. Natomiast w cyklu zmodernizowanym występują organizacje, które istnieją mimo, że cały cykl nie realizuje żadnego działania. Ich istnienie wymuszone jest koniecznością utrzymywania grup inicjatywnych (alarmowych), które w razie potrzeby mogą uruchomić natychmiast potrzebne działanie. W grupach tych utrzymuje się niezbędną kadrę specjalistów. Specjaliści ci w przypadku braku zatrudnienia w takich grupach natychmiast przekwalifikowaliby się na inne bardziej rentowne specjalności. Spowodowałoby to, że w momencie rozpoczęcia działania zabrakłoby kadr, mogących obsadzić stanowiska kierowników i doradców. Jest to cena, jaką się płaci za utrzymanie bezpieczeństwa.

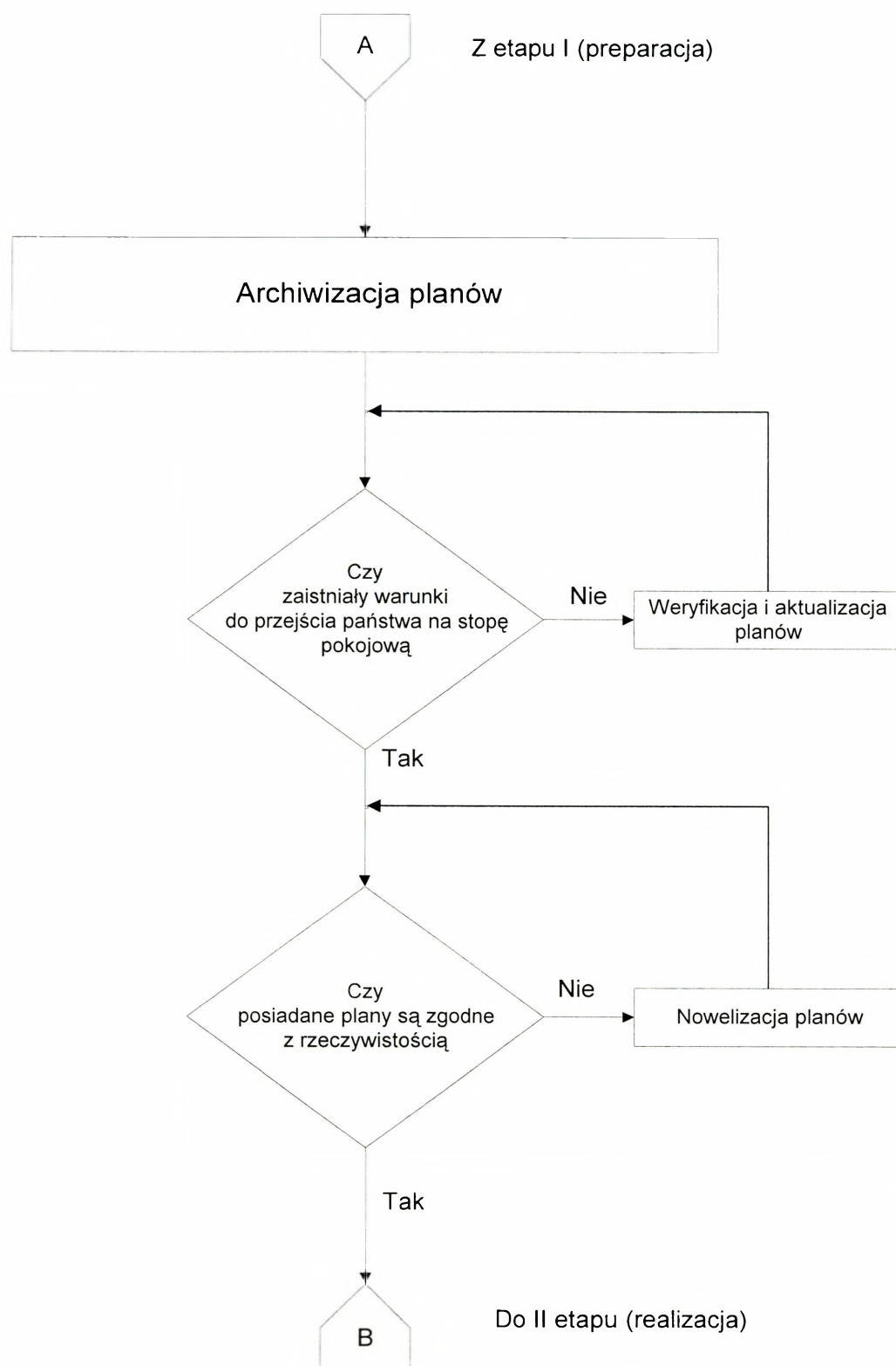
Rysunek 5 Cykl działań Zorganizowanych według Kieżuna

Źródło W. Kieżun: „Sprawne zarządzanie Organizacją”, SGH, Warszawa 1997r s. 325

Rysunek 6 Zmodernizowany Cykl działań zorganizowanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie W. Kieżun: „Sprawne zarządzanie organizacją”, SGH, Warszawa 1997r s. 325.

Rysunek 7 Etap oczekiwania na działanie

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei przy rozpatrywaniu działań organizatorskich możemy za ^[41] wyodrębnić minimum 6 obszarów działań organizatorskich:

- I obszar – organizacja systemu;
- II obszar – organizacja przebiegu projektowania (preparacja działań);
- III obszar – organizacja i planowanie przyszłej materialnej realizacji;
- IV obszar – organizacja
- V obszar – organizacja sterowania i regulacji;
- VI obszar - organizacja przepływów informacji (i decyzji) między podsystemami oraz systemem a otoczeniem;

Ponieważ uszczegółowienie zakresu działań na tych etapach jest czynnością decyzyjną, przedstawiono pewne propozycje do rozpatrzenia i wykorzystania.

Planowanie przejścia państwa z stopy wojennej na pokojową powinno być realizowane przez odpowiednie pionory instytucji: centralnych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Planowanie to powinno także być realizowane w poszczególnych ministerstwach i organizacjach bezpośrednio im podlegających.

Do planowania powinny być włączone: instytuty naukowo - badawcze, akademie i uczelnie wojskowe oraz cywilne. Może

⁴¹ Praca zbiorowa: „Podstawy organizacji zarządzania i technologii w budownictwie”, Arkady, Warszawa 1985, s. 33

to być realizowane w formie zlecenia: badań ogólnych i szczegółowych, rozwiązania określonego problemu lub wykonania nakazanego fragmentu planu. Plany wykonuje się w tych instytucjach i dla tych instytucji, które będą mogły je realizować. Nie opracowuje się planów demobilizacji w instytucjach i organizacjach, które są wykonawcami zadań demobilizacyjnych w trybie nakazowym. W instytucjach tych opracowuje się plany operacyjne dotyczące tylko realizacji otrzymanego zadania.

Postępuje się tak między innymi ze względu na:

- ◆ konieczność posiadania specjalistów z zakresu organizacji i mobilizacji państwa oraz innych dziedzin;
- ◆ konieczność posiadania całości dokumentacji związanej z mobilizacją oraz działalnością w czasie wojny;
- ◆ konieczność koordynacji planowania demobilizacji z planowaniem mobilizacji;
- ◆ istnienie niezbędnych komórek na niższych szczeblach kierowania;
- ◆ ograniczenia struktur biurokratycznych;

Głównymi wykonawcami planów demobilizacyjnych państwa powinny być te same komórki, które planują mobilizację. Na czas planowania i wdrażania demobilizacji państwa komórki te mogą być wzmocnione niezbędnymi kadrami.

W przypadku demobilizacji państwa w powiązaniu z demobilizacją państw sojuszu, do którego należy Polska, rząd we współpracy z właściwymi ministerstwami powinien uzgodnić na

forum sojuszu zasady demobilizacji państwa (zobowiązania międzysojusznicze) i na tej zasadzie opracować wytyczne do planowania demobilizacji, uwzględniające powyższe ustalenia.

3.3 Planowanie i organizacja demobilizacji

Celem planowania jest przygotowanie, zaprojektowanie wdrożenia oraz nadzór nad realizacją zmian wewnętrznych w państwie, podczas jego przechodzenia ze stopy wojennej na stopę pokojową.

Podstawą wyjściową do planowania nowego pokojowego ładu jest stan państwa istniejący przed wojną. W kolejnych etapach planowania, uwzględniając zmiany jakie wniosła mobilizacja i wojna, oraz postulaty co do powojennego kształtu państwa - metodą kolejnych przybliżeń otrzymujemy stan pożądany.

Przy braku działań ze strony Rządu, (braku planów), wystąpi demobilizacja samoistna, w trakcie której dążyć się będzie do przywrócenia stanu z sprzed wojny.

Podstawą do planowania są :

- istniejący stan wiedzy;
- aktualny i przyszły stan szeroko pojętego bezpieczeństwa państwa;
- decyzje kierownictwa państwowego mające przesłanki polityczne czy też ekonomiczno-społeczne;

Planowanie demobilizacji państwa jest ściśle związane z planami (zamiarami) pokojowej działalności państwa, stanem

posiadanych sił i zasobów materiałowych oraz stanem infrastruktury.

Do zasadniczych czynników wpływających na proces planowania demobilizacji państwa należą:

- prognozowany rozwój sytuacji politycznej, ekonomicznej społecznej i militarnej;
- zadania dla państwa zawarte w doktrynie państwowej lub wynikające z ustroju państwa;
- możliwości ekonomiczne (aktualne i przyszłe) kraju;
- założenia operacyjnego użycia (wykorzystania) wojsk ;
- planowana struktura organizacyjna SZ.;
- posiadane rezerwy osobowe oraz możliwość ich odtworzenia;
- zmiany terytorialne państwa;
- sposób zakończenia konfliktu;
- możliwości odtworzenia zapasów mobilizacyjnych państwa w tym zapasów mobilizacyjnych sił zbrojnych ;
- możliwość remobilizacji państwa w przypadku groźby nowego konfliktu.

W czasie planowania demobilizacji państwa należy przewidzieć możliwość jej przerwania w dowolnym momencie, remobilizację i przejście państwa na stopę wojenną. Wymusza to konieczność prowadzenia równoległego i skoordynowanego planowania demobilizacji i mobilizacji państwa.

W czasie planowania demobilizacji należy uwzględnić:

- stan i strukturę państwa w momencie rozpoczęcia konfliktu zbrojnego;
- stan i strukturę państwa w momencie zakończenia konfliktu zbrojnego;
- zmiany zaistniałe w państwie w wyniku mobilizacyjnego rozwinięcia oraz działań zbrojnych;
- doświadczenia i wnioski z minionego konfliktu;
- potrzeby obronności kraju;
- sytuację polityczno-militarną zewnętrzną;
- sytuację polityczną, militarną i gospodarczą wewnątrz kraju;
- uzgodnienia sojusznicze;
- sposób demobilizacji państwa.

Planowanie przechodzenia państwa na stopę pokojową powinno odbywać się etapami.

Pierwszy etap, realizowany w okresie pokoju powinien obejmować:

- studia dotyczące problemu demobilizacji państwa;
- opracowanie teoretycznych podstaw demobilizacji oraz ich doskonalenie;
- opracowanie podstawowych planów, propozycji aktów prawnych i przepisów wykonawczych.

Drugi etap, realizowany w czasie konfliktu zbrojnego powinien obejmować:

- analizę mobilizacyjnego rozwinięcia państwa;
- analizę zmian struktur państwowych;
- ocenę oczekiwań społecznych;
- wstępne propozycje nowelizacji planów wykonanych jeszcze w okresie pokoju.

Trzeci etap, realizowany w początkowym okresie wygasania konfliktu (wojny), powinien obejmować:

- koncepcje pośrednich i ostatecznych struktur państwowych;
- propozycję sposobu dochodzenia do planowanych struktur;
- propozycje prawnych (ustawowych) rozwiązań demobilizacji państwa.

Wynikiem tego etapu powinny być wstępne projekty demobilizacji państwa, które po zatwierdzeniu przez kompetentne czynniki będą stanowić podstawę do planowania szczegółowego.

Czwarty etap, realizowany podczas końcowego etapu konfliktu zbrojnego oraz początku pokojowej rzeczywistości, powinien obejmować:

- zakończenie projektowania (preparacji) działań;
- wykonanie i wdrożenie do realizacji szczegółowych rozwiązań demobilizacji państwa;
- nadzorowanie kierunków zachodzących zmian i bieżących ich korektę.

Piąty etap, po realizacji przejścia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową, powinien dać odpowiedź na pytanie czy:

- uzyskana w wyniku demobilizacji struktura państwa odpowiada jego potrzebom pokojowym;
- uwzględnia doświadczenia teoretyczne i praktyczne minionego konfliktu;
- jest zgodna z oczekiwaniami społeczno-politycznymi;
- jest skorelowana z możliwościami ekonomicznymi państwa.

Na podstawie tej odpowiedzi (wniosków) należy dokonać niezbędnej korekty organizacji państwowych. Etap ten kończy problematykę planistyczną związaną z minionym konfliktem zbrojnym. Jest on jednocześnie przejściem do etapu I związanego ze stanem trwałym w okresie pokoju.

Czas przeznaczony na planowanie i wdrożenie demobilizacji państwa może być ograniczony do 2-3 miesięcy. Wymaga to przygotowania zawczasu tych elementów planu, które nie zależą od konkretnej sytuacji. Przy rozpatrywaniu czasu trwania planowania, jak i wdrażania przejścia ze stopy wojennej na pokojową należy pamiętać, że:

- każdy dzień opóźnienia demobilizacji państwa, to dodatkowe koszty, jakie ponosi społeczeństwo w związku z minioną wojną;
- w czasie zmiany struktur organizacje państwowe nie pracują wcale lub pracują bardzo źle, natomiast czas bezładu organizacyjnego zależy od jakości planów i sposobów ich wdrażania;
- wielokrotnie tańsze jest zmienianie projektów, niż późniejsze zmiany w istniejących organizacjach;
- błędy powstałe na etapie planowania znane są tylko wąskiej grupie ludzi, błędy w praktycznej realizacji znane są całemu społeczeństwu i mogą przyczynić się do wymiany ekipy politycznej lub zaważyć na preferencjach partyjnych narodu na czas dłuższy [⁴²].

⁴² Pewne wyobrażenie problemów, jakie mogą zaistnieć w czasie przechodzenia państwa na stopę pokojową, może dać obraz sytuacji Polski w 1999 roku. Wprowadzenie 4 dużych reform zaowocowało niepokojami społecznymi oraz kryzysem rządowym jesienią tego roku. W odniesieniu do niniejszych rozważań zaznaczyć należy, że demobilizacja państwa, to reformowanie wszystkich organów państwa. I nie ma tu komfortu wyrażającego się czasem na przygotowanie tych reform, jak też wyboru dogodnego momentu ich wprowadzenia.

Do zasadniczych przedsięwzięć w zakresie planowania demobilizacji państwa należy ustalenie:

- struktur organizacyjnych państwa: etapowych i docelowych;
- kolejności i sposobu reorganizacji poszczególnych organizacji;
- urzędów (osób) odpowiedzialnych za wdrożenie przedsięwzięć reorganizacyjnych;
- sposobu prowadzenia demobilizacji oraz kierowanie jej przebiegiem;
- sposobu zwolnienia z sił zbrojnych i organizacji zmilitaryzowanych stanów osobowych i zatrudnieniem ich w gospodarce narodowej;
- sposobu zaspokojenia potrzeb materiałowo-technicznych niezbędnych do rytmicznej pracy przemysłu oraz do odtworzenia wymaganych zapasów państwowych, z uwzględnieniem potrzeb mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych;
- zadań w zakresie utrzymania gotowości obronnej, gotowości mobilizacyjnej oraz dyscypliny państwowej.

W czasie pokoju, ze względu na charakter procesów demobilizacyjnych (brak podstawowych danych), można przygotować jedynie propozycje planów demobilizacji państwa, w postaci:

- teorii demobilizacji państwa;
- opracowań naukowych, podręczników, instrukcji, poradników i innych materiałów w takiej formie, aby osoby wyznaczone do planowania demobilizacji państwa były w stanie w krótkim czasie i w ramach samokształcenia przygotować się do realizacji powierzonych im w przyszłości zadań;
- zbioru globalnych i szczegółowych rozwiązań możliwych do praktycznego zastosowania;
- planów poszczególnych procedur, których przebieg (realizacja) jest niezależny od konfliktu. Takie gotowe elementy składowe (moduły) będzie można wstawiać do globalnego planu demobilizacji państwa, co pozwoli planistom skupić się na zasadniczych elementach planu oraz skróci proces jego wykonania;
- aktualnie wydawanych aktów normatywnych (zarządzeń, wytycznych, instrukcji) tak, aby tam, gdzie jest to już możliwe, obejmowały one problemy związane z demobilizacją państwa. Natomiast dla pozostałych aktów prawnych należy przygotować propozycje nowelizacji, które będą wprowadzone w życie w momencie konieczności ich użycia.

Przy planowaniu demobilizacji na niższych szczeblach administracji należy między innymi mieć na uwadze, fakt, że:

- demobilizowane organizacje tracą całkowicie lub częściowo możliwość działania;
- utrata możliwości działania może być trwała lub okresowa;
- będzie występowała konieczność przejmowania realizacji określonych zadań demobilizowanej organizacji, przez jej przełożonych lub przez inną wyznaczoną organizację;
- w rozwiązywanych organizacjach będzie rozwijać się destrukcja, a także opór przeciw zmianom.

3.3.1 Bilans demobilizacyjny

Podstawą do planowania liczby zwalnianych sił i środków powinien być następujący bilans:

$$Z = W - P$$

wzór 5

gdzie:

Z - zasoby (siły lub środki) podlegające zwolnieniu;

W - ewidencyjny stan sił (lub środków) czasu „W”;

P - etatowy stan sił (lub środków) przewidzianych na czas „P”.

Wyjaśnienia wymagają użyte określenia „stan ewidencyjny” i „stan etatowy”. W czasie wojny stany wielu instytucji znacznie odbiegają od należnych im etatów. Opierając się na stanach etatowych czasu „W”, operowano by danymi bez pokrycia. Inaczej ma się sprawa z etatami struktur pokojowych. Są to

struktury, do których dąży się w swoim działaniu. W tym przypadku zakłada się, dążenie do 100[%] uzupełnienia.

Na potrzeby pokojowe państwa będą się składać potrzeby zabezpieczające jego codzienną działalność plus potrzeby mobilizacyjne. Zapisano to następującym wzorem:

$$P = P_{POK} + P_{MOB} \quad \text{wzór 6}$$

gdzie:

P_{POK} - potrzeby pokojowe państwa;

P_{MOB} - potrzeby mobilizacyjne państwa.

W przypadku demobilizacji etapowej, aby wyznaczyć liczbę zwalnianych sił (i środków), do wzorów podstawia się stan ewidencyjny etapu poprzedniego oraz stan etatowy etapu przyszłego.

$$Z_{ETAP} = STEWID_{N-1} - STETAT_N \quad \text{wzór 7}$$

gdzie:

Z_{ETAP} - liczba zwolnionych sił (lub środków) na danym etapie;

$STEWID_{N-1}$ - stan ewidencyjny sił (i środków) jaki powstał po realizacji poprzedniego etapu;

$STETAT_N$ - przejściowy stan etatowy, jaki zamierza się osiągnąć w danym etapie;

N - numer kolejnego etapu.

Według podanej metodologii obliczeń, można wyznaczać liczbę zasobów przeznaczonych do zwolnienia w poszczególnych działach.

4 REALIZACJA PROCESU PRZECHODZENIA PAŃSTWA ZE STOPY WOJENNEJ NA STOPEŁ POKOJOWĄ

4.1 *Uruchomienie procesu przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową*

Jak już wcześniej stwierdzono samo uruchomienie procesu demobilizacji podlega kompetencjom prezydenta państwa. Proces ten, po jego uruchomieniu przebiegać będzie w trzech obszarach: administracji państwowej, gospodarki narodowej i sił zbrojnych.

Najprostszą sprawą jest określenie przebiegu procesów demobilizacji w siłach zbrojnych. Zarządzenie demobilizacji sił zbrojnych jest zamieszczane w dekretach i podawane do publicznej wiadomości. Przykładem tego może być dekret^[43] o częściowej demobilizacji sił zbrojnych z 1945 roku.

Inaczej ma się sprawa w przypadku działań gospodarczych. Tutaj początek i koniec nie są już tak wyraźnie połączone z etapami wojny; dostrzega się określone przesunięcia w czasie. Terminy uruchomienia demobilizacji poszczególnych branż i zakładów będą uzależnione od takich czynników, jak:

- planowane działania państwa, szczególnie w dziedzinie militarnej;
- stan bezpieczeństwa państwa;

⁴³ Dekret Rady Ministrów z dnia 10.08.45: „O częściowej demobilizacji armii czynnej”

- stan zapasów środków bojowych i materiałowych zabezpieczających planowane działanie militarne państwa;
- stan gospodarki państwa;
- natężenie potrzeb produkcji cywilnej;
- możliwości odtwarzania zapasów państwowych;
- sposoby kierowania gospodarką państwa;
- możliwości ekonomiczne państwa.

Wszystko to może spowodować zarówno przyspieszenie, jak i opóźnienie terminu demobilizacji gospodarki narodowej, a także uwarunkować tempo likwidacji utrudnień i ograniczeń życia ludności. Trzeba też mieć na uwadze fakt, że większość przedsiębiorstw po ustaniu przymusu państwowego, będzie chciała jak najprędzej przejść do normalnej działalności rynkowej. Właściciele przedsiębiorstw, dla ograniczenia strat będą wywierać presję na rząd, aby jak najszybciej przejść z produkcji wojennej na pokojową.

Kolejny problem, to czas demobilizacji administracji państwowej. Będzie on w dużym stopniu uzależniony od stabilności politycznej i gospodarczej kraju. W przypadku dużej niestabilności, wojenny system kierowania państwem ułatwia wychodzenie z wszelkich kryzysów. Na dłuższą metę system ten jednak zawodzi. Konieczna więc jest dobra ocena sytuacji, która pozwoli na określenie, jakie zmiany, w jakiej kolejności i w jakim czasie wprowadzić. Konieczna jest też koordynacja działań poszczególnych resortów i administracji, tak, aby uruchamianie demobilizacji w jednym dziale nie spowodowało niepotrzebnych

perturbacji w innym.

Nie można w tym miejscu podać uniwersalnej recepty, który dział demobilizować w jakim czasie. Można tylko stwierdzić, że działania demobilizacyjne powinny być tak uruchamiane i prowadzone, aby utrzymać niezbędny poziom bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Decyzje te powinny być wypracowane przez całą Radę Ministrów a następnie wprowadzane zgodnie z tymi decyzjami w życie.

4.2 Kierowanie przechodzeniem państwa na stopę pokojową.

Kierowanie przechodzeniem państwa na stopę pokojową rozpoczyna się na bazie struktur istniejących już w momencie zakończenia wojny.

Jeżeli przyjmiemy, że w wyniku wojny polityczno – ustrojowa sytuacja państwa nie ulegnie zmianie i nie nastąpi przerwanie ciągłości władzy państwowej, to przejście państwa ze stopy wojennej na pokojową będą realizować te same struktury władzy, które realizowały przejście państwa na stopę wojenną (Rysunek 8). Dodatkowo, co uwzględniono na rysunku, w kierowaniu przechodzeniem państwa ze stopy wojennej na pokojową, mogą brać udział organizację i struktury, które powstały w czasie wojny. Ich udział w kierowaniu demobilizacją państwa będzie trwać do czasu wykonania swoich zadań i rozwiązania się.

Nie oznacza to, że nie mogą wystąpić też sytuacje specyficzne, związane ze zmianami ustrojowymi (np. w Polsce po II wojnie światowej), kiedy to sytuacja przechodzenia państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową bardzo się skomplikowało.

W zależności od przebiegu wojny, można mieć różne struktury władzy na terenie kraju. Może to być powtórzenie sytuacji z 1920 roku, kiedy to rząd i struktury państwowe zostały w pełni zachowane na terenie kraju i nie utraciły zdolności kierowania nim. Może to być sytuacja z okresu po zakończeniu II wojny światowej, kiedy to w naszym kraju wystąpiło kilka różnych rodzajów władzy państwowej. Na początku wojny ewakuacja władz centralnych zaowocowała utratą przez rząd zdolności do kierowania państwem, w momencie kiedy najbardziej potrzebne było centralne kierowanie. Następnie, w czasie okupacji władza była w rękach administracji niemieckiej. Po przejściu linii frontu w pierwszej kolejności władzę obejmowała armia, tworząc Wojskowe Komendantury. Równolegle powstawała władza cywilna⁴⁴, przejmująca stopniowo obowiązki od władz wojskowych.

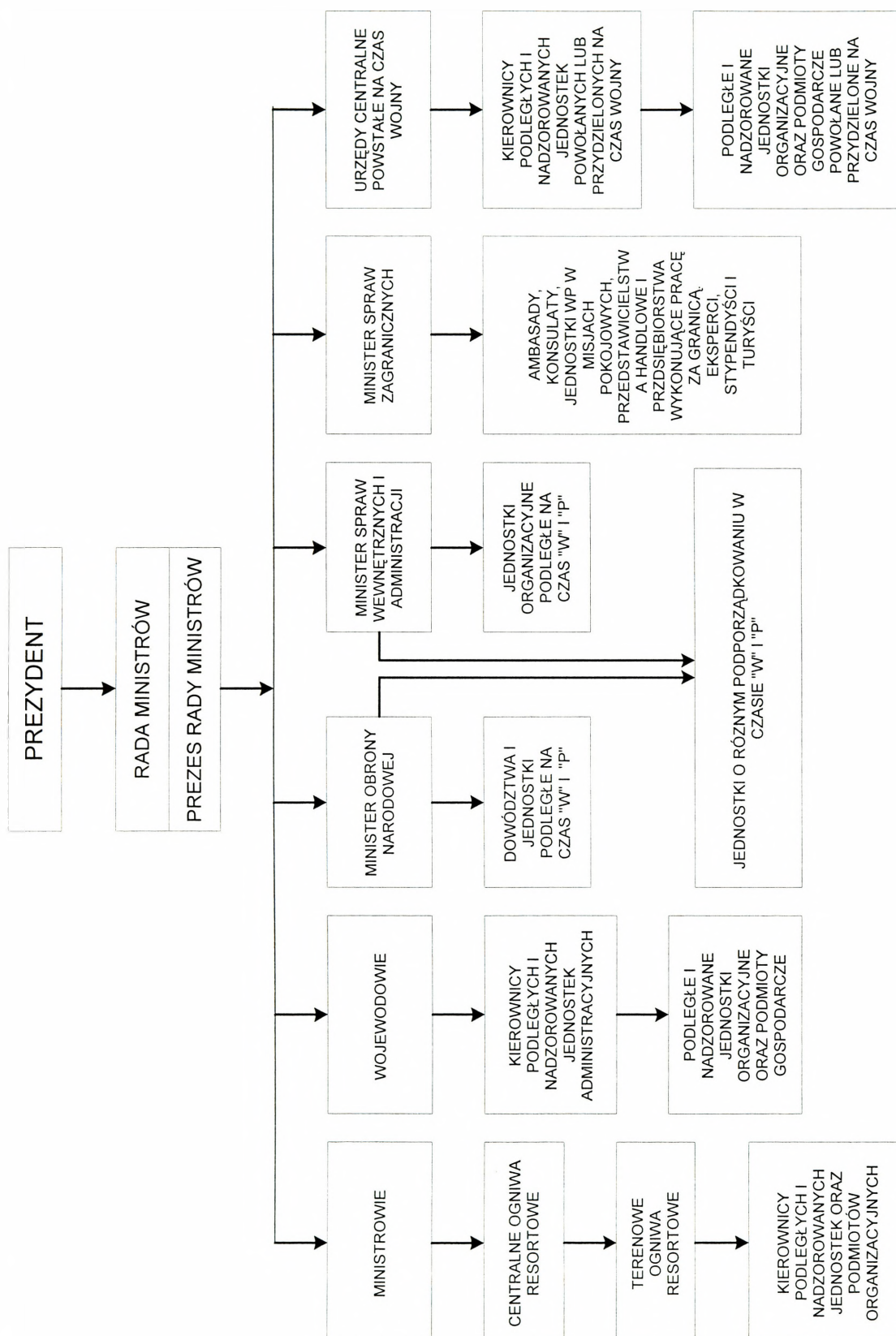
Przy rozpatrywaniu kierowania państwem w czasie jego przechodzenia na stopę pokojową, uwzględniony został uwzględniać tylko ten wariant, w którym nie nastąpiło (nawet krótkotrwałe) przerwanie ciągłości władzy. W przypadku władz okupacyjnych społeczeństwo nie ma nic do powiedzenia i musi

⁴⁴ A. Konieczny, J. Zieliński: „Pierwszych sto dni”, KAW, Katowice 1985, s. 7

realizować zadania stawiane przez okupanta. W przypadku tworzenia nowych władz cywilnych na terenach wyzwolonych, w pierwszej kolejności władza wojskowa dba o to, aby nowo powstająca władza cywilna posiadała właściwy wizerunek polityczny. Ponadto przy tworzeniu nowej władzy administracyjnej bardzo często są przyjmowane struktury i wzorce (kopiowane) obowiązujące w państwie hegemonistycznym w danym sojuszu.

Drugim zagadnieniem, które musimy rozpatrzyć, to aspekty prawne kierowania państwem w czasie jego przechodzenia na stopę pokojową. W czasie wojny stosuje się zasadniczo wojenny system kierowania państwem. Kierowanie to jest wzmocnione odpowiednim wsparciem ze strony prawa. Okazuje się, że system ten musi być utrzymany także w okresie przechodzenia państwa na stopę pokojową lub nawet muszą być wprowadzone na ten okres specjalne obostrzenia⁴⁵].

⁴⁵ W. Dowell, L. Marlowe: „Kuwejckie Problemy”, Forum 1991, nr 12, s. 5

Rysunek 8 Przykładowa struktura władz na czas demobilizacji państwa

Źródło: opracowanie własne

Konieczność wprowadzenia tych dodatkowych obostrzeń spowodowana jest:

- osłabieniem władzy administracyjnej w związku z jej przekształcaniem;
- możliwością kryzysu ekonomicznego wywołanego rekonwersją przemysłu;
- brakiem lub ograniczeniem ilości środków spożywczych;
- rozluźnieniem dyscypliny społecznej.

Utrzymanie represyjnego systemu kierowania państwem niezbędne jest do czasu, aż sytuacja wewnętrzna kraju się ustabilizuje. Jednak przedłużanie tego systemu władzy także jest niebezpieczne, gdyż niesie za sobą groźbę niepokoju społecznych, skierowanych przeciwko nadmiernemu uciskowi ze strony władzy.

4.3 Forma demobilizacji

Dla społeczeństwa znaczenie ma nie tylko fakt zwolnienia z wykonywania obowiązków wobec ojczyzny, ale także forma tego zwolnienia. Dotyczy to głównie pracowników demobilizowanych (rozwiązywanych) instytucji. Nie mogą być oni po prostu zwolnieni pozostawieni sami sobie. Zrodziłoby to bowiem

wielkie rozgoryczenie i negatywny stosunek do władzy państwowej.

Pierwszą zasadniczą rzeczą jest więc zapewnienie ciągłości zatrudnienia oraz działania osłonowe. Formy, jakie można stosować, to:

- propozycje przejście do pracy w innych organizacjach, urzędach, przedsiębiorstwach;
- propozycje przekwalifikowania lub uzupełnienia wykształcenia;
- organizowanie stanowisk przejściowych;
- kierowanie byłych pracowników organizacji zmilitaryzowanych do tych samych organizacji, ale już będących organizacjami cywilnymi;
- demobilizacja całych organizacji wraz z zatrudnionym tam personelem, która obligowałaby do zorganizowania:
 - osadnictwa (przymus przesiedlenia lub osiedlenia);
 - zatrudnienia (przymus pracy);
 - nauki (przymus nauki);
 - przechodzenia na wcześniejsze emerytury;
 - inne nie wymienione.

Powyższe działania oprócz racji humanitarnych podyktowane są potrzebą zapewnienia spokoju w państwie, bowiem ludzie posiadający pracę nie będą ryzykować przyłączaniem się do grup opozycyjnych czy też przestępczych, a tym samym nie będą powiększać marginesu społecznego.

Proces zwalniania ludzi i rozwiązywania niepotrzebnych już organizacji powinien przybrać właściwą formę. Uroczysta oprawa z udziałem przedstawicieli władz odpowiedniego szczebla, uhonorowanie byłych pracowników wyróżnieniami państwowymi, resortowymi czy też nagrodami rzeczowymi jest powodem do dumy z tego, że kiedyś zrobiło się coś dla państwa. Rodzi to także odczucie, że państwo pamięta zasługi społeczeństwa, a zatem w razie potrzeby społeczeństwo będzie pamiętać o państwie.

Celem zgrupowania ludzi biorących udział w wojnie, ułatwienia i usprawnienia udzielania im pomocy, należy stworzyć organizacje kombatanckie. Organizacje te zapewniają: aktywizację weteranów, którzy z różnych przyczyn nie mogą brać udziału w normalnej działalności, zorganizowanie samopomocy oraz umożliwiają występowanie do władz państwowych z problemami środowiska. Organizacje kombatanckie są także silnym elementem oddziaływania patryjotycznego i wychowawczego w pracy z starszą młodzieżą i żołnierzami. W organizacjach tych należy zrzeszać nie tylko byłych wojskowych, ale także członków oddziałów zmilitaryzowanych, partyzanckich i obrony cywilnej.

W podsumowaniu można stwierdzić, że sposób zwalniania ludzi z pełnienia obowiązków wobec ojczyzny, mimo że nie tkwi w głównym nurcie problemów demobilizacyjnych, ma bardzo duże znaczenie dla kształtowania właściwych nastrojów społeczeństwa.

4.4 Destabilizacja państwa w okresie demobilizacji.

Niezależnie od wielkości i zakresu demobilizacji państwa istnieje groźba jego destabilizacji. Przyczyn wywołujących taki stan rzeczy może być wiele. Niezaprzeczalnym jednak faktem jest, że w okresie przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową -kiedy cała siła osłabionego wojną organizmu państwowego skierowana jest na odbudowę kraju - bardzo łatwo jest wywołać niepokoje społeczne i rozruchy.

Należy zatem rozpatrzyć przyczyny takiego stanu rzeczy, ale z pewnym zastrzeżeniem: każda z przyczyn będzie rozpatrywana z osobna, bez próby analizy wpływu poszczególnych przyczyn na siebie i ich wspólnego oddziaływania. Taka analiza byłaby możliwa tylko przy rozpatrywaniu konkretnego przypadku. Przyczyny które mogą wpłynąć destabilizująco na państwo, to:

- niewyrażenie zgody przez określone grupy społeczne na wyniki byłej wojny;
- próby uzyskania autonomii przez grupy separatystyczne;
- próby zmiany przynależności państwowej terenów zamieszkałych przez mniejszości narodowe;
- waśnie religijne;
- walka o władzę ugrupowań od niej odsuniętych;
- walki narodowościowe;
- walki etniczne;
- przewrót wojskowy (lub gabinetowy);

- niedotrzymane obietnice^[46];
- działania propagandowe byłego lub przyszłego przeciwnika;
- działania grup terrorystycznych własnych lub przeciwnika;
- brak zatrudnienia;
- brak żywności i innych środków niezbędnych do życia;
- zaniżona w stosunku do innych krajów stopa życiowa;
- nadmierne obciążenie społeczeństwa podatkami;
- kryzys ekonomiczny w związku z zaprzestaniem produkcji zbrojeniowej, a nieuruchomieniem jeszcze produkcji cywilnej lub braku zbytu na produkcję cywilną;
- naruszony system monetarny, w tym brak pokrycia na pieniądzu w towarze;
- brak perspektyw dla określonych grup społecznych;
- nadmierny rozwój przestępczości;
- niezadowolenie weteranów wojennych^[47].

W czasie analizy przyczyn destabilizacji państwa należy

⁴⁶ W czasie wojny celem pozyskania grup narodowościowych do walki po swojej stronie, państwo obiecuje im stworzenie własnej państwowości („Samoistna Ukraina” w czasie II wojny światowej czy też „Kurdystan” w czasie wojny irackiej). Po uzyskaniu celów militarnych najczęściej państwa zapominają o danych obietnicach lub prowadzą działania przeciwne niż udzielone obietnice. Może to powodować, że agresja oszukanej ludności skieruje się przeciwko państwu, które udzieliło tych obietnic a później ich nie dotrzymało.

⁴⁷ Nie można zapomnieć że jedną z przyczyn faszyzmu było niewłaściwe zdemobilizowanie i zagospodarowanie byłych żołnierzy (Z. Łempicki, „Świat i Życie. Zarys Encyklopedyczny Współczesnej wiedzy i kultury”, Lwów Warszawa, Książnica Atlas T.II s. 302), „Wielka Encyklopedia Powszechna Wydawnictwa Gutenberga”, Kraków, Wyd. Gutenberga, T. V, s.31.

liczyć się z możliwością wystąpienia kilku przyczyn jednocześnie oraz ze wzajemnym wzmacnianiem się ich wpływów na siebie. Problem destabilizacji kraju dotyka wszystkie państwa biorące udział w konflikcie zbrojnym. Natomiast różna jest jego skala: od demonstracji do wystąpień zbrojnych, a nawet wojny domowej. Jest to dla państwa sytuacja trudna. Wysoka determinacja przeciwników, brak poszanowania dla życia, powodować mogą, że do tłumienia rozruchów bardzo często trzeba używać wojska. W wojnach domowych wiele konwencji międzynarodowych nie obowiązuje. Inne państwa, jeżeli to nie zagraża ich interesom lub destabilizacji w rejonie, taką wojną się nie interesują. Dlatego wojny te są szczególnie bezwzględne i krwawe. Dla zabezpieczenia stabilności kraju państwo do czasu minięcia zagrożenia musi:

- utrzymać wojenny system kierowania państwem;
- utrzymywać niezbędną dla zapewnienia porządku liczbę sił zbrojnych;
- utrzymywać wzmocnione siły porządkowe;
- utrzymać wojenny system prawny;
- izolować dysydentów w obozach;
- zatrzymać obcokrajowców w obozach dla internowanych;
- zatrzymać w obozach przejściowych^[48] (przystosowawczych, przejściowych) zdemobilizowanych rezerwistów, szczególnie tych którzy nie mają określonego celu w życiu cywilnym lub nie są do tego życia przystosowani.

⁴⁸ J. Linowski: „Trudne Powroty”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1987, s. 59

Wnioski:

- destabilizacja państwa po zakończeniu konfliktu zbrojnego, może być w swych skutkach groźniejsza dla bezpieczeństwa państwa niż miniony konflikt zbrojny;
- dla zachowania stabilności państwo w okresie przejściowym musi użyć wszelkich dostępnych środków, mimo ich drastyczności.

5 ZAKOŃCZENIE

Już w czasie wstępnych badań okazało się, że problematyka związana z przechodzeniem państwa z stopy wojennej na pokojową, jest porównywalna, a w wielu przypadkach szersza i trudniejsza od problematyki związanej z przechodzeniem państwa ze stopy pokojowej na wojenną.

Ze względu na obszerność problematyki związanej z przechodzeniem państwa z stopy wojennej na pokojową autorzy postanowili przedstawić ją w dwóch częściach. W części I przedstawiono teorię, zasady planowania i realizacji przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową. W części II autorzy planują przedstawić wybrane zagadnienia demobilizacji podsystemów państwa. Nie jest wykluczone, że w przypadku zapotrzebowania nie powstanie monografia szerzej obejmująca wybrane zagadnienia przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową (etap trzeci, ale już po zakończeniu tematu badawczego).

W opracowaniu nie przedstawiono problemów związanych z przechodzeniem sił zbrojnych ze stopy wojennej na pokojową. Spowodowane to jest tym, że problemowi temu poświęcone jest osobne opracowanie (praca promocyjna).

Wnioski częściowe były już prezentowane w poszczególnych rozdziałach opracowania. Natomiast w podsumowaniu zaprezentowane zostaną najważniejsze z nich, oto one:

1. Zasadniczym działaniem związanym z zakończeniem działań wojennych jest przejście państwa ze stopy wojennej na stopę pokojową. Demobilizacja jest głównym procesem realizowanym w ramach przechodzenia państwa ze stopy wojennej na pokojową.
2. Przechodzenie państwa ze stopy wojennej na pokojową obejmuje swym zasięgiem wszystkie dziedziny życia państwa.
3. Przechodzenie państwa ze stopy wojennej na pokojową (jak i demobilizację) można rozpatrywać na czterech różnych poziomach szczegółowości. Wybór poziomu uzależniony będzie od rodzaju rozpatrywanych problemów.
4. Sposób, przejścia państwa ze stopy wojennej na pokojową uzależniony jest od stanu wyjściowego będącego efektem poprzednich procesów oraz od warunków zewnętrznych i wewnętrznych.
5. Demobilizacja państwa może być procesem odwracalnym, częściowo odwracalnym lub też nieodwracalnym. Uzależnione to jest od rozpatrywanego procesu.
6. Ze względu na groźbę destabilizacji państwa, lub wywołania nowych działań zbrojnych demobilizacja musi być dokładnie zaplanowana i realizowana z uwzględnieniem czynników społecznych.

7. Nowe sposoby zakończenia konfliktów (wojen) będą wymagać nowych sposobów podejścia do problemów demobilizacji. Wymagać to będzie dalszych nowych badań w tym zakresie.

6 SPIS LITERATURY

1. S. Augustyn, „Czteroetapowe podejście (zapobieganie, przygotowanie, reagowanie i odbudowa) do klęsk żywiołowych i katastrof technicznych. Zasady planowania i kierowania działaniami w tym zakresie”, AON – USOCK, Warszawa 1998
2. Biuletyn Informacyjny nr 1/161, Szt. Gen., Warszawa 1995
3. J. Babula: „Wojsko Polskie 1945-1989. Próba analizy operacyjnej”, Bellona, Warszawa 1998
4. Laurent Bijard, Henri Girchoum: „Wojna po wojnie”, Forum 1991r, nr 23
5. M. Cetron: „Prognozowanie rozwoju przemysłu”, WNT, Warszawa 1978
6. Dekret Rady Ministrów z dnia 10.08.45: „O częściowej demobilizacji armii czynnej”
7. S. Dworecki: „Zagrożenia bezpieczeństwa państwa”, Warszawa 1994
8. „Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu JW.”, Szt. Gen. 1419/94

9. A.Konieczny, J. Zieliński: „Pierwszych sto dni”, KAW, Katowice 1985
10. E. Krawczyk: „Demobilizacja i pokojowa organizacja Wojska Polskiego w latach 1920-1921”, Wojskowy Instytut Historyczny, Warszawa 1971
11. M. Kuczyński: „Konflikty zbrojne w Azji, Ameryce, Australii i Oceanii. Informator”, MON DSS, Warszawa 1995
12. W. Kieżun: „Sprawne zarządzanie organizacją”, SGH, Warszawa 1997
13. J. Linowski: „Trudne Powroty”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1987
14. Z. Łempicki: „Świat i Życie. Zarys encyklopedyczny współczesnej wiedzy i kultury” ,Lwów, Warszawa, Książnica Atlas
15. W. Morawiecki: „Środki zwalczania wojny, prawa i zwyczaje wojenne, zakończenie i likwidacja skutków wojny”, PWN, Warszawa 1957
16. Praca zbiorowa: „Bundeswehra Armia Agresji”, MON, Warszawa 1970

17. Praca zbiorowa: „Encyklopedia popularna”, PWN, Warszawa 1982, wyd. 6
18. Praca zbiorowa: „Encyklopedia Powszechna PWN”, PWN, Warszawa 1985, wyd. 3
19. Praca zbiorowa: „Encyklopedia powszechna”, PWN, Warszawa 1983, wyd. 3
20. Praca zbiorowa: „Leksykon Techniczny Mini Max”, WNT, Warszawa 1973
21. Praca zbiorowa: „Leksykon wiedzy wojskowej”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979, wyd. 1
22. Praca zbiorowa: „Mała Encyklopedia Wojskowa”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1967, wyd. 1
23. Praca zbiorowa: „Podstawy organizacji zarządzania i technologii w budownictwie”, Arkady, Warszawa
24. Praca zbiorowa: „Słownik języka polskiego” PWN Warszawa 1978
25. Praca zbiorowa: „Słownik podstawowych terminów wojskowych, Warszawa 1977

26. Praca zbiorowa: „Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego”, AON WSO, Warszawa 1996
27. Praca zbiorowa: „Słownik wyrazów obcych”, PWN, Warszawa 1980
28. Praca zbiorowa: „Wielka Encyklopedia Powszechna”, PWN, Warszawa 1975
29. Praca zbiorowa: „Wielka Encyklopedia Powszechna Wydawnictwa Gutenberga”, Kraków, Wyd. Gutenberga
30. Praca zbiorowa: „Wojna w Zatoce Perskiej, bibliografia selektywna za okres sierpień 1990 – sierpień 1992”, CBW, Warszawa 1993
31. Prognozowanie obronne, Warszawa 1993
32. Projekt „Ustawa o obowiązku wojskowym i innych powinnościach obronnych
33. J.G. Stoesinger: *The Might of Nation*, Random House New York 1969
34. W. Stankiewicz: „Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne. Studium”, Warszawa 1991

35. M.T. Taylor: „American National Security: Policy and Process”, Baltimore 1981
36. E. Wiśniewski: „Metodyka wojskowych badań naukowych”, ASG WP KS, Warszawa 1983

ZAŁĄCZNIK 1 WYBRANE DEFINICJE DEMOBILIZACJI ORAZ DEFINICJE ZWIĄZANE

DEMOBILIZACJA: [⁴⁹]

Ogół przedsięwzięć związanych z przejściem państwa oraz sił zbrojnych ze stanu wojennego w stan pokojowy; przeciwieństwo → mobilizacji. W znaczeniu wojskowym demobilizacja polega na rozwiązywaniu jednostek sformowanych na czas wojny, sprzedaży lub zniszczeniu zbędnych materiałów wojennych i broni oraz przejściu do pokojowego uzupełnienia i szkolenia wojsk.

DEMOBILIZACJA: [⁵⁰]

Ogół przedsięwzięć związanych z przejściem państwa oraz sił zbrojnych ze stanu wojennego w stan pokojowy; przeciwieństwo → mobilizacji. W znaczeniu wojskowym demobilizacja polega na rozwiązywaniu jednostek sformowanych na czas wojny, sprzedaży lub zniszczeniu zbędnych materiałów wojennych i broni oraz przejściu do pokojowego uzupełnienia i szkolenia wojsk.

⁴⁹ Praca zbiorowa: „Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego” AON Warszawa 1996, wyd. III, s. 13

⁵⁰ Praca zbiorowa: „Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego”, Biuro Prasy i Informacji MON, Warszawa 1996, s. 17

DEMOBILIZACJA: [⁵¹]

Ogół przedsięwzięć związanych z przejściem państwa oraz sił zbrojnych ze stanu wojennego w stan pokojowy(...)

DEMOBILIZACJA: [⁵²]

<de - mobilizacja>

1. zwalnianie z wojska roczników pełniących służbę wojskową, zmniejszanie liczebności sił zbrojnych.
2. (przen.) rezygnacja z działania, pozbawienie energii, chęci do wysiłku.

DEMOBILIZACJA:[⁵³]

Przejście sił zbrojnych państwa ze stanu wojennego do stanu pokojowego, przestawienie gospodarki z produkcji wojskowej na produkcję dla potrzeb cywilnych; rozbrowienie; zwalnianie do rezerwy roczników (jednostek) odbywających czynną służbę wojskową

DEMOBILIZACJA: [⁵⁴]

[franc.]

1. rozbrowienie, przejście państwa ze stanu wojennego do stanu pokojowego;

⁵¹ Praca zbiorowa: „Leksykon wiedzy wojskowej”, Warszawa 1979, s. 84

⁵² Praca zbiorowa: „Słownik wyrazów obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 142

⁵³ Praca zbiorowa: „Słownik języka polskiego”, PWN, Warszawa 1978, tom 1, s. 377

⁵⁴ Praca zbiorowa: „Encyklopedia powszechna”, PWN, Warszawa 1983 wyd. 3, tom 1, s. 592

2. zwalnianie odbywających czynną służbę wojskową do rezerwy.

DEMOBILIZACJA:[⁵⁵]

1. rozbicie, przejście sił zbrojnych państwa ze stanu wojennego do stanu pokojowego, także przestawienie gospodarki z produkcji wojskowej na produkcję dla potrzeb cywilnych.
2. zwalnianie odbywających czynną służbę wojskową do rezerwy.

DEMOBILIZACJA: [⁵⁶]

Demobilizacja jest to całokształt czynności związanych z przejściem armii (po zakończeniu wojny) na stopę pokojową w celu przyjęcia organizacji i etatów pokojowych. Polega ona na zmniejszeniu sił zbrojnych przez rozwiązanie jednostek i oddziałów, sztabów, instytucji oraz zakładów wojskowych, następuje także zwolnienie ze służby wojskowej rezerwistów i pospolitego ruszenia.

⁵⁵ Praca zbiorowa: „Encyklopedia popularna”, PWN, Warszawa 1982, wyd. 6, s. 159

⁵⁶ E. Krawczyk: „Demobilizacja i pokojowa organizacja Wojska Polskiego w latach 1920-1921”, WIH, Warszawa 1971, s. 13

DEMobilizacja:^{57]}

[łac. de - od+ mobilis - ruchomy, mobilizacja]

1) ogół czynności związanych z przejściem państwa z stanu wojennego do pokojowego; przeciwieństwo → mobilizacji.

W czasie demobilizacji zwalnia się z czynnej służby wojskowej żołnierzy, którzy odbywali tę służbę w okresie mobilizacji i podczas wojny. W związku z zmobilizowaniem we współczesnych wojnach wszystkich zasobów państwa demobilizacja stała się zagadnieniem nie tylko wojskowym, lecz także gospodarczym, politycznym i społeczno-psychologicznym. W znaczeniu wojskowym demobilizacja polega na rozwiązywaniu jednostek powołanych na czas wojny, zwolnieniu rezerw, odstawieniu ich z obszaru działań wojennych do miejsc zamieszkania, wypłacie odpraw pieniężnych, sprzedaży lub zniszczeniu zbitecznego materiału wojskowego i uzbrojenia oraz przejściu do normalnej rekrutacji i pokojowego szkolenia. W znaczeniu gospodarczym oznacza przejście z wojennych stosunków gospodarczych do pokojowych. demobilizacja gospodarki narodowej jest zagadnieniem skomplikowanym, wiąże się z zasadniczą zmianą struktury produkcji i metod zarządzania życiem gospodarczym. Trwa ona dłużej niż demobilizacja sił zbrojnych. W znaczeniu politycznym i społeczno-psychologicznym polega na uspokojeniu nastrojów wywołanych przez wojnę oraz na przystosowanie psychiki spo-

⁵⁷ Praca zbiorowa: „Mała encyklopedia wojskowa”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1967, wyd. 1, tom I, s. 304

łączeństwa do pracy pokojowej. demobilizacja znajduje również odbicie w polityce zagranicznej państwa. W zakresie stosunków prawnych demobilizacja oznacza ustanie właściwości sądów wojskowych w dziedzinie przestępstw pospolitych, popełnionych przez żołnierzy w czasie służby wojskowej, oraz przestępstw wojskowych nie związanych ze służbą. Zob. mobilizacja wojenna gospodarki, gospodarka wojenna;

2) zmniejszenie liczebności wojska w czasie pokoju po odbyciu przez nich zasadniczej służby wojskowej lub ćwiczeń wojskowych nie nazywa się demobilizacją.

DEMOBILIZACJA:[⁵⁸]

ogół przedsięwzięć związanych z przejściem państwa oraz sił zbrojnych ze stanu wojennego w stan pokojowy; przeciwieństwo → mobilizacji. Współcześnie oprócz wojskowej demobilizacji rozróżnia się także demobilizację gospodarczą, społeczno-psychologiczną, prawną. W znaczeniu wojskowym demobilizacja polega na rozwiązaniu jednostek sformowanych na czas wojny, sprzedaży lub zniszczeniu zbędnych materiałów wojennych i broni oraz przejście do pokojowego uzupełniania i szkolenia wojsk. Demobilizacja gospodarcza polega na przejściu z wojennych stosunków gospodarczych na pokojowe. Demobilizacja gospodarki narodowej wiąże się z zasadniczą zmianą struktury produkcji i metod zarządzania życiem

⁵⁸ Praca zbiorowa: „Leksykon wiedzy wojskowej”, Wydawnictwo MON, Warszawa 1979, wyd. 1, s. 84

gospodarczym . W znaczeniu społeczno-psychologicznym demobilizacja polega na zmianie nastrojów wywołanych przez wojnę i przystosowanie psychiki społeczeństwa do pracy pokojowej. W zakresie stosunków prawnych demobilizacja oznacza ustanie właściwości sądów wojskowych w dziedzinie przestępstw pospolitych. popełnionych przez żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, oraz przestępstw wojskowych nie związanych z służbą.

DEMOBILIZOWAĆ : [⁵⁹]

< fr. demobiliser >

1. przeprowadzać demobilizację; zwalniać z wojska.
2. (przen.) odbierać komuś energię, chęć do działania.

DEMOBIL: [⁶⁰]

< od czas. demobilizować >

1. sprzęt wojskowy pozostały po zdemobilizowaniu wojska albo taki, który wyszedł z użycia.
2. (pot.) instytucja zarządzająca tym sprzętem.

DEMILITARYZACJA:

[łąć. de - od + militaris - żołnierski, wojskowy],
(międzynarodowe prawo wojenne) zakaz pobytu na określonym terytorium (strefa zdemilitaryzowana) oddziałów wojskowych z wyjątkiem oddziałów policyjnych niezbęd-

⁵⁹ Praca zbiorowa: „Słownik wyrazów obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 142

⁶⁰ Praca zbiorowa: „Słownik wyrazów obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 142

nych do utrzymania porządku publicznego. Rozróżnia się demilitaryzację całkowitą (zupełną), kiedy istnieje nadto obowiązek całkowitego zniszczenia wszelkich obiektów wojskowych (np. twierdze, lotniska, koszary) oraz demilitaryzację częściową kiedy zakazane jest tylko wznoszenie nowych obiektów wojskowych. Umowy międzynarodowe mogą przewidywać również demobilizację przemysłu, polegającą na zdemontowaniu urządzeń służących do produkcji sprzętu wojskowego.

ZAŁĄCZNIK 2 PODSTAWOWE DEFINICJE I OKREŚLENIA

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE – jest nie tylko ochroną narodu i terytorium przed fizyczną napaścią lecz również ochroną – za pomocą różnych środków – żywotnych interesów ekonomicznych i politycznych, których utrata zagroziłaby żywotności i podstawowym wartościom państwa.

(M.T. Taylor: „American National Security: Policy and Process”, Baltimore 1981, s VII

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE - stan równowagi między zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym.

(W. Stankiewicz: Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne. Studium, Warszawa 1991, s. 73)

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE – stan uzyskany w wyniku zorganizowanej obrony i ochrony przed ➔ zagrożeniami zewnętrznymi i ➔ wewnętrznymi, określany stosunkiem ➔ potencjału obronnego do skali zagrożeń.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 10)

BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA – taki rzeczywisty stan stabilności wewnętrznej i suwerenności państwa, który odzwierciedla brak lub występowanie jakichkolwiek zagrożeń (w sensie zaspokajania podstawowych potrzeb egzystencjonalnych i behawioralnych społeczeństwa oraz traktowanie państwa jako su-

werennego podmiotu w stosunkach międzynarodowych).

S. Dworecki: Zagrożenia bezpieczeństwa państwa, Warszawa 1994, s. 16)

BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA → bezpieczeństwo narodowe.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 10)

DOKTRYNA – oficjalnie przyjęty system zasad i założeń ośrodka decyzyjnego, zmierzający do realizacji ustalonych celów za pomocą wydzielonych środków. Przyjęcie za punkt wyjścia zakresu rozwiązań doktrynalnych pozwala wyróżnić → doktrynę bezpieczeństwa narodowego, → doktrynę wojenną, doktrynę wojskową.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 14)

DOKTRYNA – zespół poglądów naukowych (lub politycznych), powiązanych wspólnotą podstawowych koncepcji stanowiących jedną całość.

(J. Doroszewski: Słownik języka polskiego, Warszawa 1960, s. 140)

DOKTRYNA PAŃSTWA (NARODOWA) – oficjalnie przyjęty przez kierownictwo państwa system założeń i zasad działania. W przyjętym za punkt wyjścia zakresie rozwiązań doktrynalnych wyróżnia się między innymi → doktrynę bezpieczeństwa państwa (narodowego), → doktrynę obronną, → doktrynę woj-

skową i inne.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.14)

DOKTRYNA WOJENNA – rodzaj → doktryny obejmującej oficjalnie przyjęty system zasad i założeń dotyczących tworzenia i wykorzystania → potencjału wojennego dla zapobiegania i przeciwdziałania wszelkiego rodzaju zagrożeniom.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 15)

DOKTRYNA WOJSKOWA – jedna z → doktryn państwa (narodowych), która jest przyjętym przez kierownictwo państwa systemem założeń i zasad działania w dziedzinie polityki wojskowej.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 15)

GOTOWOŚĆ MOBILIZACYJNA – stopień przygotowania organizacji wojskowej (jednostki, związku, wojsk, sztabu, instytucji) do terminowego rozpoczęcia i efektywnego wykonania zadań przewidzianych dla niej w planie mobilizacyjnym; zdolność wojsk do przejścia w określonym czasie ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na wojenną, osiągnięta przez realizację szeregu przedsięwzięć przygotowawczych związanych z tym procesem; stanowi integralną część → stanu stałej gotowości bojowej wojsk. Przez zdolność do mobilizacyjnego rozwinięcia rozumie się posiadanie w pełni opracowanej dokumentacji mobilizacyjnej, zapewnione uzupełnienie potrzeb mobiliza-

cyjnych, wydzielone siły i środki przewidziane do wykonania poszczególnych przedsięwzięć oraz pełną znajomość obowiązków wykonywanych w tym procesie przez wszystkich żołnierzy. (*Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 25*)

GOTOWOŚĆ BOJOWA – stan określający zdolność sił zbrojnych do podjęcia i kontynuowania działań w wyznaczonym miejscu i czasie. Przyjmując za punkt wyjścia stopień gotowości bojowej wyróżnia się ➔ stan stałej gotowości bojowej, ➔ stan wzmożonej gotowości bojowej, ➔ stan pełnej gotowości bojowej.

(*Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 25*)

KONCEPCJA – <łac. *conceptio*>

1. Ogólne ujęcie czego; obmyślony plan działania, rozwiązania czego; teoria czego; pomysł, projekt.

(*Słownik wyrazów obcych, PWN, Warszawa 1980, s. 375*)

LOGISTYKA WOJSKOWA – część ➔ logistyki obronnej zajmująca się planowaniem, przygotowaniem i użyciem w celach militarnych środków będących do dyspozycji państwa i przeznaczonych na zaspakajanie potrzeb ➔ sił zbrojnych.

(*Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 34*)

MOBILIZACJA - jest to przejście sił zbrojnych (państwa) ze struktury organizacyjnej czasu pokojowego na strukturę organi-

zacyjną czasu wojennego, przestawienie pokojowej gospodarki narodowej na wojenną oraz dostosowanie administracji państwowej do potrzeb wojny. Mobilizacja może być częściowa lub powszechna, skryta (tajna) lub jawna.

(Instrukcja o mobilizacyjnym rozwinięciu JW., Szt. Gen. 1419/94, s. 15)

MOBILIZACJA CZĘŚCIOWA – mobilizacja obejmująca jedynie pewną część sił zbrojnych. Przeprowadzana jest wtedy, gdy do wykonania zadań stojących przed siłami zbrojnymi wystarcza mobilizacja jednego lub kilku → okręgów wojskowych bądź nawet tylko wchodzących w ich skład związków operacyjnych (taktycznych). Mobilizacja częściowa przeprowadzana jest w zasadzie w razie lokalnego zagrożenia (wojna lokalna).

(Słownik podstawowych terminów wojskowych, Warszawa 1977, s. M-14)

MOBILIZACJA CZĘŚCIOWA – mobilizacja polegająca na rozwinięciu wybranych jednostek wojskowych, stosownie do skali i kierunku zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Zarządzenie → mobilizacyjnego rozwinięcia dla części sił zbrojnych (wybranych jednostek wojskowych następuje na sygnał przekazany bezpośrednio ze Sztabu Generalnego WP do dowództw → okręgów wojskowych (rodzajów sił zbrojnych). Chodzi o to, aby podejmowane przedsięwzięcia mobilizacyjne i operacyjne odpowiadały poczynaniom przeciwnika i wyprzedzały je w czasie, a jednocześnie były trudne do wykrycia co do celu oraz zakresu realizacji.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON

WSO, Warszawa 1996, s. 37)

MODEL

Model ekonomiczny hipotetyczna konstrukcja myślowa obejmująca układ założeń przyjętych w ekonomii politycznej dla uchwycenia najistotniejszych cech i zależności występujących w danym procesie ekonomicznym. Model matematyczny zależności opisujące wyidealizowane zjawiska fizyczne lub ekonomiczne; przyrządy matematyczne służące do rozwiązywania albo do ilustracji tych zależności; także interpretacji różnych pojęć i teorii matematycznych.

Wzór według którego coś jest lub ma być wykonywane; przedmiot będący kopią lub wzorcem danego przedmiotu, wykonywany zwykle w mniejszych rozmiarach, z materiałów zastępczych; próbny egzemplarz jakiejś serii prototypów; prototyp, szablon (model gipsowy, model techniczny, model silnika, model budynku, model dekoracji teatralnej). Układ względnie odosobniony, możliwie mało skomplikowany, działający analogicznie do oryginału, którym może być istota żywa, maszyna, zakład przemysłowy, organizacja społeczna itp.

(*Słownik języka polskiego PWN, t. II Warszawa 1981, s. 199*)

ORGANIZACJA - <śrdw. –łac. Organisatio> 1. Grupa ludzi mających wspólny plan, program, zadania; instytucja społeczna, partyjna itp. 2. Sposób zorganizowania czego, forma system; organizowanie urządzenie czego. 3. Struktura, budowa (substancji, organizmu).

(*Praca zbiorowa: „Słownik Wyrazów Obcych”, PWN, Warszawa*

1980, s. 533)

OTOCZENIE mat. pojęcie z zakresu teorii mnogości i topologii; o. punktu nazywa się każdy zbiór otwarty, który zawiera ten punkt.

(Praca zbiorowa: „Encyklopedia Powszechna PWN”, PWN, Warszawa 1985, wyd. 3, T.3, s.426)

OTOCZENIE – to co znajduje się dookoła czegoś, okrąża coś, otacza ze wszystkich stron.

(Praca zbiorowa: „Słownik Języka Polskiego”, PWN, Warszawa 1979, T.2, s. 567)

POTENCAŁ MILITARNY (WOJSKOWY) – część ➔ potencjału obronnego państwa, wyrażająca się zdolnością sił zbrojnych do zapobiegania i przeciwdziałania ➔ zagrożeniom militarnym i wojnie.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.57)

POTENCJAŁ EKONOMICZNO-OBRONNY – składnik ➔ potencjału obronnego państwa, określający jego możliwości w zakresie gospodarczego zaspokajania potrzeb obronnych.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.57)

POTENCJAŁ EKONOMICZNY – ogólny poziom zasobów ekonomicznych, które może wytworzyć dany naród dla realizacji swoich celów – wewnętrznych i zewnętrznych. Stanowi on w

głównej mierze o możliwościach wykorzystania potencjału narodowego, jego mobilizacji, a także występujących w tym zakresie ograniczeniach.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.57)

POTENCJAŁ MILITARNY (WOJSKOWY) – możliwość (zdolność) prowadzenia działań wojennych przez państwo lub koalicję państw. Potencjał militarny określają jakościowy i ilościowy stan sił zbrojnych, stan przeszkolenia rezerw osobowych, stan zapasów materiałowych, a także infrastruktura wojskowa (porty wojenne, lotniska, wyrzutnie rakietowe, magazyny wojskowe itp.).

(Mała encyklopedia wojskowa, t2., Warszawa 1970, s. 761.)

POTENCJAŁ OBRONNY PAŃSTWA – całokształt możliwości materialnych i moralnych, które mogą być spożytkowane w celu zapewnienia ➔ bezpieczeństwa państwa (prowadzenia wojny). Od jego wielkości zależy siła obronna państwa. W potencjale obronnym państwa wyróżnia się między innymi ➔ potencjał obronno - gospodarczy i ➔ potencjał militarny państwa.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.59)

POTENCJAŁ WOJENNY – ogólna zdolność państwa (koalicji) do osiągnięcia celów wojny.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.59)

POTENCJAŁ WOJENNY – zdolność narodu do użycia swoich zasobów materialnych i ludzkich do celów wojennych.

(*J.G. Stoessinger: The Might of Nation, Random House New York 1969, s. 27.*)

POTENCJAŁ WOJENNY (OBRONNY) PAŃSTWA – całość możliwości materialnych i moralnych państwa (lub koalicji państw), które mogą być wykorzystane do realizacji celów wojny. Skład i wzajemne powiązania elementów potencjału wojennego stanowią jego strukturę. (...) Najogólniej potencjał wojenny dzieli się na potencjał moralno – polityczny, potencjał wojskowy, potencjał obrony cywilnej i potencjał ekonomiczno-wojenny.

(*Mała encyklopedia wojskowa, t2, Warszawa 1970, s. 761.*)

PROGNOZOWANIE – formułowanie sądów co do mających nastąpić zjawisk i procesów, oparte na uzasadnionych naukowo przesłankach, dokonanych przez specjalistów w danej dziedzinie.

(*Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 61*)

PROGNOZOWANIE – formułowanie sądów o charakterze probabilistycznym, dotyczących możliwych przebiegów i rezultatów obiektywnych procesów przyrodniczych i społecznych, w skończonym czasie t, opartych na udowodnionych lub hipotetycznych prawidłowościach.

(*Prognozowanie obronne, Warszawa 1993, s. 211*)

PROGNOZOWANIE - przewidywanie procesów społecznych, przyszłych faktów, zdarzeń i zjawisk, opartych na uzasadnionych i udowodnionych przesłankach, formułowane przez ekspertów w danej dziedzinie.

(Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 3, Warszawa 1975 s. 101)

PRZEWIDYWANIE - formułowanie sądów dotyczących przebiegu i rezultatów obiektywnych procesów przyrodniczych i społecznych już istniejących lub mających wystąpić w przyszłości.

(Prognozowanie obronne, Warszawa 1993, s. 212)

PRZEWIDYWANIE – subiektywne formułowanie sądów co do mających nastąpić zjawisk i procesów w przyrodzie lub społeczeństwie.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 64)

REKONWESJA <re + łacińskie conversio = odwrócenie) ekon. Przystawienie gospodarki narodowej z chwilą zakończenia wojny na tory gospodarki pokojowej, powodujące zazwyczaj przejściowy spadek produkcji.

(Praca zbiorowa: „Słownik Wyrazów Obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 637)

REWANŻYZM <od rzecz. rewanż> polityka rewanżu i odwetu jakiegoś państwa (najczęściej zwyciężonego) w stosunku do innego (zwycięskiego)

(Praca zbiorowa: „Słownik Wyrazów Obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 647)

REWIZJONIZM <p.łac. revisio, D. ~onis = ponowne widzenie, zbadanie> polit. w polityce zagranicznej dążenie do zmiany lub obalenia obowiązujących umów i traktatów międzynarodowych, szczególnie w zakresie umów i postanowień terytorialnych.

(Praca zbiorowa: „Słownik wyrazów obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 649)

SIŁY ZBROJNE - wojsko, armia, siły i środki wydzielone przez państwo do zabezpieczenia jego interesów i prowadzenia walki zbrojnej, ujęte w całość organizacyjną składającą się z różnych pod względem rodzajów i wielkości wojskowych jednostek i związków. Siły zbrojne dzielą się zwykle na poszczególne rodzaje sił zbrojnych, w skład których wchodzi rodzaje wojsk i rodzaje służb.

(Mała Encyklopedia Wojskowa, t. 3, Warszawa 1971 s. 151)

SIŁY ZBROJNE – wyspecjalizowany organ państwa, przeznaczony do ochrony i obrony jego interesów przez wykorzystanie go jako czynnika odstraszenia przed agresją lub – w razie konieczności – prowadzenia walki zbrojnej aż do osiągnięcia założonego celu politycznego. Z punktu widzenia struktur organizacyjnych można je podzielić na ➔ regularne i ➔ nieregularne siły zbrojne, a z punktu widzenia charakteru prowadzonych działań ➔ na wojska operacyjne oraz siły i środki obrony terytorialnej, zaś ze względu na środowisko, w którym prowadzą działania ➔ na wojska lądowe, ➔ siły powietrzne i

➔ marynarkę wojenną.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 69)

STRATEGIA – teoria i praktyka działania, ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów w danej dziedzinie, ujmowanych w skali ogólnej i mających charakter długofalowy.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.71)

STRATEGIA NARODOWA - teoria i praktyka działania państwa, ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów we wszystkich dziedzinach, ujmowanych w skali ogólnej i mających charakter długofalowy.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.71)

STRATEGIA OBRONNA – dziedzina strategii bezpieczeństwa, obejmująca tworzenie, rozwój, przygotowanie i wykorzystanie potencjału obronnego państwa (wszelkich sił i środków i sposobów z różnych dziedzin) do przeciwdziałania zagrożeniom militarnym bezpieczeństwa narodowego.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.57)

STRATEGIA WOJSKOWA – teoria i praktyka działania ukierunkowanego na osiągnięcie założonych celów we wszystkich dziedzinach wykorzystania sił, środków i sposobów wojskowych.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.73)

STRUKTURA <łac. structura> socjol. 1. s. społeczna - układ wszystkich grup społecznych, zrzeszeń i innych form życia społecznego wchodzących w skład danej zbiorowości społecznej. 2. całość zbudowana w pewien sposób z poszczególnych określonych elementów; zespół.

(Praca zbiorowa: „Słownik Wyrazów Obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 637)

STRUKTURA SIŁ ZBROJNYCH – element ➔ systemu obronnego państwa, określający budowę wewnętrzną sił zbrojnych zapewniającą sprawność ich szkolenia i działania.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 74)

SYSTEM - <gr. *systema*>

1. skoordynowany układ elementów, zbiór tworzący pewną całość uwarunkowaną stałym, logicznym uporządkowaniem jego części składowych; koncepcja takich całości; w filozofii: zbiór tez, twierdzeń wiążących się w pewną całość;.....

2. Zasady organizacji czego; ogół przepisów, reguł, obowiązujących, stosowanych w określonych dziedzinach; forma ustroju państwowego.

3. Określony sposób, metoda postępowania wykonywania jakiejś czynności

(Słownik wyrazów obcych, PWN, Warszawa 1980, s.375)

SYSTEM MOBILIZACYJNY – jest to uporządkowany wewnętrznie układ elementów oraz zespół zasad i norm regulujących jego funkcjonowanie w czasie pokoju mobilizacji i wojny.

(*Biuletyn Informacyjny nr 1/161, Szt. Gen. Warszawa, 1995, s. 8*)

TREND – [ang] ekon. Tendencja rozwojowa, ogólny kierunek zmian zjawisk ekonomicznych w czasie; podstawą określenia trendu jest analiza szeregów chronologicznych (➔ statystyczne szeregi) za pomocą metody tzw. wyrównywania szeregów statystycznych; badanie trendu w rozwoju gospodarczym ułatwia dostrzeganie dysproporcji grożących zakłóceniem równowagi gospodarczej oraz prawidłowe planowanie.

(*Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 3 Warszawa 1975 s. 528*)

TREND książk. <<kierunek, prąd, tendencje>>: Trend rozwojowy. Trend w światowej polityce gospodarczej. <ang>.

(*Słownik Języka Polskiego, PWN, t.3, Warszawa 1981, s.529*)

WALKA EKOLOGICZNA – rodzaj ➔ walki niezbrojnej polegającej na pływaniu na zjawiska i procesy zachodzące w środowisku naturalnym człowieka dla zapewnienia sobie warunków spokojnej i zdrowej egzystencji, przy jednoczesnym pozbawieniu tych warunków przeciwników.

(*Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON*)

WSO, Warszawa 1996, s.84)

WALKA EKONOMICZNA – rodzaj walki niezbrojnej, której działania o charakterze gospodarczym i militarnym, skierowane są przeciw gospodarce innego kraju.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s. 84)

WIĘZY – mech. czynniki ograniczające ruch układu materialnego, spowodowane zwykle przez warunki stykania się jednych ciał materialnych z drugimi.

(Praca zbiorowa: „Leksykon Techniczny Mini Max”, WNT, Warszawa 1973, s. 439)

WIZJA obraz fragmentu rzeczywistości utworzony przez twórcą wyobraźnię.

(Praca zbiorowa: „Słownik Wyrazów Obcych”, PWN, Warszawa 1980, s. 809)

ZBROJENIA – dziedzina działań obronnych, obejmująca przedsięwzięcia i wydatki, mające na celu wyposażenie sił zbrojnych w broń, sprzęt wojskowy i inne środki niezbędne do zaspokajania potrzeb obronnych państwa.

(Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, AON WSO, Warszawa 1996, s.92)

